YAVUZ BAHADIROĞLU

BUHARA YANIYOR

ROMAN

NESİL

buhara yanıyor

YAVUZ BAHADIROĞLU

buhara yanıyor

YAVUZ BAHADIROĞLU

Yayın Yönetmeni: Ekrem Altıntepe
Editör: Sim Bedir
İç Tasarım: Said Demirtaş
Kapak Tasarımı: Mesut San
Kapak Resim: Enis Temizel
ISBN: 978-975-408-160-2
Yayıncı Sertifika No: 12403
Matbaa Sertifika No: 12107
Baskı Tarihi: Mart 2016
Baskı Cilt: Çalış Ofset Matbaacılık
Maltepe Mahallesi Yılanlı Ayazma Sok.
No: 8/D K 1 Zeytinburnu /İstanbul
Tel: (0212) 482 11 04

NESİL

Sanayi Cad., Bilge Sk., No: 2 Yenibosna
34196 Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25
Faks: (0212) 551 26 59
www.nesilyayinlari.com
nesil@nesilyayinlari.com

NESİL YAYIN GRUBU
NESİL
Erkuş
SÖZ
Nesil olmasaydı birşeyler hep eksik kalacaktı...

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak **Nesil Basım Yayın Gıda Tic. ve San. A.Ş.**'ye aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

buhara yanıyor

YAVUZ BAHADIROĞLU

NESİL

YAVUZ BAHADIROĞLU

"Özgeçmiş" nedir sahi? Nerede doğacağıma, hangi millete mensup olacağıma ben karar vermedim. Kendi irademle olmayan şeylerle niçin övünmeli, neden bahsetmeliyim? Yazarın nerede doğduğu, kaç çocuk ya da torun sahibi olduğu kimi ilgilendirir? Yazar, topluma katkısıyla değerlendirilmelidir. Zaten benim kuşağın özgeçmişi filan da yoktur. Hatta doğru düzgün geçmişimiz bile yoktur. İdeolojik şiirlerle, ders kitaplarına tıkıştırılan yalanlarla, bizim kuşağın çocukluğunu çaldılar.

Kana kana oynayamadık: Çünkü oyuncağımız yoktu. Bırakınız oyuncağı, doğru düzgün karnımızı doyurmaya yetecek ekmeğimiz bile yoktu. Ama bol bol "cumhuriyet-hürriyet" kafiyeli şiirlerimiz vardı. Her bayram, lastik ayakkabılarımı çamurlara vuraraktan çığlık çığlığa bağırırdım: "En büyük cumhuriyet/Bize verdi hürriyet..." Cumhuriyetin tek başına hürriyet demek olmadığını, hürriyet demek olması için insan hakları ve demokrasi ile içinin doldurulması gerektiğini sonra öğrendim. Öğrendiğimde de aldatıldığımı, âdeta benliğimin ruhumdan koparıldığını, parampara edildiğimi fark ettim.

Yıllar boyu sorularımı kendime sakladım. Kimselere açamadım. Açamazdım, çünkü bazı soruları düşünmek kadar sormak da yasaktı. Sorularınız gırtlağınıza dizilir, soluksuz kalırdınız. Yıllar boyu soluksuz kaldım. Soluksuzluk aslında yeni bir soluktur: Ben nefesim daraldıkça düşünüyor, hayatla ölüm arasındaki ince çizgide varlık arıyordum. Kalıplar işte o çizgide kırıldı. Kitaplarım o çizgide doğdu. O çizgide kitaplaşmaya başladığımı hissettim. Kısacası hayat, hayal ile o çizgide iç içe girdi.

Dizi dizi merakın ardından sonsuzu arayışım başlar: Bu bir bakıma insanın kendini arayış serüvenidir. O gün bugündür, beni incitme fırsatını başkalarına vermemek için kendi duygularımı incitiyorum. Başkalarını hırpalamamak için kendi ruhumu hırpalıyorum. Bu yüzden yaşadığım yıllardan daha yaşlı biriyim: Hem yaşlı, hem yalnız. "Dünya" denilen şu ormanda, kitaplarım benim sığınaklarımdır. Onlarla yalnızlıktan kurtulurum. Kendimi hâlâ satırlarda çözmeye çalışır, geçmişimin en görkemli hikâyelerini sayfalarda ararım. Bir bakıma her kitabım, kayıp özgeçmişimi yazar.

Kısacası, kitaplarımla ben, ortak bir hikâyenin parçalarıyız. Özellikle tarih üzerine yaptığım çalışmalar, yayınladığım kitaplar, verdiğim konferanslar 20 Kasım 2004'te bana "Tarihi Sevdiren Adam" unvanını kazandırdı. Bu, hayatım boyunca aldığım en güzel ödüldür. Zaman içinde roman, hikâye, çocuk kitabı, araştırma, oyun, senaryo ve fikrî eserler olmak üzere, yüzlerce çalışmaya imza attım çok şükür. Ulusal bir radyoda "Hayatın Yorumu" başlıklı güncel yorumlarımı, televizyon programlarımı, günlük bir gazetede köşe yazarlığımla gazeteciliğimi sürdürüyorum. Ayrıca, Millî Eğitim Bakanlığı ile bazı tarihi projelere danışmanlık yapıyorum. Bir ömür böyle geçiyor...

e-mail: yavuzbahadiroglu@moralfm.com

YAYINLANMIŞ ESERLERİ

TARİHİ ROMANLARI

- Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı
- Çakabey
- Selâhaddin Eyyûbî
- Buhara Yanıyor
- Elveda Buhara
- Merhaba Söğüt
- Cengâver
- Turgut Alp
- Sunguroğlu/10 Cilt
- Binatlı
- Topal Kasırga
- Sahipsiz Saltanat
- Mavi Yıldız
- Cem Sultan/1-2
- Endülüs'e Veda
- Şehzade Selim
- Şirpençe
- Mısır'a Doğru
- 4. Murat/1-2
- Ağalar Saltanatı

YAKIN TARİH ROMANLARI

- Dağlı
- Barla'da Diriliş
- Zindanda Şahlanış
- Kirazlımescit Sokağı
- Avukat Bekir Berk
- Sel
- Köprübaşı
- Kırım Kan Ağlıyor

GÜNCEL ROMANLARI

- Yolbaşı
- Boşlukta Yürümek
- Keşmekeş
- Yürek Seferi

FİKRİ ESERLERİ

- Hayatı Aşkla Yaşamak
- Eşim Çocuğum ve Ben
- Yaşam Bir Avuç Gül Bir Tutam Diken
- Gülü Arayan Adam
- Hayata Dilekçe
- Biz Osmanlıyız
- Osmanlı'da Şehzade Katli
- İnancın Zaferi Çanakkale
- Kemalist Yalanlar

BİYOGRAFİLER

- Canım Peygamberim
- Fatih Sultan Mehmed
- Yavuz Sultan Selim
- Kanuni Sultan Süleyman
- Bediüzzaman Said Nursî
- Osman Gazi
- Orhan Gazi
- I. Murad
- II. Murad
- Yıldırım Bayezid
- Çelebi Mehmed

Birinci Bölüm

KARAKUM ÇÖLÜNÜN eteklerine kadar uzanan geniş orman derin bir sessizliğe gömülmüştü. Arada bir baykuş sesi veya çakal çığlığı derin sessizliği yırtıyor, bazan bir kurt uluması duyuluyordu.

Harzem ülkesinin Karakum bölgesine kış erken bastırmıştı. Toprak ince bir kar tabakasıyla kaplıydı. Keskin ay ışığı vurdukça gümüşî kıvrımlar meydana geliyor, sahte ışıklar oynaşıyordu.

Süvari üşümüştü. Atının yularını bırakmış, ellerini gocuğunun içine sokmuştu. Bu havada ava çıkmakla delilik ettiğini düşünüyor, kendi kendine kızıyordu.

"Bir sığınak bulmam gerek," diye söylendi. "Yoksa bu ayaz sabaha kadar üstümde kalır ve iliklerimi dondurur."

Bölgeyi çok iyi bilmesine rağmen sığınacak bir mağara bulacağından emin değildi. Keşke Celâleddin'in sözünü dinleyip hiç ava çıkmasaydı. Fakat merakına yenilmişti işte. Avcılık ciğerine işlemişti; Celâleddin onu avdan vazgeçirmeye çalışırken o bütün ikna kabiliyetini kullanarak Celâleddin'i kendi-

siyle gelmeye kandırmıştı. Bir ara önüne çıkan yaban keçisini vurmak için gruptan ayrılmış; derken hava bozmuş, kar bastırmıştı. Döndüğünde gruptan eser yoktu. Taze kar, izleri de bir güzel örttüğünden kafilenin gittiği istikameti kestirmek imkânsızdı. Üstelik akşam da bastırmıştı. Çaresiz tek başına yol kesecekti. Talihi yaver giderse sığınacak bir mağara bulur, gecenin ayazını yemekten kurtulurdu.

Gökyüzüne baktı. Ayın bir yanı bulutlara yenikti. Etrafında yıldızlar buzlu parıltılar saçarak oynaşıyorlardı.

"Her şeye rağmen güzel bir gece, şu dondurucu soğuk da olmasa keyfimden uçabilirim."

Atının yanı başında yürüyen av köpeğine ılık ılık güldü: "Aynı fikirde misin, Baydar? Benim gibi üşüyor musun, ha? Tüylerin var, değil mi, soğuktan koruyor. Allah'a bunun için dua etmelisin. Ya bizim gibi bir sürü paçavraya sarınarak ısınmak zorunda kalsan, halin ne olur?" Köpek, söylenenleri anlamış gibi havladı. İki yıl kadar önce Kitaylı bir çetenin elinden kurtardığı ihtiyar Türkmen hediye etmişti köpeği. Av sürmesine diyecek yoktu. En olmadık zamanlarda bile bulur buluşturur, sahibinin önüne bir av hayvanı çıkarırdı. Doğrusu çok zeki bir hayvandı. Sahibinin ses tonundan, yüz ifadesinden hemen her istediğini anlar, ona göre davranmayı bilirdi.

"Yoruldun mu ha Bağdar?"

Halinden memnun olmadığını belirtmek için üst üste üç kere havladı, sonra ulumaya başladı. Süvari önce bir mânâ veremedi buna. Baydar boş yere ulumazdı. Etrafta birileri olacaktı; belki bir hayvan, belki de insan. Hayır, insan olamazdı. "Gecenin bir vakti bu koca ormanda, üstelik kış kıyamette insan ne arasın? Herhalde bir kurt veya çakaldır."

Süvari yanılıyordu. Tam üç kişi yarım saattir onu takip ediyorlardı. İkisi yaya biri atlı üç azgın eşkıya. Atını ve çizmelerini alacaklardı. Yalnız olup olmadığını iyice anlamak için yarım saat beklemişlerdi. Artık emindiler. Rahatlıkla atını ve

çizmelerini alabilirlerdi. Aklı varsa karşı koymaya kalkışmazdı. Kalkıştığı an atı ve çizmeleriyle birlikte canını da almakta hiç tereddüt etmezlerdi.

"Heeey!" diye bağırdı eşkıyaların başı. "Eğlen biraz."

Köpek daha acı uludu, atlı irkildi. Sol eliyle atının yularını kavrarken sağ elini kılıcına attı.

"Kimsiniz?"

Karşılık hemen geldi:

"Bu ormanların sahibiyiz."

Atlı, soğukkanlılığını hiç kaybetmeden tekrar sordu:

"Adını söyle."

"Sarı Lagod ve kardeşim Baytu, can yoldaşım Kurtça!"

"Ha... Şu eşkıya kırmaları, ne istiyorsunuz?"

"Önce atını ve çizmelerini, diretirsen canını!"

Süvari bir kahkaha attı:

"Canımı sen mi verdin ki, sen alasın orman çakalı? Yıkıl!"

"Ölüm emrini kendin verdin."

Biri atlı ikisi yaya üç eşkıya ağaçların arasından fırladılar. Avcı yana sıçradı. Gözlerini kıstı, burnunu çekti. Nihayet bir parça ısınabilecekti. Eşkıyalardan ikisinin yaya olduğunu görünce hayli rahatlamıştı. Kılıcını uzattı.

"Uğrular, yaklaşın bakalım!"

Önce atlı eşkıya önüne dikildi.

"İsmimi duymamış olacaksın delikanlı. Yoksa korkudan ölüp gitmen gerekirdi."

"Yok, ismini çok duydum, ama davulun sesi uzaktan kaba gelir. Nice yiğit olduğunu, şuracıkta anlayacağız."

"Kolla öyleyse!"

"Gel!"

İki çelik şiddetle çarpıştı. Orman çın çın öttü. Aynı anda iki hasım da birbirlerinin küçümsenecek silâhşorlar olmadıklarını anladılar. Sarı Lagod:

"Fenaya benzemiyorsun" dedi.

"Sen de iyisin; böylesi daha işime geliyor. Söyle adamlarına, açık dursunlar. Kalleşlikten nefret ederim."

"Yanılıyorsun. Bizde bir an'ane vardır. Biri dövüşürken diğerleri seyreder. Teke tek..."

"Bir eşkıya için hayli namuslu yol."

"Ne sandın? Haydi yallah!.."

"Boşuna ümitleniyorsun. Benim de kendime göre usullerim vardır. Her zaman rakibimin hamlesini beklerim."

"Kolla!"

Kılıçlar yine tokuştu, ama bu sefer ayrılmadılar. Usta hareketlerle vuruşmaya devam ettiler. İki eşkıya kenardan seyrediyorlardı. Biri:

"Bu sefer bizimki ağzına lâyık bir lokma buldu. Ne zamandır ağız tadıyla dövüşemediğinden yakınırdı."

"O kadar asıl bir görünüşü var ki, adeta bir bey. Çin'de olsa başkumandan filân yaparlardı muhakkak. Ama Harzem ülkesinde insanın kıymetini bilmiyorlar."

"Bak, bak!"

Ay ışığı kılıçların sivri uçlarında oynaşıyor, parlatıyordu. Şan Lagod'un hasmı hayli zor bir duruma düşmüştü. İki seyirci eşkıya da oldukça meraklanmışlardı.

"Bizimki kazanacak galiba..."

"Hiç belli olmaz bu işler. Ama kazanamazsa hayret ederim. Temür Melik bile bizimki kadar usta kılıç kullanamaz."

"Ya..."

"Bak hele, hele bak sen!.."

"Dürtmesene, görüyorum işte."

Kavga giderek şiddetlendi. Bu sefer de Sarı Lagod sıkışık durumda idi. Öbürü alay etti:

"Tükendin mi, eşkıya bozması?"

"Atından yıkılırken de böyle söyleyebilirsen bravo..."

"Söylerim, hiç kaygılanma. Çünkü attan yuvarlanacak olan ben değilim."

"Sen öyle zannet."

"Kafiyen biliyorum. Yoruldunsa arkadaşlarından biri değişsin, ha, ne dersin?"

"Seni yıkmadan yorulmam."

Oysa solumaya başlamıştı. Baydar yeri eşiyor, sahibinin emrini bekliyordu. Ama sahibi atılması için "Tut" emrini bir türlü vermiyordu. Akıl erdirememişti buna. Yalnız dişlerini göstererek iki seyirci eşkıyaya bakıyor, arada bir kulaklarını dikiyordu.

"Görüyor musun şu zağarı, bizi nasıl da gözlüyor?"

"Zağar mı? Hiç de benzemiyor doğrusu."

"Kurt köpeği herhalde."

"Olabilir."

"Dikkat Lagod!"

Fakat ikaz gecikmişti. Lagod'un kılıcı elinden uçmuş, beş adım öteye düşmüştü.

"Vay!" diye bağırmaya fırsat bulabildi. Atılmak için hazırlanan adamlarına döndü:

"Durun!" dedi. "Bu oyunu bilen tek bir silâhşor işittim: Temür Melik."

Başını şimşek gibi rakibine çevirdi:

"Sen Temür Melik misin?"

"Tâ kendisi."

"Niçin daha evvel söylemedin?"

"Fırsat mı kaldı? Hem değişen ne olacaktı?"

Sarı Lagod boynunu büktü:

"İstersen beni öldürebilirsin."

"Yenildiğin için üzgün görünüyorsun."

Omuzlarını silkti:

"Niçin üzüleyim? Beni yenen alelade bir silâhşor olsa kahrımdan mutlaka ölürdüm. Ama Temür Melik ise..." "Evet?"

"İftihar ederim." Temür Melik kılıcını kınına soktu:

"Dilersen birlikte yol alalım. Nasılsa ısındık. Arkadaşların

da isterlerse kendi kendilerine oynaşarak ısınsınlar, isterlerse koşsunlar."

"Nereye gideceğiz?"

"Bir sığınak aramaya."

"Gelin, benim mağaraya gidelim. Çabuk ısınır orası; sabaha kadar rahat bir uyku çekebilirsin."

Temür Melik, hiç tereddüt etmedi. Başını indirerek, kabul ettiğini bildirdi. Geri döndüler. Sarı Lagod'un mağarasına kadar ancak birkaç kelime konuştular. İçerisi sıcaktı. Ateşi canlandırınca daha da ısındı. Etrafına çöktüler.

"Oysa iyi bir delikanlıya benziyorsun. Neden bu sarp yolu seçtin?"

Sarı Lagod başını salladı, derin bir nefes aldı.

"Uzun hikâye," dedi. "Anlatmaya değmez; çünkü çok eski..."

"Yine de dinlemek isterim."

"Peki öyleyse, anlatacağım."

Gözünü ateşin lâvında ısıttı:

"Ben henüz on yaşında idim," diye başladı. "Annem ve babamla birlikte steplerin eteğinde küçük bir kulübecikte yaşıyorduk. Rahattık. Hayvanlarımız vardı. Boş zamanlarda babam ava çıkardı.

"Bir gün baktık, stepler atlılarla doldu. Bağıra çağıra üstümüze geldiler. Çadırımızı söktüler. Babamı öldürdüler. Benden beş yaş küçük kardeşim Baytu ile anamı kaçırdılar. Yapa yalnız kaldım."

"Kimin askerleriydi?"

"Bir türlü öğrenemedim. Şimdi bile öğrenebilsem hayatımın yarısını seve seve feda edebilirim. Öğrenemedim. Küçük atlara binmişlerdi. Çoğunun çenesinde birkaç kıldan ibaret sakallar vardı. Saçları örgülüydü. Onları bir daha hiç görmedim. Nereden gelmişlerdi, kimlerdi, öğrenemedim."

Gözlerini alevlerden alıp Temür Melik'e çevirdi:

"Uzun yıllar hizmetkârlık yaptım. Karahitaylı tüccarların, Kıpçak Hanlarının şamar oğlanı oldum. Sonunda dayanamadım, kaçtım. Çabucak yakaladılar. Ormanda bir ağaca bağlayıp ölümün kucağına attılar. Üç gün, aç, susuz bağlı kaldıktan sonra, Harzem askerleri beni kurtardılar. Aralarına aldılar. Kılıç kullanmasını, mızrak savurmasını öğrettiler."

Acı bir gülüş attı:

"Bir gün annemin intikamını almaya yemin etmiştim. Bu dert içimi kemiriyor, gece uykularımı kaçırıyordu. Tahammülüm bitince Urgan'dan yola düştüm. Dağlara, ormanlara açıldım. Bir rastlantı eseri Baytu'yu buldum. Kaçırılırken ellerinden kurtulmuştu."

Öksürdü:

"Çekilir hayat değil benimki, ama mecburum. Kendime bir dünya kurdum kendimce. Yaşayıp gidiyorum. Doğru yol değildir belki, ama çaresizim. Bu dağlarda, şu ormanlarda başka türlü yaşayamam. Allah şâhidimdir ki, mazlumun ahını bilerek almış değilim. Benim işim zenginlerle. Ticarete çıkan kervanlar basarım, yağma ederim. Sonra da ganimetin çoğunu fakir halka dağıtırım. Halk beni sever, ben de halkı severim. Onlarla içli dışlıyız. Hiçbiri ele vermeyi düşünmez."

"Peki, bana niçin saldırdın?"

"Kalabalıktık. Yirmi kişi kadar. Ama biri ihanet etti, adamlarımı kandırdı, atları da alıp kaçtılar. Elimizde şu gördüğün attan başka bir şey kalmadı. Tam yarım saat peşinden geldik. Atının koşumları ve üstündeki elbiseler fakir olmadığını gösteriyordu. Yalnız olduğunu anladıktan sonra da saldırdık."

Başını kaldırdı. "Şehzade Celâleddin nasıl?" Temür Melik:

"İyidir," dedi. "Babasıyla arası bir parça açık yalnız. Babasının hareketlerini tasvip etmiyor."

"Ne gibi? Haddimi aşarak soruyorum, kusura bakma. İstersen cevap vermezsin."

Temür Melik, duymamış gibi konuştu:

"Celâleddin'in babası, Harzem Şahı Alâüddin Muhammed, etrafına hep Kıpçakları topladı. Celâleddin ise bir Türkmen kadınından doğmuş. Kıpçaklar Türkmenleri çekemiyor. Kapışmamıza az kaldı."

"Sen hangi yanı tutuyorsun?"

"Celâleddin'i severim, babasına da hürmetim sonsuzdur. Ne olsa bunca yıl bizi zaferden zafere koşturdu. Ancak son yıllarda tutumu iyiden iyiye değişti. Çabuk sinirlenir oldu. Annesi Türkân Hatunun da tesiriyle olmadık işler yapmaya kalkıyor. Celâleddin'i azledip Kıpçak kadınından doğma küçük Ozlak Şahı veliaht ilân edeceği söylentileri midemi bulandırır."

"O takdirde..."

Hiç düşünmeden cevap verdi:

"Elbette, yerim Şehzade Celâleddin'in yanı olacaktır. Ozlak Şah henüz bir bebek; bize aklı başında serdar lâzım."

"Haklısın."

"Sen ne diyorsun?"

"Ben bir eşkıyayım. Harzem Sultanının eline de geçsem, başka bir hakanın eline de geçsem, cezam değişecek değildir. Boynum vurulacak. Oysa annemin intikamını almadan ölmek istemiyorum."

"Mesele yalnız bu mu?"

"Daha ne olsun?"

"Yıllar önce geçen bir hâdiseyi niçin kendine dert edinirsin?"

Sarı Lagod şaşırdı. Bunu hiç düşünmemişti. O, yalnız annesinin intikamını almayı kurardı.

"Bilmem" dedi.

"Evet, yıllar önce geçmiş bir hâdise. Olan olmuş, intikam kurup âsi olmaya ne hacet? Gel, orduya yazıl; talihin yardım ederse belki anneni kaçıranları da bulursun. Gayen hiçbir zaman intikam olmamalı. Kötü bir duygudur, inan ki... İnsanın

akıllı hareket etmesini engeller, belâya düşürür, gözünü karartır."

"Hep dediğin gibi..."

"Yatalım istersen."

"Evet, yatalım."

Yattılar. Başlarının altına birer kütük koydular. Temür Melik, atının terkisinden battaniyesini almadı. Öbürleri gibi açık yattı. Yorgundu. Hemen uyudu.

İkinci Bölüm

ULU ÇINARLARIN, sık yapraklı palmiyelerin arasından geçen mermer döşeli yolda Valide Sultan belirince, muhafızların her biri ayrı yerlere saklandı. Türkân Hatun konağının muazzam bahçesinde dolaşırken, asker yüzü görmekten nefret ederdi.

İlerlemiş yaşına rağmen, hayli dinç kalmıştı. Yüzü bir genç kızınki kadar düzgün, ellerinin derisi gergindi. Her halinden rahat geçmiş bir ömrün safâsını sürdüğü belli oluyordu.

Başını, gümüş simlerle işlenmiş kar gibi beyaz bir eşarp çevreliyordu. Bir ucunu, zarafetini göstermek istercesine, sağ omzundan beline doğru sarkıtmıştı. Başının tepesinde ise, küçük, fakat çok kıymetli taşlarla bezeli altın bir taç bulunuyordu.

Sırtındaki kırmızı pelerinin uzun kuyruğu, üç adım gerisinden yürüyen iki nedime tarafından taşınmakta idi. Bir adım ardından oda hizmetçisi Gülnihâl geliyordu. Göğsünün üstünden ayırmadığı altın tasın içinde, Türkân Hatun'un sık sık kullandığı gülsuyu vardı.

Türkân Hatun iki elini birden uzatınca Gülnihâl seğirtti; altın tası ellerine yaklaştırdı. Ağaçların arasına tatlı bir koku yayıldı.

Bahar güneşi, palmiye yapraklarının arasında süzülerek, havuzdaki kuğuların altunî tüylerini parlatıyordu. Türkân Hatun avucuna döktüğü gülsuyu ile alnını ovdu, başını gökyüzüne doğru alabildiğine dikti. Muhteris titreşimler taşıyan bir sesle:

"Benden kudretli bir kadın daha, yeryüzünde mevcut mu acaba Gülnihâl?" diye sordu.

Oda hizmetçisi, her zamanki gibi, boynunu bükerek sokuldu. Hürmetle eğildi:

"Yok Sultanım, sizden daha kudretli hanım sultan dünyada mevcut değil!"

"Elbette yok, olamaz ki... Ben Harzem Sultanının annesiyim."

Birden mahmuz şakırtıları duyuldu.

Türkân Hatun başını indirdi.

"Oğlumuz olsa gerek" diye mırıldandı.

Gerçekten, az sonra Harzem Şahı Alâüddin Muhammed maiyetiyle birlikte bahçeye girdi. Yanı başında iki atlı vardı. Biri Kıpçak beylerinden Tonguç Han; öbürü Temür Melik...

Türkân Hatun, Temür Melik'i görünce yüzünü ekşitti.

"Yine o şeytan!" diye söylendi.

Sultan Alâüddin Muhammed kır bir ata binmişti. Atının göğsünde kıymetli taşlar bulunuyordu. Koşumları da altın ve gümüş sırmalarla işlenmişti. Sangında bir sorguç bulunuyordu. Bunun en ucunda koca bir inci parlamakta idi. Sultanın sırtındaki ipekli kaftan her hareketinde dalgalanıyordu. Altın saplı kılıcı güneş ışığında pırıl pırıldı.

Arkasından uzun mızraklı muhafızları sökün etti. Türkân Hatun, her şeye rağmen korkuyla ürperdi. Yapmak istediklerini oğlu bir anlamış olsa, hemen oracıkta mızraklatır, leşini köpeklere attırırdı. Ama korkması için hiçbir sebep yoktu.

Dalaverelerle de uğraşsa yine Sultanın annesiydi ve Alâüddin Muhammed annesini çok severdi.

"Selâm sana muhterem annem, selâm sana fâzıl kadın, selâm sana dünya kadınlarının sultanı."

Türkân Hatun, bu samimiyet ve sevgi gösterisinden gerçekten duygulanmıştı. Sağ dizini hafiften bükerek oğlunun selâmına mukabele etti.

"Selâm cihan padişahı. Bana ne mutlu ki, senin gibi bir cihangirin annesi olma şerefini tattım. Cenab-ı Hakka bin şükür."

Ağaçların arasındaki mermer yolda yan yana yürüyerek, birlikte konağa girdiler.

Muhafızlar hemen kapının iki yanında vaziyet aldı. Temür Melik bir ağacın altına oturdu. Kıpçak Hanı Tonguç ise muhafızların arasında kaldı.

Sultan Alâüddin Muhammed, annesiyle birlikte mükellef döşeli bir salona girdi. Türkân Hatun oğlunu yanına çekti:

"Gel şöyle, şahlar şahı, şerefinle şereflenelim, bilginle aydınlanalım."

Sultan annesinin yanına ilişti:

"Muhterem annemi dinliyorum."

"Dinle dünyalarımın güneşi, zavallı dul anneni iyi dinle. Birçok kötü günler görmüşüz babanla. O ne muhterem insandı ki, at sırtında doğdu, at sırtında öldü. Ama bize koca bir devlet bıraktı. Allah razı olsun, sen bu devleti daha da yüceltin. Düşmanlarına diz çöktürdün. Bükülmez sanılan bilekleri büktün, eğilmez sanılan başları eğdin."

Alâüddin Muhammed annesinin sözü nereye getirmek istediğini kestirmeye çalışıyor, ama bir türlü bulamıyordu.

"Şimdi koca Harzem ülkesinin biricik sultanısın. Yeryüzünde senden daha büyük bir sultan mevcut değildir. Ama gün gelir, bu devleti elinden almak isteyenler çıkabilir. Onlara karşı şimdiden direnmen gerek."

Sultan gazapla yerinden fırladı:

"Benim tahtıma göz dikmeye kim cüret edebilir? Bir şey biliyorsan hemen söyle."

Valide Sultan da kalktı. Oğlunun karşısında durdu:

"Henüz böyle bir şey yok tasa etme. Ben ilerde olabileceklerden bahsederim."

"Ne olabilir?"

"Sen her şeyi herkesten daha iyi görür ve sezersin. Sana ayandır. Devletin ulları, âlimleri emrindedir. Onlar sana çok şeyden haber veriyor. Ben ise zavallı bir dul kadınım. Etrafım câhillerle dolu, arada bir hatırlayıp gelmesen sıkıntıdan patlayabilirim."

Harzem Şahı Muhammed, annesinin bu sözlerini duymadı bile. Sualini tekrarladı:

"Yoksa tahtıma göz dikenler mi var, anne?"

"Şimdilik yok Sultanoğlum, ama olabilir. Çevrene dikkat et."

"Kim?"

"Sana en yakın olanlar."

"Bana en yakın olan oğlum Celâleddin'dir."

Türkân Hatun müphem bir tarzda gülümsedi. Boynunu büktü: "Bilmem" dedi. Şah Muhammed, kendi sağlığında oğlunun böyle bir şeye teşebbüs etmeyecek kadar asil ve ihtirassız olduğuna gerçi inanıyordu, ama içine bir kurt düşmüştü.

Türkân Hatun bunu hemen sezdi. Konuşmasına devam etti:

"Şevketlü Sultanım. Harzemşahlar sülâlesini devam ettirmek zorundasın. Bunun yükü dün babanın sırtında idi. İmtihanını başarıyla vererek dünyadan göçtü. Şimdi sen, şahlar devrini kapamak gibi kötü bir leke ile tarih önünde lekelenmek istemezsin herhalde. O halde dinle beni, senin iyiliğinden başka bir şey istemeyen ihtiyar anneni dinle. Annen Kıpçak soyundandır. Sen de Kıpçaklardansın. Kıpçaklar dün esiri-

mizdi beli, ama bugün tamamiyle dostumuz. Onları korumak zorundayız. Tabii onlar da senin tahtını, tacını canları pahasına koruyacaklar."

Sultan Muhammed annesinin düşüncelerini bir türlü öğrenemiyordu. Zannediyordu ki, her söylediği sözün altında başka mânâlar vardır. Bunları çözemiyor, kelimelerin derinliğine ulaşamıyordu.

"Ne demek istiyorsun anne? Açık konuşmanı rica ederim."

"Gayet açık konuşuyorum, devletlü oğlum. Kıpçakları Türkmenlere karşı koru ki, onlar da seni korusun. Harzemşahlar Hanedanı ilelebed bu topraklar, hatta bu topraklardan daha geniş topraklar üstünde payidar olsun istiyorlar. Onlar sana sadıktır, sen de onları lâyık olduğu mevkilere getir. Böylece kendini korumuş olursun. Duyarım ki yeni bir sefere çıkmak üzeresin. Arslanım yeniden şahlanmak ister, bunun önüne kim geçebilir? Elbet gaza zamanın, hakkındır. Askerini büyük zaferlere ulaştıracaksın. Sen zamanın Büyük İskenderisin, hatta ondan daha da büyüksün."

Şah Muhammed başını sallayarak tasdik etti: "Hakikatin tâ kendisini söylersin anne..." "Elbette hakikatin tâ kendisi. Ama muharebenin kime ne getireceği önceden tahmin edilemez. Kadir Mevlâm nasıl uygun görür? Ola ki, Allah geçinden versin, ömrün harp meydanında hitam bulur."

Sustu. Alâüddin Muhammed annesine kırıldı. Ölümden bahsedecek ne vardı durup dururken? Ölümün soğukluğu elle tutulur hale gelmişti birden. Sanki odanın ortasında ölüm meleği dolaşmaya başlamıştı.

Boğuk bir sesle:

"Evet" dedi.

"Allah geçinden versin, senin acını bana göstermesin. Zaten babanın ölümünden sonra yarı ölü hale girdim, senin de acını görürsem, büsbütün ölürüm."

Annesi ölümden bahsettikçe Alâüddin Muhammed belirli

şekilde ürküyor, tedirginlikle bakmıyordu. Bunu farkedince şaşırdı. Ne olmuştu böyle, savaşlarda bile bile ölümün gözüne dalarken korkmayan adama ne olmuştu? Herhalde yaşlanmanın azizliğiydi. Ne olursa olsun bu korkuyu yenmesi lâzımdı.

Toparlanmaya çalışarak:

"Devam et, seni dinliyorum anne."

"O zaman tahtın Celâleddin'e kalır. O Celâleddin ki, Türkmenlerle birleşerek fesat ocağı kaynatır. Söylemeyeyim diye çok gayret ettim, lâkin söylemeden olmayacak. Gerçeği bilmende fayda vardır. Bilesin ki, ona göre tedbir edesin. Oğlumuzu ikaz etmek bizim en mukaddes vazifemiz... Şimdi kendi kendime yüzlerce, hatta binlerce defa sorduğum bir suâli sana soracağım. Acaba, senden sonra ülkemizi Celâleddin'den daha iyi idare edebilecek biri yok mudur?"

"Kimdir?"

"İşte mesele burada... Kimdir, kim olabilir? Bunun cevabını memleketimizin bilginleri verdiler."

Elini koynuna soktu. Muşambaya sarılı bir muska çıkardı. Titreyen parmaklarıyla açtıktan sonra, üstü birtakım yazılarla dolu mektubu oğluna uzattı.

"Bilginlerimizin cevabı burada. Oku!.."

Sultan kaparcasına aldı. Bir göz gezdirdi.

"Demek böyle," diye mırıldandı. "Bilginlerimiz böyle düşünür ha! Tahtımı Celâleddin'e değil de küçük oğlum Kutbüddin Ozlak Şaha lâyık görürler. Peki, Celâleddin'i ne yapayım? Vaktiyle onu veliaht nasbetmiştim."

Yaşlı kadının dudaklarında bir tebessüm gölgelendi. Oğlunun mukavemetinin eridiğini görüyordu.

"Kolay," dedi. "Uzak illerden birine vali tayin edersin, olur biter. Böylece iş sona erer. Büyük bir tehlike olmaya başlayan Celâleddin'den kurtulur, rahata erersin. Geceleri artık uykun kaçmaz."

Şah Muhammed annesini hayretle süzdü:

"Anne, nereden biliyorsun geceleri uykumun kaçtığını?"

Türkân Hatun, en müşfik sesiyle konuştu:

"Ben anneyim Şevketlü Sultanım. Annelik hissini yabana atma, hem de, bir sultan annesiyim. Sultan annesi olmanın bazı mesuliyetleri vardır. Oğlunun her şeyiyle, hattâ uyku suyla bile ilgilenmek görevidir. Uykunu kaçıran meseleyi çözmek de görevimdir."

Sonra önceki teklifini pekiştirmek için bir tehdit savurdu.

"Eğer Celâleddin'i veliahtlıktan azledip yerine küçük oğlun Kutbüddin Ozlak Şahı getirmezsen bütün Kıpçaklar birleşip yurdunu terk edecekler. Beni de düşün, biliyorsun onlardanım, bir Kıpçak'ım ben. Vallahi peşlerine takılır sefil ve perişan giderim."

Şah Muhammed tereddütler girdabına düşmüştü. Celâleddin'in ne kadar iyi bir asker olduğunu herkes biliyordu. Onu veliahtlıktan azlettiği takdirde, binlerce Türkmen'in yardımından mahrum kalabilirdi. Hatta Celâleddin isterse onları peşine takarak kendisine savaş ilân edebilirdi. Türkmenler çok cesur oluyordu. Bizzat kendisi muharebe meydanlarında buna şahit olmuştu. Kıpçaklar ise azıcık sıkışınca tabana kuvvet kaçarlardı. Ama bir yanda da annesi vardı. Bu kadının geniş bir nüfuzu olduğunu biliyordu. Kıpçak Hanları gözlerini kapayarak Valide Sultan'ın emirlerini yerine getirmeye koşarlardı.

Türkân Hatun, oğlunun tereddüdünü yüzünden okudu. Tahtının yanında duran masanın üstündeki altın çıngırağı alarak birkaç kere salladı. İçeri bir adam girdi. Yedi yaşında kadar görünen şık giyimli bir çocuğu da kolundan tutarak getirmişti. Türkân Hatun çocuğu kucakladı. Muhammed'in yanına gitti.

"İşte Sultanım! Veliahdın Kutbüddin Ozlak Şah, onu sevmeyecek misin?"

Harzem Şahı rüyadan uyanır gibi silkindi. Karşısında küçük oğlunu görünce şaşırır gibi oldu. Sonra toparlandı.

Çocuğun altın rengindeki saçlarını okşadı:

"Maşallah, hayli büyümüş görmeyeli."

Valide Sultan güldü:

"Elbette, ninesinin koruyucu kolları arasında çabuk büyüdü benim yavrucuğum. Veliahdın olduktan sonra daha da çabuk büyüyecek. Kısa zamanda ordularının başına geçecek. Liyâkatle onları idare ederek zaferden zafere koşturacak. Sen de tahtında âhir ömrünü rahatça geçireceksin."

Harzem Şahı Muhammed sanki büyülenmişti. Sözünün mânâsını düşünmeden konuştu:

"Doğru söylersin."

Türkân Hatun sevinçle adama döndü:

"Çabuk dışarı git ve bağır ki, Harzem ülkesinin haşmetli Sultanı Alâüddin Muhammed, küçük oğlu Kutbüddin Ozlak Şahı veliaht tayin etmiştir. Koş, çabuk..."

Adam süratle çıktı. Şah Muhammed annesine bakakaldı. Türkân Hatun kulak kabarttı. Gönderdiği adamın sesini duyana kadar endişesiyle bekledi. Sonra rahatladı.

"Ey ahâliii, ey beyler, askerleeer... Duyduk duymadık demeyin. Şevketlü Sultanımız Alâüddin Muhammed, küçük oğlu Kutbüddin Ozlak Şahı bu saatten itibaren veliaht tayin etmiştir."

Bir çıngırak sesi duyuldu. Sonra tekrar tellâlın sesi...

"Duyduk duymadık demeyin ey beyler, ey askerler ve ey ahâliii..."

Muhammed Harzem Şah bu sesle ancak toparlanabildi. Bir müddet sese kulak kabarttı. Şaşkınlıkla bakındı. Ellerini iki yana açtı: "Kader!.." diye mırıldandı.

Pencereye yürüdü. Perdeyi aralayarak dışarıya baktı. Temür Melik pencerenin altında durmuş şaşkın şaşkın bakmıyordu. Etrafa göz gezdirdi. Ağaçların arasında bir sürü Kıpçak süvarisi dolanıp duruyordu. Hepsi de silâhlıydı. Yüzünde bir endişe gölgelendi.

Acaba kendisine karşı bir komplo mu kurulmuştu? Annesine baktı. Ozlak Şah hâlâ kucağında idi. Elinden alıp götürmelerinden korkuyormuş gibi iştiyakla bağrına basmıştı. Tekrar bahçeye doğru başını çevirdi.

Temür Melik sanki taş kesilmişti. Bacaklarını germiş, bakışlarını Kıpçak süvarilerine mıhlamıştı. İçi bir parça ferahladı. Nedense bu tek adamın sürü ile Kıpçak süvarisini haklayacağına inanmıştı. Bu eski bir alışkanlıktı onun için. Temür Melik'in yanında kendisini bütün tehlikelerden uzak görüyordu. Onun için de yanından ayırmak istemiyordu.

Acaba yeni kararını nasıl karşılayacaktı? Yüzünden düşen bin parça olduğuna göre memnun olmadığı anlaşılıyordu. Zaten memnun olmasını bekleyemezdi. Celâleddin'in çok yakın arkadaşıydı. Celâleddin kendisine isyan ederse Temür Melik acaba kimin tarafını tutardı? Şüphesiz Celâleddin'in!

Allah canını alsın şu kararın! Ozlak Şahı veliahd seçmek nereden aklına gelmişti bilmiyordu. Hoş kendisi de seçmiş değildi ya, hatta böyle bir karar vermeyi bile düşünmemişti. Ancak zaman zaman yakınlarına açmış, Celâleddin'in bazı çıkışlarını gemlemek için bunu yem olarak kullanmıştı. Ama annesinin bir emr-i vâkisine karşı duramamıştı işte. Ve her şey bir anda olup bitmişti.

Artık geri dönemezdi. Sultan olanın ağzından söz bir kere çıkardı. İlerde lüzum hâsıl olursa, yeniden kararını gözden geçirme hakkına sahipti. Belki o zaman tekrar Celâleddin'i seçerdi. Kararlı bir tavırla annesine döndü:

Türkân Hatun, gayri dileğin yerine gelmiştir, şimdi sıra benim dileğimdedir. Çağır Kıpçak Hanlarını, söyleşelim."

"Yaşlı kadın oğlunu mağlûp etmekten gelen bir gururla tekrar altın çanı eline alarak salladı. İçeri giren adama:

"Hanlarımı salona al," diye emretti.

Birazdan Kıpçak Hanları salına salına girdiler. Selâm ver-

diler ve gösterilen yerlere oturdular. Türkân Hatun yüzüne peçesini indirdi, oğlu ile birlikte ayakta kaldı.

Sultan Muhammed, adamları tek tek süzdü. Gözlerini en ihtiyar beyin üstüne mıhladı.

"Kıpçak Hanları," diye söze girdi. "Arzularınızı yerine getirdim. Buna karşılık bir isteğim var. Biliyorsunuz Bağdat'ta oturan Halife Nasır, teb'âmı durmadan isyana teşvik eder. Hudutlarımda kargaşalıklar çıkarır. Kendi milletimle uğraşmaktan düşmanla uğraşmaya aman bulamam. Üstüne bir sefer yapmak mukarrerdir. Onu yıkıp bize sâdık bir halife bulmalıyız. Yoksa ülkemizin bekası mümkün değildir."

Yaşlı Kıpçak Han yerinden kalktı. Bir iki öksürdükten sonra, çatlak bir sesle söze girdi:

"Doğrusun Sultanım! Ancak Kıpçak Hanları düşünürler ki, önce kendi yurtları kurtulsun. Karahitay ordusu ülkemizi harabeye çevirmiş duyarız; kadınlarımızı köle etmiş işitiriz. Meralarımızı yakmış, evlerimizi yıkmış derler. Ordularınızı önce bizim ellere gönderiniz. Yurdumuzdan bu belâyı def etsinler, sonra da dilediğiniz yere gidelim."

Hepsi bu isteğe uydu:

"Önce bizim elleri temizleyelim, sonra Bağdat seferine çıkalım" dediler. Sultan dişlerini sıktı. Yeniden pencereye yürüdü. Kıpçak süvarileri daha da kalabalıklaşmıştı. Artık Temür Melik de görünmüyordu. Ürperdi. Kendisini yapayalnız düşmanlarla çevrilmiş buldu. İlk defa böyle bir hisse kapılıyordu. Gerçek de zaten bu idi. Dışarda bekleyen askerler Türkân Hatun'un bir emrine bakıyorlardı. Bir işaretle konağa dalacak ve gerekirse Sultanın kollarını bağlayarak sürükleyeceklerdi.

Bunu anladı, hanlara baktı. Yüzlerinde kararlı ifadeler vardı. Çaresiz tasdik etti.

"Pekâlâ, nasıl isterseniz öyle olsun."

Hanlar hep bir ağızdan bağrıştılar:

"Yaşasın Cihan Sultanı, yaşasın Şah Muhammedi.."

Valide Sultan, kâtibine bir baş işareti yaptı. Kâtip kalktı. Sultana yaklaştı. Kalemi eline tutuşturup birtakım yazılarla dolu kâğıdı önünde tuttu.

"Nedir bu?"

"Kutbüddin Ozlak Şahın sizden sonra saltanat makamına geçmesini emretmiştiniz. Emrinizi yazdık. İmzanıza muntâzırdır."

Sarardı. Elleri titremeye başladı. Dönüşü olmayan bu yola bir kere girmişti. Göz ucuyla yazılanları okudu.

Kendisinden sonra küçük oğlu, Harzem Şahı olacaktı. Büyüyene kadar da Türkân Hatun, ona vasilik edecekti.

Kamış kalem neredeyse elinden kayıyordu. İmzaladı. Sonra yüzüğü hohlayarak üstüne bastı, mühürledi. Kâğıdı kâtibe geri verdi. Sonra Türkân Hatun da imzaladı. Altına şöyle yazdı: "Dünya yüzünde yaşayan bütün kadınların sultanı Türkân Hatun."

Meclis dağıldı. Sultan uyurgezer gibi, kendinden yarı geçmiş bir halde dışarı çıktı. Annesiyle vedalaşmayı bile akıl edememişti. Kapıda görünmesiyle birlikte bütün Kıpçak süvarileri bağrışmaya, tezahürat yapmaya başladılar.

"Sultanımız çok yaşaaa!.."

"Allah devletini dâim etsin!.."

"Kılıcını keskin etsin!.."

Dudak ucuyla yapılan bu dualara Şah Muhammed aldırmadı. İki seyisin tuttuğu süslü atına bir sıçrayışta atladı. Temür Melik hâlâ görünürlerde yoktu. Yanındaki Kıpçak Han Tonguç'a sordu:

"Temür Melik nerede?"

Tek kelimeyle cevap verdi:

"Gitti..."

• • •

Temür Melik, Türkân Hatunun sarayındaki hali görüp Celâled-

din'in azledildiğini duyunca bir an bocalamış, şaşırmış, ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilememişti. Sonra acı acı gülmüştü. Kuruyan dudaklarını diliyle ıslatmış, etrafına bir göz daha atmış:

"Entrikacılar!.."

Diye mırıldandığı gibi, atına atlayarak yola düşmüştü. Niyeti şehir girişindeki konağında bulunan Celâleddin'i görmek ve onu haberdar etmekti.

Kalabalığa aldırmadan süratle at sürüyordu. Birden adının çağrıldığını duydu.

"Temür Melik!.."

Bir gölge evlerin arasından çıkıp yanına doğru yürüdü.

"Kimsin?"

"Benim, Sarı Lagod..."

Temür Melik hiç şaşırmadı. Birgün bu iyi yürekli eşkıyanın gelip kendisini bulacağını biliyordu.

"Yanımsıra yürü" dedi.

Dar sokaklardan geçtiler. Tacirler sergilerinin başında bağdaş kurmuş, gelen müşterilere bin dil dökerek mallarını methediyorlardı. Arada sırada bir horoz bağırması geliyor, bazen de bir köpek havlaması buna karışıyordu. Şehir, veliahtın değişmesinden henüz haberdar değildi. Yoksa karışıklık çıkacağı muhakkaktı. Hiç değilse yer yer kümelenir, gruplaşırlar ve askerlere işittirmemeye çalışarak yeni durumu görüşürlerdi. "Yarısını istiyorum," diye bağıran otoriter bir ses duydu. Döndü, sesin geldiği yana baktı. Üç asker bir tüccarı ortalarına almış, bağırıyorlardı:

"Yarısından bir eksiğine razı değiliz."

Temür Melik başını iki yana salladı. Bunlar Şah Alâüddin Muhammed'in vergi memurlarıydı. Ama malın yarısını istemelerine akıl erdirememişti. Atını üzerlerine sürdü. Yanlarına gelince durdu. Bir müddet dinledi.

"Mutlaka yarısını vereceksin. Sultanın emri bu..."

"İnanın bunun yarısını verirsem çoluk çocuğum aç kala-

cak. Yıllardır ticaret yapar, ekmeğimi çıkarırım. Sultan böyle bir emri nasıl verir?"

"Vay! Sultana karşı gelmeye cüret ettin ha!"

"Hâşâ, kim buna cüret edebilir? Sadece Sultanımız efendimizin adalete sığmayan böyle bir karar vermeyeceğini söylemek istedim."

"Vay! Sen Sultanımıza zalim dedin ha!"

"Estağfurullah, zalim demedim. Ama gerçekten Sultan böyle bir emir vermişse bu zulmün ta kendisidir." "Vay!.."

Askerin elindeki kırbaç havaya kalktı, ıslıklayarak tacirin suratına indi. İkinci defa yine kalktı, lâkin inemedi. Temür Melik elini uzatarak kırbacın ucunu yakalamıştı. Asker hiddetle döndü. Alev saçan gözlerini Temür Melik'e dikti.

"Bırak yoksa tepelerim" diye bağırdı. Sonra birden toparlandı. Karşısındakinin bir Bey olduğunu fark etmişti. Boynunu büktü.

"Kusura kalmayınız asilzadem," diyerek eğildi. "Tanıyamamıştım."

Temür Melik çenesiyle tüccarı işaret etti:

"Bu adamdan ne istiyorsunuz?"

"Vergi vermesini..."

"Ne kadar alacaksınız?"

Asker tereddüt geçirdi. Sergiye baktı.

"Şunun yarısını..."

"Ne demek yarısını? Her tacirin elindeki malın yarısını alasınız diye kim emretti size?" "Sultanımız efendimiz." "Emri göster!"

Asker elini koynuna soktu. Çıkardığı kâğıdı Temür Melik'e uzattı.

"İşte..."

Temür Melik kâğıdı dikkatle okudu. Tacirlerden malları nisbetinde bir vergi alınması kaydediliyordu, ama yarısının alınacağına dâir bir emir yoktu.

"Burada malın yarısı alınacak denmiyor."

"Bize selâhiyet verilmiştir."

"Bu adamın elindeki malı alırsanız ne yapacağını hiç düşündünüz mü?"

"Bunu düşünmek benim vazifem değildir."

"Aç, çıplak kalsa da mı?"

"Evet, aç ve çıplak kalsa da."

Temür Melik gözlerini ümitsizlikle Sarı Lagod'a çevirdi:

"Sonumuz iyi değil Lagod. Bu hale gelen bir devlet daha uzun müddet ayakta kalamaz."

Tekrar askere döndü:

"Merhametsiz olma," dedi. "Merhametsiz olmak Müslüman'a yakışan bir sıfat değildir. Kardeşlerini de en az kendin kadar düşünmelisin."

"Bu benim kardeşim değil ki..."

"Ya?"

"Ben Kıpçakım, bu adam ise Türkmen..."

Temür Melik titrediğini hissetti. Irklar arasına ekilen düşmanlık tohumları filiz vermeye başlıyordu.

Sesini yükseltti:

"Aynı topraklar üstünde yaşıyorsunuz. Bu bile olmasa Müslüman olmanız yeter. Din kardeşliği öz kardeşlikten daha kavidir."

Asker omuzlarını silkti. Ağzını şaplattı. Duyduklarına ehemmiyet vermediğini belirtmek için de tacire dik dik baktı.

Temür Melik'in kan beynine çıkmıştı.

"Yıkıl karşımdan!" diye gürledi. "Seni atımın ayakları altında ezerim."

Asker diklendi:

"Ben sultanın kuluyum..."

"Ben de Allah'ın kuluyum, yıkıl dedim!"

"Ancak kendi kumandanımdan emir alırım, onun da Kıpçak olması şarttır."

Temür Melik hâlâ ucundan tuttuğu kırbacı bir çekişte adamın elinden aldı. Hiddetle kaldırdı. Aynı hiddetle askerin sırtına indirdi. Kırbaç bir yılan gibi sarıldı adama.

"Defol!.."

Asker kinle baktı. Elini kılıcına attı:

"Bunu kan temizler."

Temür Melik bir askerle bir kumandanın halk içinde dövüşmesinin hoş kaçmayacağını düşündü. Sağ ayağını üzengiden çekti. Şiddetli bir hareketle adamın göğsüne doğru salladı.

"Serseri..."

Adam böğürerek yere yıkıldı. Aynı anda Temür Melik atını sürdü.

O önde, Sarı Lagod arkasında, Celâleddin'in yanına çıktılar. Şehzade sade bir sedire oturmuş, şahiniyle oynuyordu. Arkadaşına sorgu dolu gözlerle baktı.

"Hayırlı haberler inşâallah Temür Melik..." Temür Melik ileri çıktı. Selâm verdi. "Hayırda daim ol Celâleddin. Bu sefer iyi haberlerle gelmedim."

"Yanındaki kim?"

"Ha, bu mu? Meşhur Karakum eşkıyası Sarı Lagod..."

"Vay!.."

"Bizden yana, nedâmet etti."

"Allah günahlarını affetsin."

Oturdular.

"Söyle bakalım. Temür Melik, kötü haberin nedir?"

Temür Melik derin bir nefes aldı. Sağ kaşını hafifçe yukarı kaldırdı. Börkünü arkaya doğru itti.

"Sultan pederin seni veliahtlıktan azletti."

Celâleddin şaşırdı. Temür Melik'in gözlerine baktı.

"Ne zaman?"

"Az önce, kararını Valide Sultanın konağında açıkladı."

Celâleddin bir süre düşündü. Sonra hafif bir gülümsemeyle arkadaşına baktı:

"Kimi getirdi yerimize?"

"Üvey kardeşin Kutbüddin Ozlak Şahı..."

"Demek Türkân Hatun, pederimizi avucunun içine almış. Ne yapalım? Bizim maksadımız mevki ve makam değildir ki küselim. Memleketimize, dinimize, milletimize hizmetten gayri düşüncemiz mi var? Gerektiğinde kardeşimiz Ozlak Şahın emri altında da bir asker gibi dövüşmesini biliriz. Babamızın sancağı altında dövüştüğümüz gibi..."

Temür Melik takdirle bakıyordu.

"Mesele bu değildir," dedi. "Ozlak Şah henüz çok küçük. Sanırım o zamana kadar Türkân Hatun vesayet edecek. O vakit ne olur bilir misin?"

"Tahmin ediyorum. Bütün devlet işlerine kadın parmağı karışır, asker memnun olmaz. Türkmenler belki de ayaklanır. Yahut memleketin her tarafında Kıpçak Hanlarının borusu öter."

"Ne düşünüyorsun?"

"Senin düşündüğünü... Memlekete bu kararın hayırlı olmasını diliyorum. Ama anlayamadım. Sultan pederim böyle bir değişikliğe niçin lüzum gördü? Hem de bir sefere çıkmanın arifesinde. Üstelik hudut boylarında küçük atlı bir takım müstevlilerin göründüğü haberleri gelirken. Ne iştir anlamam."

Temür Melik cevap vermedi, veremedi. Başını göğsüne indirdi. Nicedir bu küçük atlılardan bahsedilirdi de bir türlü neyin nesi olduğunu araştırmaya fırsat bulamamışlardı. Düşman mı idiler, dost mu, maksatları ne idi? Bilmiyorlardı. Zamanla elbet, bu da anlaşılacaktı.

Sarı Lagod'a döndü:

"Sende ne haberler var bakalım Sarı Lagod?"

Sarı Lagod saygıyla cevap verdi:

"Sağlığınıza duacıyız Temür Melik. Birgün seni bulmamı söylemiştin. Sözünü kalbimde mukaddes bir emânet, tutuşan bir meşale gibi sakladım. Aradan üç ay mı ne geçti, geldim

işte. Emirlerinize muntazırım. Senin ve Sultanımız Celâleddin'in öl dediğiniz yerde ölmeye and içtim."

Temür Melik, Sarı Lagod'un omuzunu okşadı:

"Yakında senin gibi vefakâr arkadaşlara çok ihtiyaç duyacağa benzeriz. Varol, hizmetin çok makbule geçecek."

Nöbetçilerden biri odaya girdi. Ellerini göğsünde kavuşturarak selâmladı: "Sultan bir haberci gönderdi, Temür Melik'i ister."

Temür Melik, Celâleddin'e sorgu dolu baktı.

"Git Temür, babamın kötü birşey düşündüğüne ihtimal vermiyorum."

"Ben de öyle..."

Ayağa kalktı:

"Sen Celâleddin'le kal Lagod, saraya kadar gidip döneceğim."

Sert bir hareketle döndü, kapıdan çıktı.

• • •

"Gel bakalım, Temür Melik, şöyle otur karşıma."

Temür Melik oturdu. Öfkesini göstermemeye gayret ediyordu, ama yine de yüzünden düşen bin parça oluyordu.

"Celâleddin, hakkımızda ne düşünür?"

Temür Melik irkildi. Celâleddin'i ziyaret ettiğinden demek Sultanın haberi vardı. İnkâra sapmadan cevap verdi:

"Celâleddin ümitvardır, Sultanım. Kararın hayırlı olmasını diler."

"Ya sen?"

Temür Melik bir an durakladı. Sonra başını Şah Muhammed'e çevirdi:

"Ben gibi bir hakirin düşüncesi değersizdir."

"Kırgın ve kızgın durursun."

"Hâşâ, Sultanıma kırılmak ne haddime!"

"Adamımı haşladın ama..."

Pazar yerinde dövdüğü askerden bahsediyordu.

"Hak etmişti Sultanım."

"Emrime karşı çıktığının farkında mısın?"

"Ben sadece bir adaletsizliğe mani olmak istedim."

"Vergi memurumu bunun için mi dövdün?"

"Bir asker, kumandanına karşı küstahlık ederse, hakkı kötektir."

Sultan bu cevaplar karşısında gülmekten kendini alamadı.

"Dinle Temür Melik. Bilirsin seni öz oğullarımdan ayırt etmem. Bunun için suçunu da bağışlıyorum. Sana sonsuz güvenim vardır. Yakında Kıpçak ellerine seferim var. Ardından Bağdat seferine çıkmak isterim. Halife Nasır bizim aleyhimize çalışır. Onun da icâbına bakarız, sonra ye'cüc me'cücleri hallederiz."

"Kim bu ye'cüc me'cüc dediğiniz?"

"Bilmem, hudut boylarından böyle haberler gelir. Hudut-takiler endişeli. Küçük atlara binmiş bir sürü askerden bahsederler. Önce Karahitay ordusu, ardından Halife, sonra da küçük atlılar! Hepsine hadlerini bildireceğim. Dünyada benden büyük sultanın olmadığım ispat edeceğim."

"El elden üstündür Sultanım. Kuvveti hakkında bir malûmatınız olmadığı halde, düşmanı niçin küçümsüyorsunuz?"

Şah Muhammed hiddetlendi:

"Yoksa benim Cihan Padişahı olduğuma inanmaz mısın?"

Temür Melik sükûnetle karşılık verdi: "Hazret-i Ömer kendisine her sabah 'Yâ Ömer, hesap gününü unutma, mağrur olma' diye seslenecek bir adam tutmuştu. Boş gururun nelere mal olacağını biliyordu.

Buna hiç kapılmadı ve ömür boyu adaletle hükmetti. Muvaffak oldu."

"Yani ne demek? Benim zalim olduğumu mu imâ etmek istersin?"

"Böyle birşeye kim cesaret edebilir? Ancak gurura kapılma-

nın yersizliğini haddim olmayarak hatırlatmak istedim. Sonra bir tacirin malının yarısını vergi diye almak gasptan gayrı birşey değildir."

"Demek böyle düşünürsün?"

"Bilirsiniz Sultanım, aciz, ömrü boyunca düşündüğünü söylemiştir. En zor şartlar altında iken bile... Yine aynı şeyleri yapıyorum. Bağışlayacağınızı umarım."

Ayağa kalkıp ellerini göğsünde kavuşturdu, selâm verdi.

Sultan düşünceye dalmıştı. Elini sakalına götürmüş, çekiştiriyordu. Ona bu sözleri Temür Melik'ten başkası söylemeye cesaret edemezdi. Ancak Temür Melik doğru bildiği herşeyi pervasızca haykırmakla ün yapmıştı. Bunun, çok mahzurları yanında faydaları da olmuyor değildi. Hiç değilse bazı menfî kararlarına fren vazifesi görüyordu.

Elini sakalından çekti. İpek kaftanının eteklerim toplayarak tahtına kuruldu.

"Her zamanki gibisin Temür Melik. Her zamanki gibi, hazırcevap ve pervasız. Galiba biraz da bu halin yüzünden sana çok muhabbetim var."

"Teveccühünüz Sultanım."

"Bana ne kadar bağlı olduğunu biliyorum. Öl dediğim zaman öleceğinden eminim. Siz Türkmenler, Kıpçaklar gibi değilsiniz. Bağlandığınıza bağlanır, inandığınızdan ölümünüz pahasına dönmezsiniz."

"Öyleyse hâlâ niçin Kıpçaklara muhabbet edersiniz, Sultanım?"

"Bir dert içimde, ama elimden ne gelir? Annem onlardan. Atamız Tekeş Han'ın son hatırası bize. Dul kaldığı zaman gencecikti. Bizi büyüttü, kuvvetinden kuvvet verdi. Bunca emeği var. Kıpçaklardan ayrıldığım takdirde kendisi de onlarla birlikte gitmekle beni tehdit etti. Düşündüm ki, Celâleddin de oğlum, Ozlak Şah da. Benden sonra ha o yerime geçti, ha bu, ne değişir? Celâleddin serhadlerde düşmana haddini bildirir-

ken, Ozlak Şah da Harzem ülkesini adaletle idare eder." Temür Melik, başım iki yana salladı: "Bir memlekette iki sultan fesat kazanını ateşleyen alevdir Sultanım. İki kardeşin birlikte devlet idare etmeleri mümkün değildir."

"Celâleddin başkumandan olur." Temür Melik boynunu büktü:

"İş buraya dayandı diye elbette Celâleddin oğlunuz, peşine Türkmenleri alarak başka diyarlara gidecek değildir. Yine sadık bir bende olarak hizmetinizde kalacağını ağzından duydum. Doğrusu onun yerinde ben olsaydım bu anlayışı göstermeyecektim. Bu tutumu bile sultanlığa ne kadar lâyık olduğunu gösterir."

"Haklısın belki, Temür Melik, bir kere olan oldu. Geri dönemeyiz. Dönersek, karışıklıklar çıkar, kardeş kardeşe düşer. Kıpçaklarla Türkmenler bu devletin evlâtlarıdır, din kardeşidirler. Uzlaşmalarını ve kardeşçe yaşamalarını nasıl istiyorum bilsen. Yıllardır bu kardeşliği tesis edemedik aralarında. Çoğunlukla Kıpçaklar rahat durmadı. Annemin onlardan yana oluşundan cesaret alarak etmediklerini komadılar. Şimdi de isterler ki yurtlarına gidip önce onları kurtaralım."

"Yaaa!.."

Temür Melik'in ağzından bu hayret nidası gayri ihtiyari çıktı. Cüretin bu derecesini aklına sığdıramıyordu. Şaşkın bakışları Sultan Muhammed'in yüzünde, öylece bakakalmıştı.

"Evet, bunu isterler. Şaşırmakta haklısın; istediklerini yerine getirmezsem türlü entrikalar çevirecek, memlekette rahat ve huzur bırakmayacaklar."

"Zaten kalmış mı ki Sultanım!.."

"Yine doğruyu söylersin. Ama huzursuzluğun sebebini bir türlü bulamadım."

"Destur verirseniz bildiğim kadarını söyleyeyim."

"Söyle bakalım."

"Sultanım, çoktandır halk arasına çıkmıyorsunuz. Eskiden

ne güzeldi, adamlarınızı peşinize takar, çarşı pazar dolaşırdınız. Halk tezahürat yapardı."

"Bugün de yapıyorlar."

Temür Melik acı acı güldü:

"Haklısınız, yapıyorlar. Ancak ikisi arasında büyük farklar var. Dün içten gelen bir sevgi ile yapıyorlardı, bugün ise Kıpçak muhafızlarının kırbaçlarından korktukları için yapıyorlar."

Sultan yine elini sakalına götürdü. "Öyle mi dersin?"

"Evet Sultanım, halk içine karışsanız siz de bunu anlayacaksınız."

"Aralarına adamlar salıyorum."

"Huzursuzluğun bir sebebi de budur zaten. Adamlarınız yalan yanlış ihbarlarla masum vatandaşların zindana girmesini temin ediyorlar. Devlet otoritesini kendi şahsî husûmet veya menfaatlerine âlet ediyorlar."

"Bunu hiç söylememiştin."

"Yine de söylemek istemiyordum ya mecbur oldum. Vicdan azabını yatıştıramadım artık, kendimi daha fazla gemleyemedim. Karşınızda bunun nasıl bir cüretkârlık sayılacağını bilmiyorum, cezam idam da olabilir. Tek istediğim Harzem ülkesinin izmihlale düşmemesidir. Bunu görmektense bin kere ölmeyi yeğ sayarım."

"Söyle Temür Melik..."

"Vergiler çok ağır Sultanım. Halkın tahammülünü aştı. Beddualar giderek artıyor. Eskiden duâ çıkan ağızlardan zehirli sözler dökülüyor şimdi. Uzun süredir cihâda çıkılmadı. Nüfus arttı. Han hamam kurmak, halkın karnını doyurmuyor. Gitgide fakir düşüyoruz. Devleti temsil edenler..."

"Evet..."

"Affınıza bir kere daha sığınarak söyleyeceğim, gaflet içindedirler."

Sultan irkildi. Eli mihaniki bir hareketle altın tokmağa

uzandı. İki kanatlı işlemeli kapının ardında hazır bekleyen cellâtlarını hatırladı. Bir sözüyle, şimdi karşısında cap canlı duran ve dimdik konuşan adamı iki dakika sonra cansız, kanlar içinde yere serdirebilirdi.

Bu kudrette idi, aklından da geçiriyordu. Ama yapmadı bunu, daha doğrusu yapamadı. Temür Melikin sözleri kendisini yaralamakla birlikte, uykudan uyanmasına da vesile oluyordu. Anlamak istemediği hakikatler beynine, tokmak tokmak iniyordu. Hakikat her yerde hakikatti, hürmet göstermeli idi.

"Hakkın var Temür Melik, hiç değilse çok noktalarda haklısın. Dünyada hiçbir sultanın başına gelmemiş bir belânın içindeyim. Bir yanda adını bilmediğimiz küçük atlı askerler, bir yanda kuyumuzu kazan Halife Nasır, buyanda annemiz ve dostları Kıpçaklar, bir yanda Celâleddin ve Türkmenler. Huzur yok, fakirlik artıyor, millet homurdanmaya başladı. Peki ama ben ne yapabilirim?"

Devletlere diz çöktürmüş koca sultan, ellerini çaresizlik içinde iki yana açtı, boynunu büktü.

Oysa ne büyük günlerden gelmişti. Düşmanlarını tek tek yenmiş, ülkelerini ülkesine katmış, hudutlarını alabildiğine genişletmişti.

Nice hanları, hakanları önünde eğilmeye mecbur etmişti. İskender'den daha büyük bir cihangir görmeye başlamıştı kendisini. Ama şu anda Temür Melik'in karşısında aczini itiraf etmekten başka çıkar yol bulamıyordu. Bu böyle mi olacaktı?

Ancak kendi duyabileceği kadar hafif bir sesle:

"Bir sefer gerek," diye mırıldandı.

Bu daha ziyade içten gelen bir iniltiye benziyordu. Can çekişmekte olan bir insanın son nefesi gibi hafifti. Bir yere sefer etmek gerekti. Tek kurtuluş yolu olarak bunu görüyordu. Tekrar kuvvetini ispat etmesi lâzımdı. O takdirde ancak milleti eskisi gibi etrafında halkalanır, aralarındaki husûmeti unutup tek yürek olurlardı.

Başını kaldırdı. Birşey söylemek için hazırlandı. Kapının açıldığını görünce vazgeçti. Bekledi. Bir nöbetçi içeri girerek selâmladı:

"Affınıza sığınırım Sultanım," dedi. "Çok uzak ellerden gelen bir seyyah sizinle acele görüşmek ister."

Sultan bir el hareketiyle sanki kelimeleri itti:

"Şimdi meşgulüm, görmüyor musun?"

"Ben de öyle söyledim Sultanım, ama dinlemek istemez. Küçük atlı askerlerden haber getirmiş, acele size bildirmeliymiş."

Harzem Şahı Alâüddin Muhammed sarsıldı. Nedense küçük atlı askerlerin bahsi geçince bir tuhaf oluyordu.

"Getirin bakalım," dedi. "Görüşelim, ne istiyor?"

Adam çıktı. Temür Melik, Sultanı yalnız bırakmak gerektiğini düşünerek kalktı: "Destur var mı, Sultanım?"

"Otur oturduğun yerde Temür Melik, senden ne gizlimiz olacak..."

"Emir Sultanımındır."

Oturdu ve bekledi.

Birazdan iki asker, yanlarında yorgun, perişan bir adam olduğu halde huzura girdiler. Sultanı selâmlayarak beklediler. Alâüddin Muhammed bir el hareketiyle askerleri savdı. Adama döndü:

"Adın ne senin?"

Saygıyla cevap verdi:

"Adıma Kutluk derler Sultanım."

"Memleketin neresi?"

"Sayenizde Harzem ülkesi memleketimiz oldu Sultanım, ama aslen Konya'danım. Hamedan'a çok önceleri yerleşmiştim. İlim tahsil ettim. Halep'i, Şam'ı, Medine ve Mekke'yi gördüm. Kaşgar'ı aştım. Diyar diyar dolaştım. Yolum günün birinde Çin'e düştü. Büyük Sedd-i Çin'i gezdim. Çin'in amansız düşmanlarını tanıdım."

"Kimmiş?"

"Arz ediyorum Sultanım, destur veriniz. Evet, Çin'in amansız düşmanı şimdiye kadar tanımadığımız, duymadığımız, bilmediğimiz..."

Harzem Şahı Muhammed'in sesi bu sefer sert çıktı:

"Söyle dedik ya!.."

"Cengiz Han!.."

"Kim, kim?"

"Cengiz, Cengiz Han... Bu isimle anılır. Asıl ismi Timuçin. İşe eşkıyalıkla başlamış. Etrafına birkaç Tatar toplayarak vaktiyle dağa çıkmış. Daha önceleri Çin hanlarından birinin esiri bulunuyormuş, kaçmış. Çinlilerden intikam almaya and içmiş. Almış da... Yenilmez sanılan hanları, hakanları yenmiş, hâkimiyetini kabul ettirmiş."

"O kadar büyük demek?"

"Çinliler ondan bahsederken korku ile ürperirler. Çin'in üstünden bu belâyı def etmesi için Buda'ya bol bol duâ eder, kurban keserler. Buda'nın kendilerini Cengiz Hanla cezalandırdığını söylerler. Onun için Cengiz Hana korku ile karışık bir hürmet de beslerler."

"Taaccüp, hem korkutan ve hem saydıran bu adamı tanımak isterdim. Sen kendisiyle görüştün mü?"

"Kumandanlarından biriyle görüşebildim."

"Nasıl adam?"

"Uzun, iriyarı biri... Tavrı donuk, insanı sanki her an parçalamaya hazır. Bir gözü kör. Adına Subutay derler. Cengiz Hanın çok sevdikleri arasında imiş. Savaşlarda çok yararlıklar gösterdiğini duydum. Aynı zamanda çok da zalim olduğu söylenir."

"Konuştun mu?"

"Çok şeyler sormayı arzuladım, ama donuk tavrı içimi ürpertti. Bütün bildiklerimi, aklımda tuttuklarımı bir anda unuttum. Lal kaldım önünde."

"Korkakmışsın..."

"Belki Sultanım."

"Başka neler duydun?"

"Cengiz Hanın etrafındakiler kum gibi kalabalıkmışlar. Küçük atları var, gözlerimle gördüm. Çevik insanlar, akla durgunluk verecek kadar çevik. Muharebe esnasında acayip naralar atıyorlar. Ve bizim bilmediğimiz bir dille konuşuyorlar.

"Nasıl bir dil?"

"Moğolca derler. Harzem diline hiç benzemez."

"Arapçaya, Farsçaya da mı benzemez?"

"Hiçbirine, Sultanım. Ben iki yılda biraz öğrenebildim."

"Vay, sen de bu dili biliyorsun ha!.."

"Sayenizde Sultanım."

"İyi, seni onlara elçi göndersek ne dersin?"

"Emriniz başım üstüne, ancak yoldan geldim. Diledim ki haberleri Sultanıma sıcağı sıcağına eriştireyim, malûmatları olsun; belki bazı şeyler kararlaştırırlar."

"Aferin, çok iyi yapmışsın. Şimdi dinlen, kararımı daha sonra bildireceğim."

Altın tokmağı alarak, altın sahana iki kere vurdu. Giren nöbetçiye misafiri işaret etti:

"Götürün, istirahat etsin," dedi. "Çağırdığım zaman derhal huzuruma getirilecek. Ne isterse yapmakta serbesttir. İyi muamele edilsin."

Konyalı Kutluk'u dışarı çıkardılar.

Yine Temür Melik ve Sultan yalnız kalmışlardı. Temür Melik'in hiç konuşmaması, Sultanın dikkatinden kaçmamıştı. Tatlı bir dille sebebini sordu:

"Hiç konuşmazsın Temür Melik, bir sebebi olsa gerek?"

"Sultanımın konuştuğu yerde bize düşen susmaktır."

"Ama gerekmediği zamanlarda bülbül gibi şakırsın..." "Onu, gereğine inandığım zaman yaparım Sultanım." "Adamın söylediklerine ne dersin?"

"Ne denir? Adam gördüğünü söylüyor. Anlaşılıyor ki küçük atlılar Moğol ordusu erleriymiş. Artık hiç değilse onları tanıyoruz. Ama teşkilâtları hakkında sağlam bilgiler edinmek zorundayız."

"Onlarla savaşmak istediğimi mi sanırsın?"

"Öyle birşey söylemedim Sultanım, ancak bir savaşa çıkmak istediğinizi kendiniz söylemiştiniz."

"Ben Halifeye karşı savaşacağım."

"Bütün İslâm âlemini aleyhimize çevirecek böyle bir harekete niçin gireceksiniz?"

Sultana suâl sormanın nelere mal olabileceğini bilmez değildi. Fakat bugün, bütün düşüncelerini Sultanın önüne boşaltmaya kararlıydı. Türkân Hatun'un sarayında olup bitenler asabını bozmuştu. Hayret ki, Sultan kızmadı. Sadece başını yere indirdi. Hakikatlar yüzüne söylendikçe, her zamankinin aksine daha derin düşüncelere dalıyordu. Yine elini sakalının kılları arasına sokmuş, birkaç tanesini koparmıştı.

"Umurumda değil," diye konuştu. Neden sonra, "Müslüman ülkeler arasında en kuvvetlisi Harzem ülkesidir. Ona uymak zorundadırlar. Kaldı ki aramızda yapılmış anlaşmalar da yoktur. Ne düşünecekleri ve nasıl hareket edecekleri beni ilgilendirmez."

"Üstünüze gelirlerse de mi?"

"Kırar geçerim..."

"Bana kılıç çekene kardeşim demem."

"'Ümmetimin ihtilâfı rahmettir' diyen hadise rağmen mi?"

Sultan susmak zorunda kaldı. Temür Melikin karşısında bir kere daha mağlûbiyete uğramıştı. Aklına danıştı. Onu doğruluyordu. "Evet," diyordu. "Halifeye hücum edersen Müslüman milletlerin lanetini çekersin. Hatta üstüne de gelirler. Bu savaşa sen sebep olacağından günahını da sen yükleneceksin. Sonra Selçuk İmparatorluğunun gün geçtikçe kuvvetlendiği de bir

vakıadır. Onunla kapışmayı göze alabilir misin?" Aklı böyle derken, hissi tam tersini fısıldıyordu.

"Hayır. Aklın yanılıyor. Halife senin baş düşmanın. Belki Moğolları da kışkırtarak üstüne salacaktır. Altınordu Beylerini şimdiden kışkırtıyor. Ona bir ders vermelisin. Sen büyük bir Sultansın. Bir Halifenin oyuncağı olamazsın. Direnmelisin. Orduların karınca sürüsü kadar çokluktur. Bütün Bağdat'ı, Mekke ve Medine'yi almalısın. Musul'da at oynatmaksın. Halife Nâsır'ı indirip yerine seni destekleyecek birini oturtmalısın. O zaman ancak devletin de, saltanatın da beka bulacaktır."

Aklına sordu:

"Sen bu işe ne dersin ey akıl?"

"Saçma derim. Saltanatının da, devletinin de beka bulması, saçma. Dünya yüzünde hiçbir şey bakî değildir ki, sen olasın. Büyük İskender, nice yıllar ikbâl içinde hükümdarlık yapmadı mı? Şimdi nerede?"

Zıt düşünceler içinde bir süre bocaladı. Akıl ve his arasında sendeledi, bir karar veremedi. Ayağa kalktı:

"Temür Melik, hizmetinden memnunum, ancak bu derece işlerime karışmanı tasvip etmiyorum. Bugün en az beş kere başın omuzların arasında sallandı. Dikkat et, gazaplı bir anıma rastlayabilirsin. Ömür boyu pişman olacağım bir karara beni mecbur etme."

Temür Melik başını iki yana salladı. Destur diledi. Saygıyla Harzem Sultanını selâmladı, çıktı gitti.

Evine nasıl geldiğini anlayamamıştı bile. Kendini bir kanepeye attı. Kafasında düşünceler kaynıyordu. Sultan Muhammed'in Kıpçak Hanları elinde nasıl oyuncak olduğuna şaşıyordu. "Höt" deyince saklanacak delik arayan bu adamlar ne etmişlerdi de Sultana bu derece tesir etmeyi başarmışlardı? Şüphesiz valide sultan Türkân Hatun'un bu işte büyük rolü vardı. Celâleddin'i azlettirip parmak kadar bir sabiyi veliaht yaptırabilen kadın, daha neler yapmaya muktedirdi kimbilir?

Kapının açılmasıyla düşüncelerinden sıyrıldı. Eşikte duran iki adama baktı.

"Ne istiyorsun Togay?"

Togay, Temür Melik'in sadık hizmetkârıydı. Yanındaki adamı gösterdi:

"Sizinle görüşmek istiyor efendim."

Temür Melik adamı şöyle bir süzdü. Giyinişi perişandı. Yorgunluktan ayakta duracak hali kalmamıştı.

"Evet, evet," diye mırıldandı. "Sizinle görüşmem lâzım."

"Kimsin?"

"Adıma Hasan derler. Semerkantlıyım. Okumuş yazmışlığım vardır."

"Gel beri..."

Adam girdi. Sakalını sıvazladı. Alnında biriken ter tanelerini sildi.

"Semerkant'ta kötü şeyler olur Temür Melik."

"Adımı nereden biliyorsun?"

"Semerkant'ta namını herkes bilir. Gurur şeytanın. Ben övünesiniz diye söylemiyorum. Şunu bildirecektim: Semerkant valisi Osman Han isyan etti."

Temür Melik, şimşek gibi doğruldu. Bir an kulaklarına inanamamıştı.

"Ne dediğinin farkında mısın be adam! Osman Han, Harzem Sultanının damadıdır, nasıl isyan eder?"

Adam umursamadı bile, duymamış göründü.

"İsyan etti, evet. Milletin malını mülkünü elinden aldı. Etrafında topladığı Karahanlılarla şehre dehşet saçar. Şehir 'el aman' dedi, yetişin Semerkant'ı kurtarın."

"Malınızı mülkünüzü neden elinizden alır?"

"Der ki; Sultan Muhammed'in idaresi zengini daha zengin etmekten başka işe yaramadı. Tacirler fakir halkı soydu. Sanatkârlar ezebildiğim ezdi. Bol toprak sahipleri toprağı olmayanı köle yaptı."

Buğulu gözlerinin bütün yalvaranlığını karşısındakinin göz bebeklerine döktü:

"Önceleri fakirler onu destekledi, kuvvetlenmesini sağladılar. Sonunda onların da gözü açıldı. Ama iş işten geçmişti. Tam bir zulüm, tam bir vahşet havası esti, Semerkant'ta. Çocuklar, annelerinin gözleri önünde diri diri ateşlere atıldı. Gebe kadınlar kılıçlandı, yaşlı zenginlerin üstünde ok talimleri yapıldı."

"Vay nâmert!.."

"İlim adamlarımız, hocalarımız toplanarak yaptıklarının İslâm dinine zıt olduğunu, adalete dönmesini istediler. Çoğunu kazığa çaktırdı."

"Vay terbiyesiz!.."

"Bildiklerimi söyledim Beyim, gerisi sizin bileceğiniz iş. Kılıcınızın namı Semerkant'ı sarar. Bilginler bizi bunun için vazifelendirdi. On kişi idik. Arkadaşlarım yakalandı. Artık durumu biliyorsunuz."

Temür Melik gözlerini kapıya dikmiş, düşünüyordu. Uzun zaman öylece kaldı. Sonra yerinden kalktı. Beklediği kendiliğinden çıkmıştı. Sultanı Kıpçak ülkesine gitmekten caydırabilirdi. Semerkant'ta alev alev bir fitne kaynarken, Kıpçak ellerine gitmek herhalde Sultanın mantığına da ters düşecekti...

"Nöbetçi!" diye bağırdı, giren Türkmene, adamı işaret etti: "Al bunu, rahatını temin et."

"Emredersiniz Beyim."

"Ben Sultana gidiyorum." Çıktı.

* * *

Temür Melikin dönüp geldiğini Sultan Muhammed'e haber verdikleri zaman Ebu Temman'ın Tebriknâme'sini okumakla meşguldü. Niçin dönüp geldiğine hayret etti. Kitabı kapatarak rahleye bıraktı.

"Gelsin bakalım," diye emretti. Temür Melik teşrifat kaide-

lerini alt üst eden bir acele ile içeri daldı. Tok adımlarla Sultan Muhammed'in yanına kadar gitti. Sert bir hareketle kollarını göğsünde kavuşturdu.

"Ve aleykümselâm Temür Melik, doğrusu beni şaşırtıyorsun. Daha, az evvel yanımdan çıkmıştın. Hele otur bakalım."

Temür Melik oturuncaya kadar sabredemedi.

"Hâdiseler o kadar süratle gelişiyor ki Sultanım, bazen benim bile başım dönüyor. Maalesef size kötü bir haber vermek için huzurunuzdayım."

Sultanın rengi sarardı, dudakları uçuklaştı.

"Nedir o kötü haber? Yoksa Celâleddin?"

Temür Melik yüzünü buruşturdu:

"Oğlunuz hakkında kötü şeyler düşünmeyiniz Sultanım, O, Sultan babasına asî olmayı aklının köşesinden bile geçirmez. Bütün emeli size sadık bir asker olabilmektir. Mesele bu değil."

"Söyleyecek misin?"

"İzninizle Sultanım."

"Söyle..."

"Semerkant'tan perişan bir adam geldi. Damadınızın isyan ettiğini bildirir."

Sultan hiddetle yerinden fırladı:

"Hepsi yalan! Damadımız Osman Han bize karşı çıkmayı düşünmez. Hayır, hiçbir zaman..."

"Ben de öyle düşünürüm Sultanım."

"O halde niçin rahatsız edersin?"

"Sultanımızı haberdar etmeyi uygun bulmuştuk, hatâ etmişse affoluna." Hafifçe eğildi:

"Destur var mı Sultanım?"

Sultan Muhammed bir el hareketiyle Temür Melik'i durdurdu:

"Nereye? Ortaya bir lâf attın, hemen çekilmek istersin. Muradın kafamı bulandırmak mı, yoksa damadımın üstüne yürümemi temin etmek mi?"

Sararma sırası Temür Melik'e gelmişti. Hırsından titriyordu:

"Beni öz babamdan daha iyi tanıyan Sultanım, gerçekten böyle bir niyet besleyebileceğime inanıyorlar mı?"

"Başka ne diyebilirim? Damadımızı suçlarsın."

"Ben değil, Sultanım, haberi veren adam suçlar; Semerkantlı bir kulunuz."

"Onunla görüşmek istiyorum."

"Emredersiniz, derhal..."

"Pekâlâ, getirmeni bekleyeceğim."

Temür Melik, Sultanı selâmlayarak çıktı. Şah Muhammed yalnız kalmıştı. Damadının böyle birşeye cüret edemeyeceğine kendi kendini ne kadar inandırmaya çalıştıysa da tatmin olmadı.

"Nedir bu başıma gelenler," diye hayıflandı. "Bir yanda Karahitay, bir yanda Türkmenler ve Kıpçaklar, bir yanda Cengiz Han denen küçük atlıların Hakanı, bir yanda Halife Nasır, şimdi de damadım Osman mı?"

Altın tokmağı hırsla altın sahana vurdu.

İçeri bir nöbetçi girdi, eğildi.

"Derhal git, Kıpçak Han Nişabur'u buraya çağır."

Nöbetçi çıktıktan sonra üstüne çeki düzen verdi.

Nişabur'a perişan görünmek istemiyordu. İçeri girdiğini görünce yer gösterdi:

"Gel beri, Kıpçak Hanı, az sonra duyacaklarına şaşırmamaya şimdiden hazırlan. Damadımız Osman Han asî oldu derler..."

Nişabur, gösterilen yere oturmaya hazırlanırken duraladı. Tereddütle sordu:

"Essah mı Sultanım?"

"Essah derler ya, haberi getirenle daha görüşmüş değilim. Temür Meliki onu getirmeye gönderdim."

Nişabur sinsi sinsi güldü. Mühim birşey keşfetmiş gibi gözleri parladı. Sedire oturup iyice yerleştikten sonra.

"Size oyun etmek isterler Sultanım" dedi.

"Kim oyun etmek ister?"

"Herhalde Temür Melik. Son zamanlarda iyice şımardı. Vergi memurlarını döver, devlet idarecilerine ve bize karşı ağıza alınmayacak sözler sarfeder, bütün bunlar kulağınıza kadar gelir de, siz hâlâ onu korursunuz."

"Temür Melik büyük bir kumandandır."

"Olabilir. Ama bir kumandan, Sultana hakaret hakkına sahip değildir."

Temür Melik sözünü sakınmamakla ün yapmıştır."

"Bir noktaya kadar doğrudur, ancak hiçbir zaman bu sözler hakarete kadar varmamalıdır."

"İyiliğimizden başka birşey düşündüğünü sanmıyorum."

Nişabur rahat bir tavırla Sultana baktı:

"Hep iyi kalpliliğiniz yüzünden etrafınızda oynanan oyunları görmüyorsunuz, Sultanım. Temür Melik, oğlunuz Celâleddinle çoktandır kumpas kurdu, fesat kazanı kaynatmak isterler. Kıpçak ellerine sefer yapmanızı önlemeye çalışırlar. Çünkü Celâleddin de Temür Melik de Türkmenlerdendir. Bize kin tutarlar. Tarafınızdan sevilmemizi hoş karşılamazlar. Hele Kıpçak kadınından doğmuş küçük oğlunuz Kutbüddin Ozlak Şahı veliaht ilân etmenizden hiç hazzetmediler. Devlet idaresini ele geçirmek için en kısa yoldan sizi harcamayı düşünürler."

Kapı hızla açıldı. Eşikte Temür Melik belirdi. Bacaklarını germiş, kollarını iki yanına sarkıtmıştı. Yumrukları sıkılıydı.

"Yalan!" diye bağırdı.

Nişabur'un kanı dondu sanki. Sapsarı kesildi. Temür Melik'in eli yavaş yavaş kılıcına gidiyordu. Sultan Muhammed durumun daha kötüye gitme istidadında olduğunu anladı. Ellerini kaldırdı:

"Susun! Huzurumda dalaşma cüretini nereden alırsınız? İkinizi de cellâta vermeye mecbur etmeyin beni."

Temür Melik durdu. Sultanın huzuruna kılıcıyla girme izni bulunan nadir kumandanlar arasında olduğunu hatırladı. Bu itimadı sarsmamaya karar verdi. Ellerini göğsünde kavuşturdu.

"Selâm büyük Sultan..."

"Selâm büyük kumandan. Adamı getirdin mi?"

"Burada..."

Başıyla bir işaret yaptı. Adam içeri girdi. Üstünde yeni elbiseler iğreti duruyordu. Alelacele hazırlandığı belliydi. Padişahın eteğini öptü.

"Duacınızım Sultanım."

"Adına ne derler senin?"

"Hasan derler, Semerkantlıyım."

"Derler ki damadımız Osman Han asî olmuş, doğru mu?"

"Beli Sultanım."

Temür Melik kapıyı örterek kenara çekildi. Öylece konuşulanları dinlemeye koyuldu.

Sultan sual üstüne sual soruyor, haberin doğruluk derecesini anlamaya çalışıyordu. Kıpçak Hanının yüzü her saniye renkten renge giriyordu. Semerkant'taki isyanın doğru çıkması halinde, Sultanın ordularını o yana süreceğini ve Kıpçak ülkesinin ebediyen Karahitay istilâsında kalacağını düşünüyordu. Sultan Alâüddin Muhammed öğrenmek istediklerinin tamamını öğrendikten sonra:

"Söylediklerinde zerre kadar hilaf varsa kendini yok bil," dedi.

"Yemin ederim ki hepsi dosdoğru Sultanım."

Sultan kendi kendine söylenir gibi:

"İsyana yine bir parça aklım yeter de, herkesi aynı seviyeye getirmek gibi safsata bir iddia ile çıkmış olmasına şaşıyorum. Allah insanları eşit yaratmamıştır ki."

Temür Melik'e döndü:

"Gidebilirsiniz Temür Melik. Haberciyi de götürün. Bugün

ikidir kötü haberler aldık. Allah encamımızı hayretsin bakalım."

Temür Melik bir bakışla Kıpçak Hanını yerin dibine geçirdikten sonra Hasan'a bir işaret verdi. Sultanı birlikte selâmladılar ve dışarı çıktılar. Yolda söyleniyordu:

"Sultan iki kötü haber aldığını söylüyor, ben ise üç kötü haber aldım. Biri de Celâleddin'in veliahtlıktan uzaklaştırılması..."

Üçüncü Bölüm

TEMÜR MELİK'İN ARZUSU yerine geldi. Sultan Alâüddin Muhammed Kıpçak Hanlarına kanmadı. Kıpçak ülkesi yerine Semerkant'a doğru yola çıktı. Müthiş kızgındı. Damadı Osman'ı ve ona uyanları eline geçirse bir kaşık suda boğacaktı. Ona verdiği bunca nimet ve ikbâlden sonra isyan bayrağını açmasını bir türlü hazmedemiyordu.

Uzun yollardan, sarp kayalardan, aşılması güç çöllerden geçtiler. Nihayet bir sabah şehir surları göründü. Sultan, parmağını surlara dikti:

"Bak Temür Melik, şu sağlam surlar atlarımızın ayakları altında kâğıt kuleler gibi nasıl yıkılacak."

"Eminim Sultanım."

Kıpçakların yüzü bir karış asıktı. Sözlerinin dinlenmemesine içerliyorlardı. Ama ümitlerini kaybetmiş değillerdi. Nasılsa ordu bir kere sefere çıktıktan sonra Semerkant'ı halleder ve pekâlâ Kıpçak ellerine yönelebilirlerdi. Bu hususta Sultanı kandırabileceklerini umuyorlardı.

Şehri vakit geçirmeden sardılar. Beklemeye koyuldular.

Osman Han bağırtılar arasında uykusundan uyanıp durumu gördüğü zaman çıldıracak gibi oldu. Harzem Şahının bu kadar çabuk harekete geçebileceğini ummamıştı. Demek eski kuvveti hâlâ devam ediyordu.

Şuursuzcasına sağa sola saldırdı. Birkaç kişiyi kırbaçladı, birkaçının idamı için emir çıkarttı.

Bir süre odasına kapanıp kara kara düşündü. Sonra kayınpederinin ordusunu seyretti.

"Kalabalıklar" diye söylendi.

Ellerinde beyaz bayraklar üç kişinin kale bedenlerine yaklaştığı haber verildiğinde, korkusundan yüreği ağzına geldi. Kalenin en sağlam yerine çıktı. Gelen üç kişiye uzun uzun baktı. Yanında dikilip duran akıl hocası Serkeş'e:

"Ölüm fermanımızı getiriyorlar galiba," diye fısıldadı. "Sen ne dersin, tedbir nedir?"

"Endişeye mahal yok efendim."

"Nasıl mahal yok? Baksana adamlar şehri muhasara etti bile."

"Olsun, ne de olsa Sultanın damadısın, kendini affettirebilirsin. Ama biz başımızı kurtaramayacağız."

"Ben yaşarsam, sen de yaşarsın."

"Hele susalım, adamlar ne derler?"

Beyaz bayrak taşıyan üç Harzemli, Osman Han'ın üstünde bulunduğu kulenin altına ulaşmışlardı. En öndeki elini kaldırarak konuşmaya başladı:

"Ey askerler! Varın Osman Hana haber salın, kendisiyle konuşmaya geldik."

Osman Han, Serkeş'e: "Konuşayım mı?" diye sordu. Serkeş: "Bir Hanın bir askere muhatap olduğu görülmüş şey değildir. Destur ver, ben konuşayım."

"Verdim, haydi konuş." Serkeş, mazgallardan başını uzattı: "Ne istiyorsunuz?" diye bağırdı. Harzemli sözcü:

"Kimsin? Biz Osman Hanla veya tâyin edeceği biriyle görüşmek isteriz."

Osman Han, iyice görünmek için biraz yana çekildi:

"Osman Han benim," dedi. "Serkeş mutemet adamımdır. Konuşun."

Üç Harzemlinin dudaklarında müstehzi bir tebessüm dolaştı. Kafile başkanı sesini yükseltti:

"İyi dinleyiniz. Dünyanın en büyük sultanı şevketlü Alâüddin Muhammed'in emrini tebliğ ediyorum. Kale derhal teslim olsun, aksi halde bütün asîler kılıçtan geçirilecek, evleri yıkılacak, leşleri köpeklere atılacaktır. Bir vakte kadar kapılar açıldı açıldı, açılmazsa ahvâl dediğimiz gibi olacak."

Osman Hanın yüzü kül rengine büründü. Ağzı kurudu, Serkeş'e baktı. Serkeş:

"Ya teslim olursa?"

"O taktirde Sultanımız hakkınızdaki hükmü belki hafifletebilecektir."

"Belki ha!.."

"Evet, belki..."

Elçiler başka birşey söylemeden yüzgeri ettiler. Osman Han dişlerini sıktı.

"Şeytan diyor üç okta şunları devir!"

Serkeş kolunu tuttu:

"Sakın ha! Şeytana uyayım deme, bu hepimizin sonu olur."

"İyi ama Serkeş, görüyorsun ne pervasız konuşurlar..."

"Kendisine güvenen daima tok sözlüdür Han'ım."

"Yani hiç mi karşı durabileceğimizi zannetmez bunlar?"

"Doğru da düşünürler."

Osman Han hiddetle:

"Ne dersin bre!.. Seni cellâda vermemi mi istiyorsun?"

"Dinle Han'ım, halk bizi tutmuyor. Etrafımızdakiler menfaat köleleri; ceplerini doldurmaktan başka şey düşünmezler. Alabildiğine zulmettik, topraklarını, servetlerini aldık. Bizim

için dövüşmeye kimse istekli görünmüyor. Bu durumda, değil Harzem Sultanı, Moğol Hakanı Cengiz bile gelse bayram yapacaklar. Bütün arzuları bizi başlarından savmak."

"Nankörler!.."

"Haksızlık ettik, efendim, çok haksızlık ettik. Hem de bile bile..."

Osman Han çaresizlik içinde ellerini açtı.

"Şimdi ne yapacağız peki? Kuzu kuzu teslim mi olacağız?"

Serkeş, suale sualle mukabele etti:

"Ölmeyi göze alabiliyor musunuz Han'ım?"

Osman Han şaşırdı, bocaladı:

"Daha çok gencim," diye inledi adetâ.

"Öyleyse teslim olmaktan başka çare yok. Git Sultandan af dile, belki merhameti kabarır. Hattâ gerekirse hanımını huzuruna gönder. O af dilesin, seni ve bizi bağışlatmaya çalışsın. Canımızı başka türlü kurtarmak mümkün değildir."

"Galiba haklı söylersin."

Hemen saraya döndü. Karısının dairesine çıktı. İsyan edeli beri araları açıktı. Harzem Şahın kızı Han Sultan iç kaleye çekilmiş sadık birkaç hizmetkârla birlikte oturuyordu. Kocasını birden bire karşısında görünce ürktü. Kendisini öldürmeye geldiğini zannederek geriledi. Eli boynundan eksik etmediği altın saplı hançerine gitti. Osman Han gülmeye davrandı:

"Neden ürkersin Sultanım, ben senin kocan değil miyim?"

Genç kadın cevap vermedi. Köşeye biraz daha büzüldü.

Osman Han sesine acındırıcı ve inandırıcı bir ton vermeye çalışarak konuşmaya başladı:

"Uzun yıllar bir yastığa baş koyduk. İyi kötü günlerimiz oldu, çocuklarımız dünyaya geldi. Bir müddettir aramızı açtılar. Allah şahidimdir, senden başka bir kadın gönlüme girmedi. Hep seni düşündüm ve hep seni sevdim. Ama nifakçılar boş durmadılar. Beni sana, seni bana kötülediler. Ben inanmıyor-

dum ya, sen acaba aynı şeyi yapabilmiş miydin? Bilmediğim için yanına gelmekte tereddüt ederdim."

Kadın bunların hiçbirine ehemmiyet vermedi. Buz gibi soğuk bir sesle:

"Ne istiyorsunuz, onu söyleyin" dedi.

Osman Han söndü birden. Böyle karşılanacağını düşünmemişti. Ne de olsa kadındır, bazı zaafları vardır, bu zaaflardan iyi istifade etmesini bilirsem, babasına gönderebilirim ve kendimi onun delaletiyle affettirebilirim, diye ummuştu. Şimdi bu plân alt üst oluyordu.

Biraz metaneti kırılır gibi oldu. İki adım yaklaştı:

"Han Sultanım," dedi. "Başım sana emanet, istersen ölür, istersen kalırım. Var git Sultan pederine beni affetmesini söyle..."

Diz çöktü. Ellerini omuzları hizasına kaldırıp birleştirdi. Boynunu büktü.

"Bir hata işledim, seni de bu hata yüzünden ihmal ettim. Şimdi tuttuğum yolun yanlış olduğunu bütün acılığıyla anlıyorum. Kulağıma erimiş kurşun damlasaydı, hergün vücudumun bir parçası kesilseydi, gözlerime miller çekilseydi de, bu duruma düşmeseydim. Yalvarıyorum; babana git, beni affetmesini iste. Sever, kırmaz seni. Ne olur? Geçmiş güzel günlerimizin hatırı için olsun yap bunu."

Han Sultan başını dim dik kaldırdı. Allah'ın bu adaleti karşısında secdeye kapanacağı geliyordu. Bir zamanlar kendisi, kocasının önünde diz çökmüş, yerlerde sürünmüş, ayaklarını öperek babasına isyan etmemesi için yalvarmıştı.

Ellerini açtı:

"Allah'ım, sen ne büyüksün!.."

Sonra Osman Hana döndü:

"Bir can için yalvarmak size yakışmıyor Osman Han," dedi. "Ayağa kalkınız ve bana söylediklerinizi gidip pederime de söyleyiniz, belki bütün yaptıklarınızı unutup affeder."

Osman Han çırpınışlarının bir fayda getirmeyeceğini anladı. Han Sultan'ı ne yapsa yumuşatamayacaktı. Sarsak adımlarla dışarı çıktı. Kapıda bekleyen Serkeş'e:

"Ümit yok," diye tek kelime ile durumu izah etti.

Birlikte yürümeye başladılar.

"Kabul etmiyor mu?"

"Hayır, 'Git babama kendin yalvar belki affeder' diyor. Galiba bundan başka yapacak birşey de kalmadı."

"Taarruza hazırlanıyorlar. Verilen mühlet bitmek üzere. Gidecekseniz acele etmelisiniz."

Osman Han Serkeşin bakışlarından gözlerini kaçırarak cevap verdi:

"Gideceğim, Serkeş, başka çarem yok."

Az sonra yedeğinde bir at, atın sırtında bir tabut olduğu halde kaleden çıktı. Halk kendilerine bunca zulmetmiş adamın melûl gidişine bakıyor, gülmek istiyor, fakat buna muvaffak olamıyordu. Herşeye rağmen mensup oldukları İslâm dini, düşenin ardından güldürmeyecek derecede derin bir şefkat kaidesi koymuştu bu düşkün, zâlim de olsa...

Yedeğindeki atla Osman Hanın kaleden çıktığını haber alan Temür Melik merakla karşı çıktı. Yanında altı kişi vardı. Bir tepecikte adamın gelmesini bekledi. Yaklaştıkça atının sırtına bağlı tabutu farketti, dudaklarında bir tebessüm goncalandı:

"Asî, af dilemeye geliyor" diye mırıldandı.

Hiçbir şey söylemeden aldı, doğruca Sultanın otağına götürdü.

Osman Han, kayınpederini görür görmez yere kapandı. Ayaklarına dakikalarca yüz sürdü. Temür Melik ve diğer beyler, canı için alçalan bu adama acıyarak baktılar. Hiçbirinin elinden kin duymak gelmedi. Birkaç dakika böyle geçti. Nihayet Sultan Alâûddin Muhammed tek tek konuştu:

"Bir Han, bir Sultanı böyle selâmlamaz Osman Han, Hanlığı da iki paralık ettin."

Osman Han ağlıyordu. Kesik kesik:

"Affediniz Sultanım, siz büyüksünüz, siz yücesiniz. Benim gibi zelil bir karıncayı ezmeyiniz."

Sultan ayağa kalktı:

"Bir karınca mı?" dedi. "Yoksa bir akrep mi?"

"Sultanım..."

"Söyle, nadan!.."

"Tabutum, tabutum atımın üstüne bağlı. İçinde de keskin bir kılıç var. Eğer affetmezseniz tabut yaptırma zahmetini Sultanım ihtiyar etmesin diye hazırladım. Emriniz karşısında boynum kıldan incedir Sultanım."

Sultan Alâüddin'i merhamete getiren işte bu sözler oldu. Çadırdan çıkıp atı gördü. Üstündeki tabutu indirmelerini emretti. Kapağını açtırdı. İçinde eğri bir kılıç duruyordu. Keskin bilenmişti. Eline alarak gevşek adımlarla içeri girdi. Osman Hana döndü:

"Kızımız nasıl?"

"Duâcınızdır, Sultanım."

"Kılına bir halel gelmişse..."

"Buna kimin cüreti yeter, Sultanım? Maiyetiyle birlikte iç kalede durur."

"Hemen defol ve derhal kale kapılarını askerime aç. Hakkındaki kararı sonra vereceğim."

Osman Han geri geri sürünerek çekildi, çadırdan çıktı. Geldiği gibi sessiz sedasız, kaleye döndü.

Canını kurtardığı için sevinçten uçuyordu. Acaba hakkındaki ceza gecikmesi uzayıp gidecek miydi? Sultan kayınpederi bir teminat vermiş değildi. Sadece beklemesini emretmişti. Ya ölümüne karar verirse? O zaman mensubu olduğu Karhanlılar sülâlesinin kökü kazınmış olacaktı. İhtimal, yeryüzünde bir daha devlet kuramayacak, bir millet olamayacaklardı.

Düşündü ya, yine de kale kapılarını açtırdı. Harzem askerleri bir çığ gibi kaleye doldular.

Sultan doğruca iç kaleye gitti. Kızıyla karşılaşması gerçekten hazindi. Temür Melik'in bile gözleri yaşarmış, gözyaşlarını göstermemek için başını çevirmek zorunda kalmıştı.

Genç kadının olup bitenlerden haberi vardı, ama bir savaş olmadan kalenin teslim edileceğini sanmıyordu. Babasını birden karşısında görünce sevinçten çıldıracak gibi oldu:

"Sultan babam!" diye bağırdığı gibi, kendini kolları arasına bırakarak kana kana ağladı.

Sultanın gözleri yaşlarla dolmuştu. Ağladığını adamlarının görmesini istemediğinden herkesin odadan çıkmasını emretti. Kızıyla başbaşa bir saat görüştü.

Dışarı çıktığında hiddetinden köpürüyordu. Kızı Han Sultan, kocasını affetmemesini istemişti. Affettiği takdirde, ileride yine isyan edecekti...

Harzemlileri küçümsediğini söylemiş, birgün mutlaka Karahanlılar Devletini kuracağını her fırsatta tekrarladığını belirtmişti.

Sultan kızgındı. Yalın kılıç kapıda dikilen Temür Melik'e:

'Tez Osman Hanı bulun" diye emretti.

Temür Melik maiyetini yanına aldı, Semerkant'ın geniş caddelerine düştü.

Osman Han, o sırada hazırlıklarını bitirmiş bulunuyordu. Sultanın merhametine canını emânet edemezdi. Yanına Serkeş'i de alarak kaçacaktı. Hazinesini bir deveye bağlatmış, kalenin arka kapısına çektirmişti. Karışıklık yatışmadan kaleyi terketmek istiyordu. Kuzu kuzu oturup hakkında verilecek kararı beklemeyecekti. İleride fırsat çıkınca bir Karahan Devleti kuracak ve işte o zaman Harzem Şahına kan kusturacaktı.

Fakat Temür Melik onu buldu. Arka kapıdan çıkmaya hazırlanırken ardından yetişti.

"Dur!" diye bağırdı.

Osman Han durmadı. Serkeş, hemen elini sadağına atarak bir ok çıkardı. Temür Melik'e gezledi ve oku bıraktı. Temür

Melik süratle eğildi. Ok vınlayarak başının üstünden geçti, adamlarından birinin göğsüne saplandı.

"Aaaahh!.."

Temür Melik atını mahmuzladı. Yıldırım gibi Serkeş'e çarptı:

"Yıkıl, soytarılar kralı!.."

Osman Han kılıcını çekmişti. Avazı çıktığı kadar bağırdı:

"Askerlerim, yetişin!"

Vaktiyle Karahanlılardan bir muhafız grubu kurmuşu. Bunlar her zaman kalenin arka kapısında nöbet bekler, Osman Hanın herhangi bir durumda kaçmasını kolaylaştırmak için hazır bulunurlardı.

Osman Hanın sesini duyunca harekete geçtiler. Uluyarak Temür Melik'in adamlarına saldırdılar. Sayıca çok üstündüler. Ama Temür Melik buna aldırmıyordu. Tek düşündüğü, Osman Hanı elinden kaçırmamaktı. Sultanın karşısına şimdiye kadar boynu bükük çıkmış değildi. Şimdi de çıkmak istemiyordu.

"Vurun aslanlarım!" diye bir nâra attı. Uzun kılıcını çekti, savurdu.

Az sonra Osman Hanın etrafındaki çemberi kırmıştı. Adamları ise Karahanlılara kan kusturuyorlardı.

"Vurun bre, nefes aldırmayın!.."

"İt sürüsü kadar, bitmiyor ki..."

"Al bunun da, tadına bak!"

Türkmenler çok süratli kılıç sallıyor, çeşitli oyunlarla rakiplerini şaşırtıyorlardı.

Temür Melik iyice Osman Hana yaklaşmıştı.

"Bırak kılıcını!" diye gürledi.

Osman Han korkunç bir kahkaha attı:

"Gel de al!"

'Gebereceksin, sersem!.."

"Seni gebertmeden asla..."

"Buna gücün yetmez işte..."

"Al!.."

Osman Han hamlesini süratle tekrarladı. Temür Melik atını yana sürdü. Aynı zamanda eğildi.

"Aldıramadın, sen bunu al..."

Süratle kalkan kılıcını aynı süratle adamın tolgalı başına indirdi. Tolga bir teneke gibi ezildi. Osman Hanın ağzından burnundan kan boşandı. Külçe halinde yere yığıldı.

Temür Melik şaşkınlıkla baktı.

"Allah Allah! Oysa ben kılıç tersiyle vurmuştum."

Atının üstünde eğildi. Osman Hanı kemerinden tuttuğu gibi kaldırdı. Terkisine aldı. Adamlarına doğru seslendi:

"Şunların işini bitirin ve iç kaleye gelin."

Asîyi canlı olarak Sultanın huzuruna çıkarmak için atını dörtnala kaldırdı, cehennemi bir süratle sokakları geçti, iç kaleye vardı. Osman Hanı kucaklayarak attan aşağı aldı. Üstbaşının kanlanmasına aldırmadan sırtladığı gibi merdivenleri tırmandı. Sultanın huzuruna çıktı. Yükünü ayakları dibine uzattı.

"Kaçmak üzere bulunduğu sırada yetiştim, adamlarını üstümüze saldı. Vuruştuk, bu hale geldi."

Sultan Alâüddin Muhammed uzun uzun damadına baktı.

"Yaşıyor mu?" diye sordu.

Huzurda bulunanlardan biri eğilip kalbini dinledi:

"Henüz yaşıyor."

Sultan başını öte yana çevirdi:

"Asîler lâyık oldukları akıbeti bulur."

Askerlere:

"Götürün," diye emretti. Osman Hanın baygın vücudunu yerden alıp dışarı taşıdılar.

Sultan bir müddet sessiz durdu. Derin düşüncelere dalmış gibiydi. Sonra yavaş yavaş ayağa kalktı. Başını dimdik havada tuttu. "Semerkantlılara nasıl bir ceza düşünürsünüz?" diye hepsine birden sordu.

Kıpçak Hanlarından Tonguç hemen söze başladı:

"Hepsini kılıçtan geçirmek gerek."

Nişabur tasdik etti:

"Beli, öyle yapmak iktizâ eder ki, bir daha baş kaldırmaya cür'et etmesinler."

Temür Melik susuyor, iki Kıpçak Hanına tiksintiyle bakıyordu. Sultan Muhammed bu sefer yalnız ona hitap etti:

"Ne dersin, Temür Melik?"

"Kıpçak Hanın çok hızlı, Sultanım, ben onların fikrinde değilim. Halk zulüm altında ezilmiştir. Adaletle hükmetmek gerek. Böylece saflarımıza çekebiliriz. İsyana katılanlar bile nedamet eder."

"Asîlerin de mi affını düşünürsün?"

"Af, Sultanımın iradesiyle mümkündür."

Sultan elini sakalına götürdü:

"Belki halkı affedebilirim, ama asîleri asla! Boyunları vurulacaktır."

"Öyleyse yıllarca kaynayacak fesat kazanının ateşini ellerimizle tutuşturacağız demektir. Sultanım."

"Ne demek istiyorsun?"

"Öldürülecek her asînin çocuğu, Sultana ve devletine düşman olacak, babasının veya yakınının intikamıyla dolu büyüyecektir. Eline fırsat geçince de saldıracaktır."

Sultanın yüzünde o zamana kadar Temür Melikin görmediği zehir gibi acı ve sinsi bir gülüş dolaştı.

"O takdirde oğulları ve yakınlarıyla birlikte öldürülecekler."

"Bu çok feci birşey!"

Tonguç Han destur almadan müdahale etti:

"Sultanım, karşınızdaki adam, hâşâ, size akıl öğretmeye kalkar; haddini bilmesi lâzım."

Temür Melik, Tonguç Hanı donduran bir tebessümle baktı:

"Haddimi bildirmek sana mı düşmüş, Tonguç?"

Sultan ayağını hiddetle yere vurdu:

"Susun; huzurumda dilleşmeniz ne densizliktir. Siz başınızdan korkmaz mısınız?"

Tonguç titredi, pençelerini içeri çekti, büzüldü. Ama Temür Melik aynı şeyi yapmadı. Hürmetkâr, fakat sert bir sesle cevap verdi.

"Devlete, millete adanmış bir baş, ancak bir kâfir kılıcıyla düşer... Müsaadenizle..."

Geri geri gitti. Çıkmak için davrandı.

"Dur, Temür Melik!.."

Bu emirle dim dik eşikte durdu.

"Emret, Sultanım!"

Sultan bir an tereddüt etti. Sonra kararlı bir ifadeyle Temür Melik'e yaklaştı. Sert bir sesle:

"Son günlerde haddini aşmaya başladın. Seni çoktan cellâda vermem gerekirdi, ama mazide yaptığın hizmetler gözlerimi kamaştırır. Git, kendini zindana kapattır. Hakkındaki hükmü sonraya bırakıyorum. Lâkin ümitlenme, bu karar ölüm de olabilir."

Temür Melik acı acı güldü. Ellerini göğsüne kavuşturarak Alâüddin Muhammed'i selâmladı.

"Biz senin için ölelim, sen yeter ki bizim için yaşa Sultanım!.."

Başka birtek kelâm etmeden salonu terketti.

Kıpçak Hanları şaşkın şaşkın baktılar. Bu cesareti, bu anlayışı akıllarına sığdıramıyorlardı.

Fakat memnundular. Kendilerine en büyük düşman olarak gördükleri Temür Melik, belki de ölmek üzere zindanı boylamıştı.

• • •

Kara Çavuş namıyla anılan zindancıbaşı, Temür Melik'i karşısında görünce gömleğini yamamaktan vazgeçerek fırladı. Selâm durdu:

"Buyurun, kumandanım."

Kara Çavuşu çok eskiden tanıyordu. Uzun yıllar birlikte kılıç sallamış, meydanlarda birlikte yatmışlardı, ama nedense hiçbir zaman onu arkadaşça, kardeşçe bir muhabbetle sevememişti. Şimdi zindancıbaşı olarak karşısında görünce "Tam mesleğini bulmuş" diye düşünmekten kendini alamadı. Sonra yüksek sesle:

"Artık kumandan falan değilim Kara Çavuş" dedi.

"Niçin sorabilir miyim?"

"Sor istersen, azledildiğimi ve zindana kapatılmak üzere buraya gönderildiğimi söyleyeceğim."

"Bu imkânsız."

"Dünyada imkânsız ne var ki, Kara Çavuş? Herşey oluyor işte."

"Sultana bunca hizmetin vardı."

"Benim Sultana hizmetim filân yok..."

"Ya kime? Bunca yılını kılıç elde kim için geçirdin?"

"Alâüddin Muhammed için mi sanıyorsun?"

"Ya, hizmet edilecek ondan başka biri mi var?"

"Evet..."

"Kim bu Sultandan da üstün tuttuğun?"

"Millet!.."

"Millet mi? Vay canına, demek millet için bu kadar tehlikelere atıldın, öyle mi? Hah hah haa! Kusura bakma, kendimi tutamadım. Çok tuhaf konuştun da, galiba şaka yapmak istiyorsun."

Temür Melik'in gözlerine bir parlaklık geldi. "Çok ciddiyim. Sultan da milletin hizmetkârıdır." Kara Çavuş endişeyle bakındı. "Sus, bir duyan olur..." "Umurumda bile değil!.." "Anlaşılan, Sultana çok içerlemişsin." "Sadece acıdım." "Acıdın mı, niye?"

"Mantıkla değil de, hisleriyle karar veriyor. Bu tarzı ilerde başına çok işler açacağa benzer."

"Nasıl konuşuyorsun, Temür Melik?" "İçimden geldiği gibi, doğru bildiğimce..."

Bir sessizlik oldu. Derin, up uzun bir sessizlik. Kulübenin duvarlarında gezinen pirelerin ayak sesleri duyulacaktı neredeyse. Nihayet zindancıbaşı sessizliği bozdu. Sarkık bıyıklarım şahlandıra şahlandım:

"Valla billâ," dedi. "Sözlerin Levh-i Mahfuz'daki yazılar gibi dosdoğru."

Yine bir sükût... Islak, yapışkan bu seferki. Zindan içinin rutubeti ve küf kokusu yüzünden belki böyle ıslak, böyle yapışkan.

"Dosdoğru ya, bu memlekette doğru söyleyeni dokuz köyden kovuyorlar. Öyle değil mi, Temür Melik?"

"Öyle de olsa ben yine söylerim."

"Sultana kafa tutmuşsundur..."

"O, kafa tuttuğumu sandı."

"Bilirim, bilirim, eskiden de böyle idin sen, sözünü kimseden esirgemezdin. Gözünü de budaktan sakınmazdın ya, neyse!.. Galiba Sultan bu yüzden tahammül ederdi sana..."

"Galiba..."

"Ama sabrı taştı..."

Bir daha sükût... Fakat bu hayli kısa sürdü. Çatlak, tüyler ürpertici bir ses koridorlarda yankılanıncaya kadar...

Temür Melik:

"Bu ne?"

"Bir dervişin sesi. Bir yıldan beri mahpus. Aklına estikçe bağırır böyle. Herhalde sesinin arkadaşlığına sığınmak için."

"Suçu?"

"Suçu mu? Dur bakalım. Galiba hatırlayacağım. Neydi ya Rabbi? Hah, buldum: Suçsuz! Adına Abdülkerim derler, çok şey biliyor. İster misin, seni onun bulunduğu hücreye kapatayım. Gezmiş tozmuş bir adam. Kafese tıkıldığında da biraz tozutmuş işte. Yan oynak bir herif şimdi. Ye'cüc Me'cüc

çıkacağından, buraları istilâ edeceğinden dem vurur. Sultan için söylemediğini bırakmaz. Issız bir adada öleceğinden bahseder."

"Ya!.."

"Böyle, Temür Melik, burada kim uzun zaman kalır da aklını vermez? Burası bir tuhaf yerdir işte. Ben bile memnun değilim. İnsan şöyle bir güneşlenmek ister değil mi? Nerede, imkânım yok, hep burada kalmaya mahkûmum, zindan mahkûmları gibi. Benimki paralı mahkûmiyet, fark burada."

"Beni de onun yanına kapat..."

"Deli Dervişin mi?"

Sesi boğuk çıkmaya başlamıştı:

"Deli Derviş veya Abdülkerim, her neyse, onun yanına kapat beni. Sence bir mahzuru var mı?"

"Yok, ne mahzuru olacak? Ancak pranga mahkûmlarını o tip hücrelere kapatırız, prangaya vuramam ya seni."

"Neden olmasın?"

"Ne soğukkanlı adamsın, yahu!.."

"Kanın sıcağı insanın beynine vurur, doğru düşünmesini engeller."

"Görmeyeli filozofluğu da ilerletmişsin."

"Senin nene gerek ihtiyar? Söyle, Deli Dervişin hücresine kapatıyor musun, kapatmıyor musun?"

"Sahiden seni hücreye kapatacağımı aklım alıyor mu?"

"Ne demek?"

"İyi kötü bir geçmişimiz var. Bu zindana bir giren kolay kolay sağ çıkamaz, unutulur gider. Seni ellerimle ölüme terk edemem ya..."

Temür Melik'in gözlerinde şimşekler çaktı:

"Ne dediğinin farkında mısın?"

"Elbette..."

Zindancı sırıtıyordu. Temür Melik bir hamlede kılıcını çekti.

"Sultanımın emrini derhal yerine getirmezsen, başını şuracıkta uçurmakta tereddüt etmem."

Kara Çavuşun rengi uçtu, dudakları titremeye başladı.

"Ben seni kurtarmak istiyorum" diye mırıldandı.

"Yani Sultanımın emrine karşı mı geliyorsun?"

"Hâşâ..."

"O halde beni tevkif et. Bunun için gönderildim, vazifeni yap."

Kara Çavuş bir türlü hayretinden sıyrılıp harekete geçemiyordu. Temür Melik kılıcını ters çevirdi. Ucundan tutarak uzattı.

"Al kılıcını, mahkûmlar kılıç taşıyamaz."

"Ama!.."

Sesini yükseltti:

"Vazifeni yap, dedim."

Zindancı başka çare kalmadığını gördü. Adam ille de kendini tevkif ettirmeye kararlı görünüyordu.

Çekine çekine elini kılıca uzattı.

"Ver..."

Temür Melik rahatlayarak derin bir nefes aldı.

"Şimdi elindeyim. Dilersen beni Deli Dervişin yanına koy..."

Kara Çavuş hayretle bıyıklarını çekiştirdi. Kirli sangını başının gerisine doğru yıktı.

"Eh," dedi. "Madem böyle istiyorsun, olsun. Düş önüme bakalım."

Tüyler ürpertici çığlık bir daha duyuldu. Peşinden böğürmeler geldi. Ama net olarak hiçbir şey anlaşılamadı.

Zindancı:

"Dilersen o hücreye girmeyebilirsin," dedi.

Temür Melik başını menfî mânâda salladı:

"Girmek istiyorum."

"Sen bilirsin."

Az sonra hücrenin önünde idiler. Zindancıbaşı demir ka-

pıyı koca bir anahtarla açtı, kenara çekilerek Temür Melik'e yol verdi.

"Bir saray değil burası Temür Melik, yine de rahattır. Ayağındaki pranganın zincirini bir hayli uzun yapacağım, böylece içerde gezinebileceksin. Bir ihtiyacın olursa seslen, emrine koşmakta tereddüt etmem. Şimdi söyleyebileceğim tek şey var: Allah kurtarsın."

Temür Melik zindancıya dikkatle baktı. Tavandaki delikten giren çok hafif gün ışığında yüz hatlarını iyice seçemedi. Ağladığını sesinin titremesinden anladı. Elini omuzuna koydu:

"Sağol dostum. Göründüğün gibi değilmişsin."

Kara Çavuş diz çöktü. El yordamıyla zincirin halkasını buldu. Müteessir bir sesle sordu:

"Çok zâlim bir görünüşüm var, değil mi?"

"Doğrusu senden pek hoşlanmazdım. Şimdi görüyorum ki o kaba yapının içinde müşfik bir kalb taşıyorsun."

"Eskiden böyle değildim, yiğidim. Galiba burada ıstırap çekenleri göre göre ıztırabı öğrendim. Hepsi bu. Allahaısmarladık."

"Güle güle. Kara Çavuş..."

Zindancıbaşı son bir defa daha eski arkadaşına baktı.

"Allah kurtarsın," dedi tekrar. Kapıyı gıcırdatarak örttü. Kilitledi, çekti gitti.

Hücrenin gıcırdayarak kapanan kapısı sinirlerini çelik bir yay gibi gerdi. Kilitte dönen anahtar, sanki gülle oldu, beynine indi. Uykudan yeni uyanan birinin mahmurluğu içinde:

"Niçin buradayım?" diye söylendi.

Suç işlediğini hatırlamıyordu. Oysa zindanlar suçluları cezalandırmak için yapılırdı. Suçlu değilse, burada ne işi vardı?

Kalbini dinledi. Suçluluğun verdiği rahatsız edici, yapışkan hislerden eser yoktu. Her zamanki gibi vatan aşkı, din gayreti doluydu. Peki, ama şu gıcırdayan demir kapı iyi hislerinin mükâfatı olarak mı üstüne kapanmıştı?

Yok, böyle düşünmemesi lâzımdı. Sultan, suçlu bulduysa suçu var demekti. Kendisi hatırlamasa bile.

Zindana kapatılışı değildi içini yakan. Başka duygular yüreğinde, beyninde fırtınalar koparıyordu.

Milleti hesabına, ülkesi hesabına üzülüyordu. Bir de Sultan Alâüddin Muhammed böyle haklı haksız, insanları zindana tıkmayı âdet haline getirir, diye endişeleniyordu. Zâlim olmasını istemiyordu, doğrulara tahammül edemeyip eğrilere itibar etmesini arzulamıyordu. Tabiî, sultan olan mükâfat da, ceza da vermeliydi. Ancak bu iki mefhumu öyle adaletle kullanmak lâzımdı ki, zulüm çizgisine yaklaşılmasın. Alâüddin Muhammed'i şimdilik bu çizginin yanında görmek Temür Melik'in üzüntüsünü had safhaya çıkartıyordu.

Sultan hiç şüphe yok Kıpçak Hanlarının oyununa geliyordu. Dosdoğru konuşanları zindana kapattırarak doğruları prangaya vurdurduğu müddetçe de bu oyunlara gelecekti. Acaba Şehzade Celâleddin babasını vaktinde ikaz edip zalim olmasını önleyebilecek miydi? Şimdi tek ümit ışığı, Celâleddin'in şahsında yanıyordu. Lâkin yine de Sultanın onu dinleyeceğine pek ihtimal vermiyordu. Celâleddin'i devlet işlerinden uzak tutmak için veliahtlıktan azletmişti. Bu bir başka tehlike sayılırdı. Allah göstermesin, Sultan Muhammed'e bir hal olsa idare bütünüyle küçük oğlu Ozlak Şaha kalacaktı. Dolayısıyla Türkân Hatuna. Bu hiç iyi olmazdı işte. Her tarafın çalkalandığı bir zamanda memleket sathına serpilen ırkçılık tohumları, kötü neticeler doğuracaktı. Bir yanda iç kargaşalık, buyanda isyanlar, bir yanda Cengiz'in küçük atlı askerleri... Üstelik kendisinin zindanda bulunduğu bir sırada...

"Hey!.."

Temür Melik bu sesle kendine geldi. Bir gölge hayli yakınına kadar sokulmuştu.

"Sen de düştün o zâlimin eline ha!.."

"Hangi zâlimin?"

"Sultan olacak adamın!.."

İsyanla bağırdı:

"O zâlim değildir..."

"Vayyy! Öyleyse senin burada ne işin var? Yoksa adam mı öldürdün?"

"Savaş dışında bir sinek bile incitmedim."

"Soygunculuk yapmışsındır."

"Söylediklerine dikkat et, ben çapulcu değilim."

"Anladım, anladım, mutlaka Sultanın haremine girmişsin..."

"Dikkat et dedim, baba..."

"Dokundu mu? O değil, bu değil; be adam, tıpış tıpış kendi arzunla mı geldin öyleyse?"

"İyi bildin..."

"Yanlış mı duyuyorum!.."

"Yok, doğru duyuyorsun."

"Kendi isteğinle geldin, öyle mi?" "Sultanım emretti, ben de geldim."

"Muhafızsız!.."

"Muhafızım, Sultanımın emirleridir." İhtiyar, göbeğine kadar inen sık sakalını sıvazladı. Ayağındaki zinciri çekerek şakırdattı. Yere diz çöktü.

"Hey Allah'ım! Bana deli deyip akıllı geçinen kullarına biraz akıl ihsan et de, kendi ayaklarıyla kapana girmesinler."

Güçlükle tekrar doğruldu. Temür Melik'in göğsüne elini vurdu:

"Ne lüzumu vardı be delikanlı?"

"Sultanım bilir."

İki adım geriledi.

"Sen delisin."

Temür Melik, elinde olmadan gülümsedi:

"Belki, deliler aralarındaki akıllıya deli derler."

"Yani sence dışardakiler çıldırmış mı?"

"Hiç değilse çılgınca hareketlere başlamışlar."

"Belliydi."

"Nedir belli olan?"

"Vaktinde bana inansalardı bu duruma düşmezlerdi. Sultan Muhammed önceleri böyle değildi. Zulme başladı. Ağır vergilerle halkı ezdi. Kıpçaklara fazla itibar etti ve çok selâhiyet verdi. Başını bir derde soktu ki, dünya durdukça kurtaramaz. Zaten başını da kurtaramayacaktır."

"Çok kat'î konuşuyorsun. Gaybı bilen Allah'tır."

"Amenna, ne var ki aklı madde ile körleşmemiş bizim gibi dervişlere de Allah bazı şeyleri bildirir."

Kolundan çekti.

"Otur, dertleşelim. Benim için deli derler ya, bunlarda veli ile deliyi ayıracak feraset nerede?"

"Yani sen evliyadan olduğunu mu söylersin?"

"Yok, sadece dışarıdakilerin deli ve veliyi ayıracak olgunlukta olmadıklarını belirtmek istiyorum. Akıllarının almadığı birşey söylersen 'deli' damgasını vurmakta acele ederler. Çünkü rahatlarını bozmaktan korkarlar, bazı tedbirler alma külfetinden çekinirler."

"Sen ne söyledin ki deli dediler?"

"Otur hele, anlatacağım."

Yanyana oturdular.

"Çok gezdim," diye başladı. "On yaşında iken atama kızıp yollara düştüm. Elli yaşıma kadar, yani kırk sene aralıksız dolaştım. Yolum Ye'cüc Me'cüc ülkelerine düştü. Cengiz Hanı tanıdım."

Temür Melik yerinden sıçradı.

"Cengiz Hanı mı?"

"Cengiz Hanı. O tarihlerde, henüz Timuçin diye anılırdı. Gözüpek bir yiğitti. Söylediklerine göre, doğduğunda avucunun içinde bir kan pıhtısı taşıyormuş. Kâhinler, çok kan akıtacağına yormuşlar. Akıttı da... Daha akıtacağından başka..."

İçini çekti:

"Merakımı kamçıladı, araştırdım, soruşturdum. Tanıyanlarla tanıştım, görüşenlerle görüştüm ve malûmatı aldım."

Bir öksürük nöbetini alelacele savuşturduktan sonra konuşmasına devam etti:

"Domuz yılının beş yüz ellinci yılında Onnon Irmağının sağ kıyısındaki Dülün Boldak toprakları üstünde doğmuştur. Çinlilerin Kara Tatarlar dedikleri kavme mensuptur. Babası Yesügay Bogatur'du. Öldüğü zaman Timuçin henüz on iki yaşında idi. Yesügay Bogatur ölür ölmez başında bulunduğu kabileler dağıldı. Küçük Timuçin, annesi ve kardeşleri, Onnon Irmağında balıkçılık yaparak hayatlarını kazanmaya başladılar. Timuçin büyüdükçe babasına bağlı eski kabileleri tekrar bir araya toplama gayretine düştü. Ancak birkaçını tarafına çekmeyi başarabildi. Dağlara çıkıp yol kesti, eşkıyalık yaptı. Adamlarının sayısını gittikçe arttırdı. Han ilân edildi. Askerleri önünde dizilip yemin ettiler. Dediler ki:

"'Sen hükümdarımız olduktan sonra karşımıza çöldeki kum taneleri kadar düşman çıksa perva etmeyiz. Cesaretle ön saflarda savaşacağız. Uğruna canımızı çekinmeden vereceğiz. Güzel kadın, güzel kız ve cins kısraklar ele geçirecek olursak, bunların tamamını sana bırakacağız.'

"Cengiz Han buna karşılık şöyle dedi:

"'Sürü sürü atlar ve koyunlar, kadın ve çocuklar ele geçirip sizlere dağıtacağım. Sizin için sürek avları tertipleyeceğim ve çeşitli orman hayvanlarını önünüze süreceğim. Dağlar devrilip şehirler fethedeceğim. Dilediğiniz yerleri yağmalatıp, dilediğinizi öldüreceğim. Yendiğimiz her düşmanın atını almak ve karısına sahip olmak tabiî hakkınız olacaktır.'

"'Lu... Lu... Lu...' diye bağrıştılar, memnuniyetlerini belirttiler. Gök Tanrı üstüne yemin ettiler."

"Gök Tanrı mı, o da nesi?"

"Moğollar tek Allah'a inanmazlar. Yer Tanrısı, Gök Tanrısı diye ayrı ayrı tanrılara inanırlar."

"Hâşâ!.."

"Maalesef. Biz asıl mevzuya dönelim. Evet, yemin ettiler. Etrafındakiler arttıkça arttı, kalabalık yığıldıkça yığıldı. Cengiz, çadırının önüne hanlık alâmeti olarak dokuz kırat kuyruğu astı. Önce Çinlilerden yana görünerek Hıristiyan Kerayitlerle birlikte kendi ırkından olan Buyir Nor kabilesiyle savaştı. Sonra ötekilerle birlik olup Çinlilere karşı çıktı.

"On yıl süren kanlı savaşlar oldu. Tavuk yılının başında (1201) kan kardeşi Camuka ile birleşerek onu Gürhan ünvanıyla hükümdar ilân etti. Sonradan iki kan kardeşinin arası açıldı. Cengiz, taraftarlarının çoğunluğunca terk edildi. Kendisine sadık kalan birkaç kişi ile kaçtı. Balciyuna Gölü kıyısına çekildi ve pis, tuzlu sularını bir zaman içmek zorunda kaldı.

"Camuka'nın ordusuna nifak soktu, kurnazlık yaptı. Tekrar adam topladı ve bir baskınla Camuka ordusunu dağıttı. Birçokları Cengiz'in safına geçti, tekrar kuvvetlendi. Sağa sola saldırdı. Önüne geleni ezdi. Yaktı, yıktı, çiğnedi geçti. Moğolistan'ın doğusundaki kabileler onun hükümdarlığını tanımak zorunda kaldılar."

Deli Derviş derin bir nefes aldı.

"Hikâyem seni sıkıyor mu, ey ayağıyla zindana giren deli?" diye sordu.

Temür Melik'in gözleri karanlığa adamakıllı alıştığından adamı daha iyi tetkik etme fırsatını bulmuştu. Mavi gözleri pırıltı doluydu. Bir delinin gözlerinden çok, zeki bir adamın gözleriydi bunlar.

"Anlat, Derviş Baba," dedi. "Devam et sen. Öğrenmek istediğim çok şeyler söylersin."

"Zaten bunları söylediğim için zindanda çürüyorum ya, neyse, artık bana yapabilecekleri birşey kalmadı. Dinle..."

Yutkundu:

"Kaplan yılında (1206) Nayman kabilesine savaş açtı. Bu kabile yörenin en kuvvetli kabilesiydi. Yendi. Ordusunu dağıt-

tı ve hâkimiyetini Moğolistan'ın garbına kadar uzattı. Aynı yılda imparator unvanını aldı. Bu unvanı ona veren Çinlilerdi. Oysa Cengiz, her imparator gibi bir şehirde oturacak yaratılışta değildi. Çadırda yatıp kalkıyor, devamlı şekilde harplere giriyordu. Savaş onun başlıca eğlencesi olup çıkmıştı.

"Atılgandı, cesurdu, kurnazdı. Yer yatağında yatar, yamalı hırka giyerdi. Askerinin yediğini yerdi. Herhangi bir teb'asından farksızdı. Bu davranışları sayesinde kendini sevdirdi. Kendi inançlarına göre dindar da sayılabilir. Sık sık yüksek bir tepeye çıkıp Gök Tanrısına yalvardığı anlatılır... Dirayetlidir. Der ki: 'Bir aileyi idare edebilen insan, bir orduyu da idare edebilir. On kişinin idaresiyle on bin, hattâ yüz bin kişinin idaresi farklı değildir. Bir cemiyette oğul babasına, küçük kardeş ağabeylerine, gelin kayınvalidesine, kadın kocasına, asker kumandanına bağlı ise, o cemiyetin sırtı yere gelmez.'

"Arzuladığı cemiyeti kurmak için zaman zaman zulmettiği de olur. Ama yine bu sayede hepsini mutlak bir disiplin çemberinin içinde tutmayı başarmıştır. Takdir mi edersin, kınar mısın?"

Alnını kırıştırdı Deli Derviş, parmaklarını sakalının içine soktu.

"Yanında Müslümanlar bile var. Danişmend Hacip, meselâ. Cengiz'in sağ kolu gibi. Hikâyenin çoğunu ondan dinledim. Bir kervanı varmış. Cengiz'in adamları talan etmişler, hepsini yakalayıp Cengiz'e götürmüşler. Bazı sorular sormuş, boş kafa taşımadıklarını anlayınca da boyunlarını vurdurmaktan vazgeçerek hizmetine almış. O gün bugündür yanından ayırmaz."

"Bir Müslüman, bir putperestin emrine nasıl girer, anlamıyorum!.."

"Ben de... Kendisine sorduğumda gözleri yaşardı. Çok sebep olduğunu söyledi. Üstüne varmadım."

"Cengiz'i de gördün mü?"

"Yalnız bir defa."

"Tarif etsene..."

"Uzun, ama çok uzun boylu... Zaten Moğolistan'da hemen herkes uzun. O, herkesten daha da uzun. Askerleri biraz da bunun için saygı duyar.

"Yeşil gözlü, ama ne gözler... Pırıl pırıl... İçinde Cehennem ateşi yanıyor sandım. Birkaç kıllık bir sakalı var. Uzun. Bazan ucunu kulağının ardına atar. Hele düşünceli olduğu zamanlar!..

"Neyse, esasa gelelim, hikâyem hâlâ bitmiş değil. Senin yakında bu zindandan kurtulacağın içime doğar. Belki bütün bunlara birgün ihtiyacın olur. Beni hatırlarsın. Bizimkiler Cengiz Hanı küçümsüyor. En büyük hatayı da böylece işliyorlar zaten."

"Sen anlat..."

"İyi dinle... Danişmend Hacip'in dediğine göre Cengiz Han okuryazar bile değildir. Dil olarak da Moğolcadan başkasını bilmez. Ben de konuşurum o dili. Karışıktır ama güzeldir. Cengiz bu dili konuşur. Mühür kullanmayı ilk olarak Naymanlarda gördü ve hemen benimsedi. Şahadet parmağında şimdi koca bir mühürlü yüzük vardır. İşine geldiğince basar. Fermanlarının altını bununla mühürler, harp ilânlarının altını da... Hoş, çoğu zaman haber vermeden saldırır ya, neyse.

"İlk büyük seferi Çinlilerin Hsi-Hsia dedikleri, bizim Tangur tâbir ettiğimiz devlete yaptı. Başardı. Hsi-Hsia İmparatoru kızını Cengiz'e vererek akraba olmak suretiyle başını kurtarabildi. Ardından Pekin'i aldı. Bir yıl sonra da Moğolistan'a geri döndü.

"Karluk Hükümdarı Arslan Hanı, o yıl mağlup etti. Bu, yıktığı ilk İslâm devletiydi. Sonradan İli Vadisindeki Almalık'ı yerle bir etti. Hükümdarını teslim aldı. Bu sıralarda Maverâünnehir, Harzem Şah tarafından zaptedilmişti. Karahitaylar böylece dağılmıştı. Kalanına da, Nayman hükümdarı Küçlük kondu."

Deli Derviş oldukça yorgun düşmüştü. Yenlerinden ipler sarkan entarisiyle sakalını sıvazladı. Alnında biriken ter tanelerini sildi.

"Şimdilik bu kadar," dedi. "Ama anlatacaklarım daha sürer."

Temür Melik bu adamın nasıl olup da böyle bilgin olabildiğine şaşıp kalmıştı. Daha çok şeyler öğrenebilme azmiyle:

"Devam etsen memnun olurum," dedi.

İhtiyar bir kahkaha attı:

"İlk defa Deli Dervişi dinleme hevesinde birini görüyorum. Doğrusu beni şaşırttın, delikanlı. Adını bile sormaya vaktim olmadı."

"Adım Temür Melik."

"Hı!.."

"Temür Melik, dedim."

"Şimdi hepten şaşırdım. Şaşarım elbet, bu ismi Çin'de bile duydum. Kahraman, korkusuz, gözünü budaktan sakınmaz Harzemli kumandan Büyük Temür... Demek sonun zindana atılmak oldu?"

"Öyle oldu..."

"Taaccüp etmemeye çalışıyorum ya, kaderin cilvesine yine de gülüyorum. Sultan şimdi de din, millet yolundakileri içeri tıkıyor ha! Peki suçun ne?"

"Suçum... Suç sayılan bir cüret..."

"Yersiz çıkış... Aslında yerinde, ama yersiz telâkki edilen bir çıkış, bildim mi?"

"Bildin ya..."

"Zordur delikanlı, insan rahatlıkla dini için ölebilir de, kişi için ölmek zordur. Sultan asker toplarken, 'Allah yolunda ölmeye geliniz' dedirtmeyi bıraktırmış. Zindancıdan öğrendiğime göre, 'Sultan için ölmeye gelin muharebeye' diye bağırtır olmuş. Doğru mu?"

"Doğru ya, ne yazık ki doğru..."

"Saraylarda safa sürermiş, bir muharebeye çıkmayı istemeyecek kadar rahata düşmüş, essah mı?"

"Essah ya!"

"Oh! Bu devlet yıkılır, dostum..."

"Ne diyorsun?"

"Ben ne diyeyim, tarihin gelişi böyle... Cengiz'i boş yere mi anlattım ben? Boş yere mi ayı postu üstünde yattığını, askerin yiyeceğinden yiyip, giyeceğinden giydiğini söyledim. Asker böylesini sever, böylesi için can vermekten çekinmez. Bir sultan zevke, eğlenceye, ipekliye, altına düşerse vay haline! Kendisini de, milletini de felâkete götürüyor demektir."

"Acı söylersin, ihtiyar, ama sözlerinde hilaf yok. Haklısın, yerden göğe kadar. Fakat ikaz yaramıyor, neylersin?"

"Böyle bir cür'et zindanı boylamaya yetiyor, değil mi?"

"Yetiyor ya, hem öyle bir yetiyor ki, öte bile geçiyor, idama kadar."

"Yıkılır bu devlet..."

"Ağzından yel alsın."

"Dinle beni. Çok gezdim, çok gördüm ve çok öğrendim. Cengiz'le dalaşmaktan sakının. Bu adamda insaf denen şey bulunmaz. Bir cihangir kabiliyeti vardır belki ama bir hükümdar şefkati, bir imparator vakarı yoktur. Onun için insan öldürmek eğlencedir. Masumları kaplanlarına parçalatıp seyretmekten doymaz. Buralara birgün yolu düşerse azimle müdafaa edin. Taş üstünde taş, omuz üstünde baş komaz. Buhara ilmin beşiğidir. Cengiz ise ilmin düşmanı. Eline geçen kitabı yakar. Hele Müslümanları hiç sevmez. Camilerimize atıyla girer, imamlarımıza atını tımar ettirir. Kızlarımızın iffetlerini kirletir. Buna tahammül edebilir misin, kumandan?"

Temür Melik yerinden fırladı. Alışkanlıkla eli beline gitti. Ama kılıcı yoktu, sadece mırıldandı:

"Allah korusun!"

"İnşallah korur. Yanlış davranışlara kapılmak felaket yolu-

nu açar. Ben bütün bunları yıllardır anlatırım kimse dinlemez. Sonunda deli diye buraya tıktılar. Seni Allah gönderdi. Yoksa gerçekten delirmemek için sebep yok. Sultana kızıyorum. Beni zindana attırdığı için değil. Kaldı ki o bile attırmadı. Neyse... Kızıyorum ki, neden İslâmın emirlerinden dışarı çıkar?"

"Nereden bildin? Sultan Alâüddin Muhammed namazında, orucunda."

İhtiyar elini salladı:

"Etme, evlât, bari sen etme... İslâm dini öyle namazla, oruçla biten bir din mi ki? Bir nizam... Dünya nizamı... Tatbik edilirse halledemediği mesele yok... Cengiz bile kendince kanunlar yaptı. Bizim kanunumuz Kur'ân... Kıl payı ayrılma, selâmeti bul. Zararlı şeyler haram. Herkesin sahip olamayacağı şeyler haram. Komşun aç dururken sen tok durma... Ne ulvî bir kaide. Oku, ilim öğren. Öğrenmek için Çin'e de gittim. Maçin'e de. Geldim buraya zindana attılar. Bir yıla yakındır burada çile yumağını dokurum. Hakikati bilirim de söyleyecek kişi bulamam. Niye zindana tıkıldım? Kaş yapalım derken göz mü çıkardık dersin? Ama şükür Allah'a teyemmümle de olsa namazlarımı kaçırmadım. Vakti keşifle yaparım. Zindancı ancak içeceğim kadar su verir. Bazan onu da unutur ya..."

Başını iki yana salladı:

"Unutulmak kadar kötü hiçbir şey yoktur dünyada, evlât," dedi. "Hiçbir şey yoktur."

• • •

Harzem Şahı Alâüddin Muhammed, Temür Melik'i unutmuş, gitmişti. Koca kumandan zindanın bir köşesinde ayağında pranga olduğu halde ihtiyar dervişten feyz almaya devam ederken, o, Kıpçak Hanlarına söz anlatmakla meşguldü.

Aradan altı ay geçtiği halde yerinden kımıldamaya lüzum görmemişti. Annesinden gelen mektuplar da okşayıcı olduğu için, rahatını bozmaya sebep görmüyordu.

Türkân Hatun, Kurgan'da işlerin yolunda olduğunu, başkaldırmaya teşebbüs eden birkaç beyi, Kıpçakların yardımıyla ezdiğini bildiriyor, rahatına bakmasını yazıyordu.

Fakat Kıpçak Hanları o fikirde değillerdi. Yurtlarından gün geçtikçe kötü haberler geliyor, Karahitay atlarının yeşil otlakları çiğneyip steplere yayıldığı söylentileri ile rahatsız oluyorlardı.

Tonguç Han ile Nişabur bir kere daha Alâüddin Muhammed'in huzuruna çıkıp, bir kere daha dertlerini döküyorlardı. Tonguç:

"Sultanım, Efendim, Şahım... Yurdumuz Karahitaylılar tarafından ezilirken, nicedir biz bu Semerkant denen yerde boynu bükük dururuz. Emirleriniz can baş üstüne, ancak ülkemizi de düşünmek zorundayız. Bir de o caniplere sefer yapalım. Düşmanlarımıza hadlerini bildirip soydaşlarımızı kurtaralım. Bu senin büyüklüğünün şanındandır. Sen bizi korumazsan başka kim korur? Böyle bizi yetim komak şanına yaraşır mı?"

Sultan her zaman verdiği cevaplardan birini daha verdi:

"Sabır, sabır... Daha buradaki işlerimiz hitam bulmadı. Bilirsiniz Semerkant'ı payitaht yapmayı düşünürüz. Kasırlar inşâ eder, büyük camiler kurarız. Kendimizin oturacağımız bir sarayımız bile yok. Saraysız sultan ne işe yarar?"

Sözün tam burasında oğlu Celâleddin yıldırım gibi içeri girdi:

"Selâm, Padişahım," dedi. "Saraysız sultan pekâlâ işe yarar. İşe yaramayan, teb'asız sultandır. Çünkü teb'a olmayınca sultanlık olmaz."

Sultan bu müdahaleyi yersiz buldu. Dik dik oğluna baktı.

"Temür Melik gibi konuşursun."

"Öyleyse yerim onun yanında olmalı, değil mi Sultanım?"

Sultan irkildi. Belki de ilk defa Temür Melik'i hatırlamıştı. Bir parça üzüldü. Başını önüne indirdi. Oğluna hak verdi.

"O daha içerde mi?"

"Sayenizde..."

"Onun için gözükmez. Biz sadece bir parça korkutmak istemiştik. Yoksa ihtiyacımız vardır. Çıksın, ferman ediyorum. Tekrar yanı başımızdaki hizmetine dönsün."

Sultanoğlu Celâleddin ne zamandır bu acıyı içinde taşıyordu. Canı gibi sevdiği en yakın arkadaşı, en büyük dostu zindanda iken kendisi rahatlayamamıştı. Hep onu düşünmüş, sık ziyaretine gitmişti. Şimdi de yanından geliyordu.

Babasının, Tümür'ü affettiğini duyunca ellerine sarıldı. Öptü, başına koydu. Sultan güldü:

"Bunca üzüldüğünü bilsek daha evvel çaresine bakardık. Neden hatırlatmazsın? Doğrusu özledik. Evlâdımızdan yeğ tuttuğumuz bir kumandan bir sözümüzle kendini zindana attırdı."

"Emrinizle oldu, Sultanım."

"Vakıa öyle, ama... Neyse... Söyle, serbest bıraksınlar. Silâhını kuşanıp tez yanıma çıksın. Kendisine ihtiyacım var."

Celâleddin selâm durarak çıktı. Doğruca zindanın yolunu tuttu. İçi içine sığmıyor, yolda rastladığı bütün dilencilere sadaka veriyordu.

Dördüncü Bölüm

HAFİF BİR RÜZGÂR, bozkırların ılıklığını getiriyordu. Step, güneş ışıklarıyla yıkanmıştı. Kumdan tepecikler, Harzemşah ordusunun nalları altında delik deşik oluyor, bazıları tamamen ortadan siliniyordu.

Harzem Şahı Alâüddin Muhammed Kıpçakların ısrarlarına dayanamamış, nihayet yola çıkmıştı. Niyeti Kurgan'a uğrayıp güçlü bir ordu kurmak, Kıpçak ülkelerini Karahitaylardan temizledikten sonra daha yüzlerini görmediği, fakat peşinen düşmanlıklarına hükmettiği küçük atlı askerlerin peşine düşmekti.

1216 baharı oldukça sıcak geçiyordu. Daha yaza girmeden ağaçlar yeşillenmiş, güneş zaman zaman dayanılmaz bir sıcaklıkta parlak olmuştu.

Uzun bir yürüyüşten sonra Kurgan'a girdiler. Halk herşeye rağmen Sultanı ordunun başında görünce coştu. Yürekten tezahüratta bulundu.

Ama Sultanın yüzü asıktı. Giriştiği işten kendisinin de

memnun olmadığı ilk bakışta anlaşılıyordu. Acaba meçhul düşmanından korkuyor muydu? Söylendiği gibi artık ihtiyarlamış ve rahatını mı düşünür olmuştu? Bilinmiyordu. Ancak her ikisinin de rolü olduğu muhakkaktı. Sultan gerçekten savaş istemiyor, fakat kendisini buna mecbur görüyordu. Halkının gözünde itibarını kaybetmemek için yeni zaferler kazanmak zorunda idi.

Sarayına çekildi. Üç gün hiçbir mevzuda istişarede bulunmadı. Dördüncü gün maiyetinin hazırlanmasını emretti. Hazır olduğu haberini alınca da saraydan çıktı. Annesinin konağına gitti.

Türkân Hanım ne zamandır oğlunun kendisini ziyaret etmesini beklemişti. Bu bekleyiş uzadıkça sinirleri bozulmuş, yatağa düşmüştü.

Birdenbire Sultanın geldiği haberi verilince daha beter hastalığa vurdu. Oğlunu haline acındırmak ve bir de kendisi yatarken onu ayakta tutmak yahut önünde diz çöktürmek istiyordu. Bununla kadınlık gururu okşanacaktı.

Sultan Alâüddin Muhammed içeri girdiği zaman gerçekten oturacak yer bulamadı. Bütün sandalyeler dışarı taşınmıştı. Çaresiz ayakta dikildi. "Selâm, büyük kadın," dedi.

"Selâm, dünya sultanlarının en büyüğü Alâüddin Muhammed, zavallı dul anneni ziyaret için bunca günün geçmesini beklemek niye? Yoksa Türkmenler yine rahatsız mı eder seni?"

"Yok öyle birşey. Yorgunduk, dinlendik. Sıhhatin nasıl?"

"Çok fenayım."

"Allah iyilik versin."

Türkân Hatun oğlunu ayakta tutmaktan derin bir zevk duyuyordu.

Bir müddet o halde konuştular. O kadar ki, Harzem Şahın dizleri ağrıdı.

"Karyolana oturabilir miyim?" diye sordu.

Türkân Hatun koca Sultanı bu kadar zamandır ayakta tuttuğunu yeni farketmiş gibi, yapmacık bir mahcubiyetle yer gösterdi:

"Otur, Sultanım, şöyle başucuma otur. Anlat, bunca eğleşmenin sebebi ne idi? Gözümüz yollarda kaldı."

Sultan karyolanın kenarına ilişti.

"Semerkant güzel bir şehir. Onu memâlikimizin payitahtı yapmayı uygun bulduk. Tabiî payitaht olunca da bazı şeyler yapmak icap etti."

"Haşmetinle mütenasip."

Güldü:

"Elbette..."

"Bizim elleri kurtarmak için daha ne beklersin?"

Sultan ayakuçlarına gözlerini dikti. Dalgın dalgın söylendi:

"Mâhiyetini bilmediğimiz bir düşmanla muharebeye tutuşmak ihtimali var. Söylendiğine göre Cengiz Han merhametin zerresini taşımazmış. Oğlu Cuci Han ise ondan besbeter. Askerleri çöldedeki kum taneleri kadar çoklukmuş!.."

Kadın müstehzi bir tebessümle oğluna baktı:

"Korkar mısın?"

Hazrem Şahı irkildi:

"Korku mu? Bu ne demek? Senden başkasından böyle bir sözün sâdır olması, başının uçması için kâfidir. Sen anamsın."

"Sözlerini başka nasıl tefsir edeyim istersin?"

"Sadece tedbir olacak... Evet tedbir. Muharebe tedbir işidir, cesaret işidir. Bizde cesaret var, hamdolsun. Ama tedbirsizlik olursa cesaret bile işe yaramıyor..."

Valide Sultan dirseğinin üstünde doğruldu.

"Gözünü yıldırmışlar, Sultanım."

"Öyle şey yok. Hem bilirsin, benim gözüm yılmaz. Devleti bu hale getiren kimdir?"

"Sen..."

"Öyleyse ne endişelenirsin?"

"Endişem senin büyüklüğünden yana değildir. Elbette daha çok muharebeler kazanırsın."

Gözlerini tavana kaldırdı:

"Ancak, korkarım Türkmenler fikrini çeler, böyle bir savaşın lüzumsuzluğuna seni inandırırlar. O takdirde Kıpçak ellerine sefer etmekten imtina edersin."

Sultan hiddetle doğruldu. Gururu kırılmıştı:

"Ana, ana! Şunu bil ki, Harzem Şahı Alâüddin Muhammed onun bunun sözüyle döneklik edecek sultanlardan değildir. Kararımı verdim. Bir aya kadar ordumu toplayıp sefere çıkıyorum."

Türkân Hatunun dudaklarını sinsi bir tebessüm yaladı.

"Varol, Sultanım! İşte sana yaraşan karar budur. Cengiz ne kadar kuvvetli olursa olsun büyüklüğün önünde eğilmeye mecbur olacaktır. Karahitaylılar ezilecektir. Git, zafer seni bekliyor."

Sultan Alâüddin Muhammed gözlerini odada dolaştırdı. Aradığını göremeyince de annesine sordu:

"Oğlumuz Ozlak Şahı göremeyiz. Bir hal yoktur inşallah!"

"Ne hal olma ihtimali var ki Sultanım? Torunum dul annenin koruyucu kanatları altında keyfini sürer. Derhal getirteyim."

Başucundaki altın tokmağı alarak altın çanı salladı. İçeri giren oda hizmetçisine Ozlak Şahı getirmesini emretti.

Az sonra küçük veliaht içeri girmişti. Sırmalı ipekli kaftan, ayak bileklerini geçiyordu. Başındaki sarığa püsküllü bir sorguç sokulmuştu. Babasının önünde önce dimdik durdu. Sonra kollarını göğsünde kavuşturarak hafifçe gerdan kırdı.

"Selâm, Sultanım!"

"Selâm Ozlak Şah."

Sonra iki elinden tutup yanına çekti.

"Allah sana uzun ömürler versin Ozlak Şah" diye duâ etti.

Annesinden müsaade istedi. Dışarı çıktı. Maiyetini de peşine takarak konağı terketti.

Hemen ertesi günü harp meclisini toplayarak fikrini açtı. Derhal Kıpçak ellerine sefer yapılması gerektiğini söyledi. Konuşma tarzından kararını çoktan verdiği anlaşılıyordu. Toplantıda bulunan Türkmen beyleri kendilerine söz düşmediğini sezmekte gecikmediler. Sultana yine annesi tesir etmiş, istediği kararı aldırmıştı. Öyleyse konuşmakta fayda yoktu.

Fakat Temür Melik böyle düşünmedi. Zindandan kurtulduktan sonra Deli Dervişi hiç aklından çıkarmamıştı. Ayağa kalktı:

"İzin verirseniz birşey söylemek isterim, Sultanım."

"Söyle, Temür Melik..."

"Daha önce Deli Dervişin söylediklerini size nakletmiştim. Bu adamın deli mi yoksa veli mi olduğundan hâlâ şüphe ederim. Dedi ki..."

Sultan elini kaldırarak Temür Melik'i susturdu:

"Bizim delilerle uğraşacak zamanımız yoktur, Temür Melik. Akıllıca söz edeceksen et..."

Temür Melik susturulmak istendiğini anladı, yine de aldırmadı:

"Böyle söze başlamamın bir sebebi vardır, Sultanım. Bugün bizi konuşturmazsanız yarın vuku bulacak her mesuliyetin bütün ağırlığım peşinen omuzlarınıza almış olursunuz. Bunu istiyor musunuz?"

Temür Melik meşveretin ehemmiyetine dikkati çekmek istiyordu. Ama Sultan umursamadı:

"Bir sultan, elbette hareketlerinden ancak kendine karşı mesuldür."

Bu anlayış Temür Melik'e tamamen zıt geliyordu.

"Yanılıyorsunuz, Sultanım, bir sultan kendinden önce Cenab-ı Allah'a karşı mesuldür."

Huzurda bulunanlar iliklerine kadar titrediler. Açık sözlülüğü yüzünden nicedir zindanda kalan Temür Melik demek

hâlâ uslanmamıştı. Kıpçak Hanları dişlerini gıcırdatarak bakışırken, Türkmenler korkuyla karışık bir takdirle başlarını salladılar.

Sultan ise durgundu. Bu adamı zindandan çıkartmakla acaba hatâ mı ettiğini düşünüyordu. Nihayet:

"De ne diyeceksen" diye konuştu.

"Diyeceğim odur ki, Sultanım, Deli Derviş, Cengiz'in çok kuvvetli ve kudretli olduğunu söyledi. Koca Çin beylerine diz çöktürmüş. Alınmaz sanılan şar'ları almış, yıkılmaz kaleleri yıkmış, geçtiği yerleri yakmış, taş üstünde taş bırakmamış!.."

"Malûm, bütün bunları daha önce de dinlemiştim, niçin tekrarlarsın? Niyetin bizi korkutup seferden caydırmak mıdır?"

"Asla böyle bir niyetim yoktur, Sultanım. Vakıa Kıpçak ülkelerine acele bir sefer yapmaya taraftar değilim, ama peşinizden ölüme bile gelmeye azimliyim. Benim yerim Sultanımın yanıdır. Ancak düşmanın küçümsenmemesini talep ediyorum. Gerektiğinden çok asker toplayalım. Bir müddet bunları teşkilâtlandıralım, harp usullerini öğretelim. Karahitayları vuralım derken, Cengiz bizi vurursa..."

"Anlaşıldı, niyetin zaman kaybettirmek."

Temür Melik güldü:

"Sultanım, her söylediğimi kötü tefsir ettiğinize göre, bana artık itimadınız kalmamıştır. Bir emrinizle zindana girdiğim gibi, yine bir emrinizle başımı cellât satın altına uzatmaktan zerrece tereddüt edersem nâmert olayım!.. Benden kurtulmak istiyorsanız bunu açıkça söylemelisiniz."

Bu mert sözler hazirûnu titretirken, Sultanı güldürdü.

Hoşuna gitmişti. Böyle on bin kişilik bir ordusu olsaydı, kimbilir, belki dünyayı fethedebilirdi. İçi gülen gözlerini Temür Melik'e kaldırdı:

"Temür Melik," dedi. "Söylediğin haktır, ama o kadar za-

man beklemeye ne lüzum vardır? Bizim halkımız zaten doğuştan askerdir. Semerkant'ta yaptıklarımızı sen de gördün."

"Sultanım, bir âsî ile bir imparatoru karıştırıyorsunuz."

"Sen çok konuştun, Temür Melik. Otur da biraz başkalarını dinleyelim."

Temür Melik ellerini göğsünde kavuşturdu:

"Ferman Sultanımındır."

Ondan sonra Kıpçak Hanı söz aldı. Kıpçak ellerine yapılacak bir seferin ordunun moralini güçlendireceğinden, Cengiz'in içine korku salacağından bahsettiler. Sultanın kararını övdüler. Celâleddin tek kelime etmedi. Temür Melik'in sözlerine katılıyor, fakat babasına alenen karşı çıkmayı uygun bulmuyordu. Meclis dağıldıktan sonra Temür Melik'i yanına alarak evine götürdü. Kapıda Sarı Lagod'la karşılaştılar. Yanında kendisine çok benzeyen biri vardı. Temür Melik:

"Seni hangi rüzgâr attı buralara?" diye sordu.

Sarı Lagod gülümsedi. Yanındaki delikanlıyı işaret etti:

"Kardeşim Baytu ile birlikte hizmete geldik. Eğer kabul ederlerse ömrümüz oldukça Celâleddin'e köle olmak isteriz."

Celâleddin ikisini de kucakladı.

"Nedamet eden herkese kapımız açıktır, Lagod," dedi. "Siz bana köle değil, arkadaşsınız." Dışarıya ses sızdırmaması için duvarları kalın halılarla kaplı odaya girer girmez, Celâleddin endişelerini açtı:

"Rahat değilim, arkadaşlar. Sultan pederim annesinin tesiriyle bu işe kalkışır. Sonu nerelere kadar varacağı bilinmeyen bir maceraya girer. Daha Cengiz'in kuvveti hakkında kat'î bir bilgimiz bile yok. Bildiğimiz, bütünüyle söylentiden ibaret. Efsane gibi birşey. Bunların yarısını bile doğru kabul etsek Cengiz'in müthiş kuvvetli olduğu ortaya çıkar. Bu Moğol, çok hanı dize getirmiş. Diyelim ki, Karahitaylara bir ders lâzım. Lâkin durup dururken Moğol'un üstüne varmak neyin nesi? Belki bize hiçbir düşmanlığı yoktur. Hem şimdiye kadar Çin tarafla-

rında vuruşmuştur. Bize bir zararı dokunmamıştır. Derler ki, askeri gibi yer, askeri gibi yaşar. Böyle bir hanın sırtı kolay yere gelmez. Çünkü askerin gözbebeği olmuştur. Biz ise..."

Sustu, gözleri hüzünle buğulanmıştı. Sözlerin gerisini Temür Melik getirdi:

"Sırmalara garkolmuşuz, saraylarda yaşarız. Cengiz bir ayı postunda uyurken, biz kuştüyünden döşek beğenmeyiz. Cengiz basit çorbalarla karnını doyururken, biz yemek seçeriz. Korkunç!.."

Bir sükût oldu.

Uzun süre çıt çıkmadı. Sonra sessizliği Celâleddin bozdu:

"Temür Melik, bütün söylemek istediklerini Sultan pederime söyledin mi?"

Temür Melik uykudan uyanır gibi Celâleddin'e baktı:

"Çoğunu," diye cevap verdi. "

Ama söyleyemediğim birşey var. Hiç değilse bu orduya senin kumanda etmen iyi olacaktı. Yanlış harekette bulunmazdın bari..."

"Babam iyi kumandandır."

"Öyle idi... Biliyorsun son yıllarda hayli değişti. Sık sık toy bir delikanlı gibi heyecanlanır oldu. Bir anda veliaht değiştirebilecek kadar acele karar veren Sultan, bir anda kadın telkiniyle muharebeye girmeyi göze alabilen Sultan artık..."

Sözlerini bölerek endişeli gözlerle arkadaşlarına baktı. Sarı Lagod rahatsızca kımıldadı. Celâleddin, Temür'ûn söylemek istediğini fısıldadı:

"Sultanlığa lâyık değil mi diyeceksin?"

"Bunu demek için deliller kâfi değil. Yeni savaş herşeyi daha iyi gösterecektir."

"Cengiz'in söylendiği kadar kuvvetli olduğuna sen de inanıyor musun?"

"Deli Dervişin sözünde hilaf olmaz. O ne dediyse inan ki doğrudur. Dahası Konyalı Kutluk da aynını söylemiştir."

"Korkunç!.."

"Korkunç olmasına korkunç, ama esas korkunç olan, uyuyan yılanın kuyruğuna basmak üzere harekete geçmemizdir. İnan, korktuğum için söylemiyorum. Bilirsin, canımdan başka birşeyim yoktur ve yine bilirsin, canıma da kıymet vermem. Korkum Harzem ülkesinin bir idari hatâ yüzünden yıkılmasıdır."

"Tehlike bu kadar büyük mü sence?"

"Belki bundan daha büyük. Memleketimiz ilmin beşiği olmuştu. Cengiz ise ilim diye birtakım hurafeye bel bağlar. Söylendiğine göre eline geçen bütün kitapları yakar. Çin'de çok miktarda eser yaktırmış. Alevler oynaşarak yükselirken etrafında raksetmiş. Böyle birinin eline şehirlerimizin düşme ihtimâli aklıma gelince topuğuma kadar buz kesiliyorum."

Celâleddin titredi:

"Allah korusun!.."

Sarı Lagod ve kardeşi bu temenniye yüksek sesle iştirak ettiler:

"Allah korusun!"

Temür Melik kısık gözlerle iki kardeşe baktı.

"Allah elbette korur, ama murad ederse. Biz nicedir Allah'ın emirlerini gerektiği gibi tatbik etmez olduk. İsraf haram kılındı, biz israf ettik. Lüks men edildi, lükse düştük. Gurur yasaklandı, alabildiğine gururlandık. Karşımızdaki büyük kuvvetleri bile gururumuz yüzünden küçük görür olduk."

Doğruldu:

"Dahası var. Sünnet olan istişareye ehemmiyet vermez olduk. Altınlara, sırmalara, ipeklilere itibar ettik. Bize herşeyden çok yaraşan zırhın yerine samur kürkler geçirdik. Allah için, i'lâ-yı kelimetullah için yapılması gereken cenkleri yolundan saptırıp toprak kazanma ve yağma mecrasına döktük."

Acı acı başını salladı:

"Allah emirlerine uyduğumuz müddetçe bizi korur, esirger!.."

Alnında biriken ter tanelerini sildi.

"Aksi halde bir Moğol Hanının elinden cezamızı halk eder ki, kanaatimce biz bu cezaya müstehakız..."

Hepsi söylenenlerin doğruluğuna candan inanıyor, ancak Cengiz gibi merhametsizliği bütün Asya'ya yayılmış birinin elinden bu cezanın gelmemesini temenni ediyorlardı.

Celâleddin arkadaşının ellerini tuttu:

"Doğrusun Temür Melik," dedi. "Lâkin elden ne gelir."

• • •

Harzem Şahı Muhammed, ordunun başında gidiyordu. Altın koşumlarla süslü atı, üstünde taşıdığı kıymetli yükün ehemmiyetini anlamış gibi, vakar ve ciddiyetle, zaman zaman başını kaldırıyor, ırkdaşlarına gururlu birkaç bakış fırlatıyordu.

Altın biner atlıdan kurulu on kolordu halinde sefere çıkılmıştı. Her kolordunun başında bir kumandan vardı.

Güneş, binlerce kalkanın, mızrağın üstünde parlıyor, oradan kırılarak kum tanelerini billur renklerle yıkıyordu.

Görünen insan ve mızrak, duyulan yalnız "Allahüekber" sesiydi.

Birbiri ardına dizilmiş birliklerin muhteşem bir görünüşü vardı. Sultan Alâüddin Muhammed zaman zaman atının başını çeviriyor, gururla askerlerini seyrediyordu.

Etrafı Kıpçak Hanlarıyla sarılmıştı. Celâleddin ve Temür Melik birliklerinin başında at sürüyorlardı. İkisini de birliklerinin tâlim, terbiyesinden başka şeyler şu anda pek ilgilendirmiyordu. Nasılsa sözleri Kıpçak Hanlarından meydana gelen hissiz duvara toslayıp, köşeye fırlatılan fasulye taneleri gibi yere dökülecekti.

Sultan Muhammed içinde inceden inceye bir korku duymuyor değildi. Ne de olsa meçhul düşmanların üstüne gidi-

yordu. Karahitayları mutlaka ezerdi, inanıyordu; lâkin küçük atlılar kafasını kurcalamakta idi.

Bir ara Temür Melik'i yanına çağırttı. Haşmetini tasdik ettirmek için:

"Bak!" dedi. "Şunca askeri mağlûp edecek güçte bir ordu yeryüzünde mevcut mudur?"

Kıpçak Hanları boyun büktüler. Temür Melik ise altmış bin atlıyı dünya ordularıyla mukayese edebilen mantığa şaştı kaldı.

"El elden üstündür, Sultanım" dedi.

"Harzem Şahı beklediği cevabı alamamaktan sıkılmıştı:

"Sen zaten hep ümitsizsin."

"Cengiz çok kuvvetli derler..."

"Hangi Cengiz? Amma da gözünü yıldırmış senin. Atımın ayakları altına alıp o kâfiri ezeceğim. Anlayacaksın ki Harzem Şahı Muhammed'den daha kuvvetli bir sultan yeryüzünde mevcut değildir. Olmamıştır da... Hattâ İskender bile benim kuvvetime ve dehâma mâlik değildi."

"Kendinizde kuvvet vehmedip gururlanmak yerine, tedbir düşünmek evlâdır, Sultanım!.."

"Sana ne yapmam gerektiğini sormadım."

"Hiç kimse herşeyi düşünemez."

"Ne... Ne demek bu?"

"Size istişarenin zaruretini hatırlatmak istedim. Yoksa bir sultana akıl verecek kadar çok zekâya mâlik değilim."

Sultan kendini zor tuttu. Az daha başının uçurulması için emir verecekti.

"Git, kuvvetlerinin başına geç."

"Başüstüne!"

Birliğinin başına döndü. Atını Sarı Lagod'un atına yaklaştırdı.

"Sultanın maiyetine bak. Sarı Lagod, işe yaramayan bir sürü..."

Sarı Lagod dikkatle baktı. Sultan mutfağını ve her türlü ağırlığı beraberine almış. Ne kadar uğraşmışlarsa bundan vazgeçirememişlerdi.

"Oysa boğazına da düşkün değil" diye mırıldandı.

Temür Melik:

"Orası gerçek, ancak düşmanlarına gösteriş yapmak ister."

"Debdebeli mutfağıyla mı?"

"Debdebeli mutfağı, süslü çadırı ve hizmetkârlarıyla!.."

"Allah Allah!.."

• • •

Celâleddin en arkadan geliyordu. Türkmenlerden kurulu onuncu kolun kumandanı idi.

Babası onu cepheye sürmemek için sanki mahsus böyle davranmıştı. Üzüntülüydü. Madem herşeye rağmen bir muharebeye çıkılmıştı, ön safta yer almak ve ilk düşmanla karşılaşmak isterdi. Hiç değilse kılıcının pasını silecekti. Ama babası ard kuvvetlerin başına getirecek bu arzusunu bilmezden gelmişti.

Türkmenler neşeliydiler. İlâhiler söylüyor, bağırarak konuşuyor ve şakalaşıyorlardı. Bazan durarak harp oyunları yapıyorlar, yeni taktikler öğreniyorlardı.

En derli toplu birlik Celâleddin'in birliğiydi. Ya onun kadar veya ondan biraz noksan Temür Melik'in birliği ikinci geliyordu. Sultanın kumanda ettiği merkez ise tamamen âtıl kişilerden, saray beslemelerinden ve kendi hususî muhafızlarından kurulu olduğu için belki de en zayıfı denebilirdi...

Harzem Denizinin (Aral Gölünün eski adı) sahilini takip ederek Siri Derya (Seyhun) Nehrini geçtiler. Çağanak Körfezinde mola verdiler.

Sultan keşif kolları çıkardı. Gelecek haberleri burada beklemeyi Temür Melik ve Celâleddin'in zoruyla kabullenmişti. Yoksa kendisine kalsa keşif kolları bile çıkarmayacak, düş-

mana rastlayacağı yere kadar debdebe ile yürüyecekti...

Keşif kollarından biri kısa müddet sonra döndü. Çalkar Gölü kıyılarında Karahitay askerlerine rastladıklarını bildirdi.

O gece bir harp meclisi toplandı. Önce Karahitaylıların, sonra da Moğolların halledilmesi kararlaştırıldı. Kıtalar üç gruba ayrılacak, Şah merkeze kumanda edecekti.

Sıra, sağ ve sol cenah kumandanlarını seçmeye gelince bir kargaşalık oldu. Kıpçaklar ikisinin de kendi ırklarına mensup kumandanlar tarafından yönetilmesini istiyor, sebep olarak bu toprakların kendi toprakları olduğunu ileri sürüyorlardı. Temür Melik, hırsından dudaklarını ısırıp kanattı. Nihayet dayanamayarak yerinden fırladı:

"Bu topraklar mademki Kıpçaklarındır ve bizi mademki kendilerinden saymıyorlar, varsınlar aralarında dâvâlarını halletsinler. Sultanımdan bu yolda ferman istiyorum."

Sultan Muhammed hayretle başını iki yana salladı:

"Sen ne dersin. Temür Melik?"

"Dediğim gayet sarih şevketlüm. Kıpçaklar buraların kendi toprakları olduğunu, dolayısıyla, topraklarını müdafaa edecek askere kumanda hakkını da kendilerinde bulunduğunu iddia ederler. Bırakalım, kendiişlerini kendileri görsünler."

"Olmaz öyle şey... Bir kanada sen kumanda edeceksin."

Sultan Muhammed bununla sanki Temür Melik'i susturmak istiyordu. Temür Melik anlamakta gecikmedi.

"Kabul etmekte mazurum Sultanım," dedi.

"Celâleddin Şah dururken bana büyük kumandanlık düşmez. O hepimizden daha büyük bir kumandandır."

Sultan itiraz etmedi.

"Böylece uygun bir karar alındı, zannedersem," diye konuştu.

"Sol kanada Kıpçak Hanlarından Turgay, sağ kanada ise oğlumuz Celâleddin kumanda etsin. Ben merkezde kalacağım."

Ertesi sabah toparlanıp yeniden yola düştüler. Sık sık Karahitayların yakında bulunduğu haberi geldiğinden savaş düzeni içinde üç gün yürüdüler. Irgız Irmağının deltasında uzanan sık ağaçlıklı orman içine karargâh kurdular.

Yabanî çiçeklerin büyüleyici kokusu bataklıktan çıkan kekremsi kokuyla birleşiyor, Harzemli askerlerin burunlarını yakıyordu. Havalar çoktan ısınmış olmasına rağmen ırmak üstündeki buz tabakası çözülmemişti. Ekseriya yaz ortalarına kadar da çözülmezdi.

Karşı sahilde Karahitayların görüldüğü haberi gelince Sultan Muhammed ırmağın geçilmesini emretti. Emir hemen yerine geldi. Kazasız belâsız kıyıya çıktılar. Savaş düzeninde yürüyüşe geçtiler.

Akşama doğru gelen bir haber Harzem ordusunu dalgalandırdı. İlerde bazı çadırlar görülmüştü. Neyin nesi olduğu bilinmiyordu.

Celâleddin haberi alır almaz yanına Temür Melik'i, Sarı Lagod'u ve Lagod'un kardeşi Baytu'yu alarak keşfe çıktı. Bir tepeciğin başına geldiler. Dikkatle önlerinde uzanan uçsuz bucaksız sahayı gözetlediler. Uzakta, gözün henüz ulaşabildiği bir noktada bazı çadırlar görünüyordu. Ama etrafta kımıldayan tek canlı bile yoktu. Celâleddin:

"Allah Allah!" diye hayretini belirtti.

"Şu saatte uyumuyorlar herhalde. Vadinin terkedilmiş bir hali var."

Temür Melik:

"Hele bir bakıp geleyim" dedi. Atını yamaçtan aşağı, dörtnala sürdü. Celâleddin ardından bağırdı:

"Kendine dikkat et, Temür Melik..."

Temür Melik cevap vermedi. Zaten sesini ulaştıramayacak kadar uzaklaşmış bulunuyordu.

Az sonra çadırlara yaklaşmıştı. Hayretten ağzı bir karış açık kaldı. Çadır zannettikleri şeyler yırtık, pırtık kilim

parçalarından başka birşey değildi. Her taraf ceset doluydu. Kendilerinden evvel buraya sanki bir çığ düşmüş, bir âfet inmiş, herşeyi ezip geçmişti. Canlı birini arayıp buldu. Atından indi.

"Size ne oldu?" diye sordu.

Bu, yaşlı bir Merkit askeriydi. Sırtında koca bir kılıç yarası vardı. Güçlükle ağzını oynattı.

"Biz Merkitleriz. Daha doğrusu idik. Artık yokuz."

Gayret ederek dirseğine dayandı. Cesetlerle dolu meydanı melûl bakışlarıyla taradı. Gözlerinden yaşlar boşandı.

"Hanımızın adı Tunku Handı. Oğlu Holtu Han... İkisi de kaçıp canlarını kurtardılar. Bizi ejderin ağzında bıraktılar."

"Size kim saldırdı?"

Kesik kesik konuştu:

"Cengiz!.. O, kızıl sakallı şeytan yahut onun oğlu Cuci Han. Baba oğul birbirlerinden beter. Girdikleri yerlerde taş üstünde taş, omuz üstünde baş komazlar... Kendinizi sakının... Cengiz'i öfkelendirmeyin... Büyük kumandanları var Cengiz'in. Tek gözlü ifrit Subutay, Kurt Cebe, Tokuçay Noyan... Hepsi birbirinden daha gaddar ve daha yırtıcı... Önlerinden kaçamadık. Irgız Irmağını geçmeye çalışanlar buzların kırılmasıyla dibe gömüldü. Kısıldık burada. Hepimizi kılıçtan geçirdiler. Kadın, ihtiyar, çocuk... Hepimizi. Hayvanlarımızı aldılar. Otlaklarımızı ellerine geçirdiler."

Kesik bir nefes aldı. Gözleri bulandı. Alabildiğine açtı.

"Göremiyorum," diye inledi. "Artık hiçbir şey göremiyorum... Ne doğranmış kardeşlerimin cesetlerini, ne güneşin parlaklığını... Hiçbir zamanda göremeyeceğim. Ölümün soğuk gölgesi içime girdi. Boğazıma doğru canımın çekildiğini hissediyorum."

Biz... mesuttuk... Otlaklarımız vardı... Yeşil ağazlarımız vardı ulu... Sarı sakallı ifrit... Cengiz... Oğlu Cuci... Tek gözlü Subutay Bahadır... Kurt Cebe... San çadır... Küçük atlar..."

Titredi:

"Bana... bana kılıcımı verin... Ben... ben..."

Sözünü tamamlayamadı. Göz kapakları kaşlarının altında kayboldu. Dehşetle açılmış gözleri Temür Melik'in yüzüne mıhlandı kaldı.

Merkit ölmüştü.

Temür Melik daha fazla vakit kaybetmeden atına atladı. Doludizgin Celâleddin'i bıraktığı tepeye çıktı. Feci haberi verdi:

"Merkitlerin tamamı kılıçtan geçirilmiş, yiğidim."

Celâleddin dehşetle irkildi:

"Ne! Kim yapmış bunu?"

"Cengiz yahut oğlu Cuci... Ne fark eder?"

Geri döndüler. Durumu Sultana bildirdiler. Onun da hayreti oğlununkinden az değildi. Neden sonra toparlandı. Hiddetle doğruldu.

"Bunu yanlarına komayacağım," diye gürledi.

Kıpçak Hanları hep birlikte bağrıştılar:

"Ganimetimizi çalan, memleketimizi harabezâra çeviren bu kâfirlerin cezası tez verilmelidir!.."

Alâüddin Muhammed sakalını sıvazladı.

"Onları mutlaka bulacağız. Bulacağız ve kılıçlarımızla cezalarını vereceğiz. Artık savaştan beni kimse men edemez. Hazırlanın, üzerlerine gidiyoruz."

"Destur var mı Sultanım?" diyerek Celâleddin ayağa kalktı.

"Söyle, Celâleddin."

"Önce keşif kolları çıkarıp düşmanın yerini tesbit edelim, kuvvetini öğrenelim. Muharebeye ona göre karar veririz..."

Sultan dik dik oğluna bakıp susturdu:

"Muharebeye sen ve Temür Melik değil, ben karar veririm. Kararımı da verdim. Harp olacaktır."

Celâleddin çaresiz sustu. Temür Melik'e baktı. Ama o, bom boş gözlerle başka tarafa bakıyordu.

• • •

Harzem Şahının aradığı düşman Cengiz Han değil, büyük oğlu Cuci Handı.

Merkitleri katlettikten sonra kuzeye çekilmiş, bir dağ eteğinde mola vermişti.

Her yana çıkardığı gözcüler, yerdeki kumlar gibi kaynaşan bir sürü koca kavuklunun üzerlerine geldiğini bildirince Cuci Hanın sarı yüzü daha da sarardı. Kumandanlarından tek gözlü Subutay Bahadır'a baktı: "Kimlerdir dersin, Subutay?"

Subutay elindeki hançerle tırnaklarını parlatmakla meşguldü. Savaşmaktan vakit buldukça tırnaklarıyla uğraşırdı.

Başını kaldırmadan sırıttı:

"Gelirlerse gelsinler derim. Kimseden korkumuz yok."

"Hep savaş taraftarısın."

Subutay omuzlarını silkti. Çok konuşmaktan hoşlanmazdı. Meramını bir iki cümlede özetler, uzun münakaşalara girmekten nefret ederdi. Onun için harp meclisleri, meşveret filân, hep zaman kaybı idi. Han olan bir anda savaşa veya barışa karar vermeli, hemen tatbike geçmeliydi.

Cuci Han onun bu huyunu bildiği halde inadına ısrar ediyordu:

"Neden susarsın, be adam?"

Subutay tekrar omuzlarını kaldırdı...

"Konuş!.."

Bu sefer başını kaldırdı. Sancı çekiyormuş gibi yüzünü ekşitti. Yanağını boydan boya çizmiş kılıç yarası daha da belirginleşti. Tek gözü çamurlu bir bulanıklıkla Cuci'ye dikildi. Ama yine de iki kelime ile geçiştirdi:

"Sen bilirsin..."

"Yani savaşalım mı?"

"Olabilir."

"Savaşmayalım mı?"

Cevap vermedi. Cuci Han başını salladı:

"Bilmem senin gibi bir dilsizi babam neden başıma musallat eder. Kaç kere tek başıma hareket edebilecek kadar büyüdüğümü ispat ettim, hâlâ savaş meydanlarına hamisiz göndermez."

Müstehziyâne bakışlarla Subutay'ı süzdükten sonra sözlerini bitirdi: "Sen de ne koruyucusun hani..."

Elini çırptı. İçeri giren nöbetçiye:

"Çabuk Danişmend Hacip'i bana gönder..."

Asker bir dizini yere koyarak selâm verdi, geri geri çadırdan çıktı.

Az sonra orta yaşlı, siyah sakallı bir adam çadıra girdi. Askerin yaptığı gibi bir dizini yere koyarak kumandanını selâmladı.

"Beni emretmişsin, Büyük Kaanın oğlu."

"Otur şöyle, Danişmend Hacip. Duyduk ki, peşimizden gelenler varmış. Tolgalarının üstüne kumaş parçaları sarmış gürültücü bir takım askerler. Haklarında bir bildiğin var mı?"

Danişmend Hacip başım iki kere göğsüne doğru salladı.

"Herhalde Harzemlilerdir."

"Harzemliler mi? Bizim onlarla bir alışverişimiz yok ki..."

"Evet. Hattâ Büyük Kaan bile onlarla çekişmememizi tembihlemişti. Şimdilik Harzem Şahı Muhammed'le bir muharebe istemez."

"Peki, niçin üstümüze gelir bu adam?"

"Belli ki Merkitlerin hali kendisine dokunmuştur. Sonra sizi yenme sevdasına da kendini kaptırmış olabilir. Buralar biraz da onun sayılır."

"Acâip. Yer Tanrısının topraklarına o ne karışırmış?"

Danişmend Hacip başını indirdi. Cuci Hana Allah'ın bir olduğunu söylese, söylemekle kalmayıp ispat etse ne değişirdi? Birçok kereler denemiş, fakat netice alamamıştı. Cuci Han her seferinde müstehziyâne gülümsemiş, başını sallayarak,

"Olabilir," demişti. "Ancak ben, babamın inandığı tanrıdan başkasına inanmam."

"Cevap vermezsin, Danişmend Hacip, Sultan Muhammed nereden bu toprakların sahibi oluyormuş?"

"Bunun cevabını bulmak için kendimizle mukayese etmemiz gerek, Kaanımın oğlu."

"Kendimizle mi, nasıl?"

"Cengiz Han bütün Moğolistan ve Çin'in hakimi..."

"Öyle..."

"Harzem Şah da buraların hâkimi..."

"Olamaz! Babam büyük bir kaandır. Ya Harzem Şah dediğin nedir?"

"O da kendi çapında büyüktür."

"Bütün Müslümanları o mu temsil eder?"

"Bir kısmını..."

"Öyleyse onu ezeceğim. Ancak bunun için babamdan izin almam lazım. Nedense bu adamla dalaşmak istemiyor. Herhalde bir düşündüğü var."

"İyi söylersin."

Cuci Han birkaç dakika düşündü.

Yanına on kişi al ve karşı çık. Birkaç deveyi de hediye götür. Bu savaşı istemediğimizi, kendileriyle bir işimizin olmadığını söyle."

"Merkitleri niçin katlettiğimizi sorarsa ne cevap vereyim?"

"Bu cezaya müstehak olduklarım bildir. Bize kafa tuttuklarım anlat. Yalanda buraları terk edeceğimizi ve kendilerine bırakacağımızı söyle. Boş yere kan aksın istemiyorum."

Aslında Cuci Han kuvvetinin azlığından korkuyordu.

Haberciler, Harzemlileri "tepedeki kum taneleri kadar çok olarak bildirmişlerdi. Onu ürküten bu haberdi.

Danişmend Hacip çadırı terk etti. Emredildiği gibi on atlı aldı. On seçme deveyi de Sultana hediye olmak üzere peşine taktı, yola düştü...

• • •

Harzem ordusu dörtnala at sürüyor, bir an evvel düşmana yetişmek için büyük gayret gösteriyordu.

Sultan Alâüddin Muhammed'in emri vardı:

"Atınız çatlarsa değiştiriniz, fakat durmadan yol alınız."

Sağ kanada kumanda eden Celâleddin, babasının bu emrini de yerinde bulmamış, yanında at süren Temür Melik'e şöyle dert yanmıştı:

"Bu çılgınlık gibi birşey. Hem hayvanlar, hem de asker yorulur, bu halimizle düşmanla karşılaşırsak sonumuz nice olur?"

Temür Melik gözleriyle Celâleddin'i tasdik etmiş, fakat tek kelime söylememişti. Konuşursa acı olacağını bildiği için susmayı tercih ediyordu.

Gözcülerden ikisi nefes nefese gelip:

"Bir grup atlı beyaz bayrak çekerek geliyor." haberini getirdiği zaman atlarını büsbütün şaha kaldırdılar. Kısa zamana içinde Sultanın yanına ulaştılar. Celâleddin:

"Sultanım, beyaz bayrakla gelenler varmış, ne emredersiniz?" diye sordu.

Sultan Muhammed gözlerini kısarak bir müddet uzağı gözetledi.

"Kimlerdir?"

"Herhalde Moğol elçileri."

"Doğru bana getirin."

"Başüstüne."

Sultan ordusuna "dur" emri verdi. Hazırlıklı bulunmaları için kumandanlarına talimat gönderdi. Elçilere haşmetli görünerek düşmanı yıldırmak istiyordu. Ama gelenlerin kayıtsız bakışlarını görünce, boş yere yorulduğunu anladı.

Danişmend Hacip en önde idi. Başında beyaz bir sarık vardı. Herkesle birlikte Sultan da hayretler içindeydi. Bu adam Müslümanlar gibi giyinmişti. Öyleyse Cuci Han ordusunun içinde işi neydi?

Beyaz sarıklı adam yaklaştı. Atından indi. Birkaç adım daha yaklaştı. Durdu. Ellerini göğsünde kavuşturarak saygıyla eğildi:

"Moğolistan hâkimi Cengiz Hanın büyük oğlu ve kumandanı Cuci Hanın elçisi Danişmend Hacip, büyük Harzem Şahını selâmlar."

Harzem Şahı atından inmemişti. Sağ elini kaldırarak elçinin selâmını aldı.

"Kumandanın ne istiyor?"

"Kumandanım der ki: 'Bizim Harzemlilerle bir işimiz yoktur. Merkitler azıtmışlardı, cezalarını verdik. Boş yere kan dökülmesini istemiyoruz.'"

"Güya Müslümansın, utanmadan bir putpereste hizmetkârlık ediyorsun!"

Danişmend Hacip irkildi:

"Bu hakareti icab ettiren şey nedir, Sultanım?"

"Müslüman oluşun. Yetmez mi?"

"Müslümanlığımın hakarete medar olacağım zannetmiyorum. Ben kimsenin ayakları altına dinimi sermiş değilim. Sadece bir esirim. Senin koruyamadığın bir Müslümanı, elbette Cengiz Han esir alacaktı."

İç çekti:

"Esir aldı ve çalıştırıyor. Dinim, inancım ise dim dik ayaktadır. Hiç kimseye boyun eğmeyecek kadar."

Temür Melik adamı içinden tebrik etmekle birlikte bu kadar çok sözü Sultanının karşısında söylemesine kızdı:

"Bu çok konuşuyor Sultanım" dedi.

Danişmend Hacip Temür Melik'e döndü:

"Sordunuz, cevap verdim."

Kıpçak Hanlarından Nişabur kızgınlıkla bağırdı:

"Sus! Her soruya cevap verilmez."

"Moğol içinde bir söz vardır. Sorulmadan konuşma derler. Ben bunu benimserim."

Sultan münakaşanın alevlenmesine meydan vermemek için araya girdi:

"Hepiniz susun. Sen söyle bakalım, elçi, kumandanın benim kuvvetimden haberdar mı?"

"Elbette, gözcülerimiz kum taneleri kadar çokluk olduğunuzu çoktan haber verdiler."

"Demek bunun için vuruşmaktan kaçarsınız."

"Muharebe istememekle, kaçmayı karıştırıyorsunuz, Sultanım. Cuci Han sizden daha kalabalık ordularla dövüştü."

"Ve hâlâ hayatta, öyle mi?"

"Hem de askerleriyle birlikte."

Sultan Muhammed öfke ile üzengi üstünde doğruldu.

"Bre!" diye bağırdı. "Siz beni Merkit mi sandınız, yoksa tabansız Çinli mi? Hele Cuci midir, ne Allah'ın cezası heriftir, karşıma bir çıksın! Karınca gibi ezeceğim."

Danişmend Hacip boyun büktü:

"Söylediklerinizi aynen kendisine ileteceğimden şüpheniz olmasın. Yalnız bir kere daha tekrarlamakta fayda görüyorum: Cuci Hanın sizinle bir meselesi yoktur; boş yere kan akmasını istemez."

"Vay! Hâlâ konuşur. Akıttığı kanların hesabını vermeden şuradan şuraya adım attırmam."

Elçi tekrar selâm vererek maiyetini peşine taktı ve dörtnal atını sürdü. Celaleddin atlıların peşinden bir müddet baktı: "Cesur adam" diye mırıldandı.

Haber, Cuci Hanı memnun etmemişti, ama Subutay Bahadır'ın tek gözünü pırıl pırıl parlatmıştı. Cuci bunu görünce şaka etti:

"Bakıyorum, yine gözün parladı Subutay Bahadır. Galiba kan kokusu aldın. Lâkin iştahlanma, muharebe olmayacak."

Subutay sadece homurdandı.

Harzem ordusu yorgunluktan bitmiş, tükenmişti. Atlar zorlukla hareket ediyordu. Temür Melik bir müddet Sultana

yalvarıp yakardıktan sonra nihayet mola verdirmeye razı etti. Zaten gün kararmıştı. Savaş için uygun olan zaman geçmiş bulunuyordu. Sabah serinliğiyle birlikte taarruz ederlerse öğleye kadar netice alırlardı.

Bir tepenin üstünde mola verdiler. Buradan Cuci Hanın ordugâhı rahatlıkla görülüyordu. Her yana nöbetçiler yerleştirilmişti. Temür Melik civarda kuş uçsa haberdar edilmesini emrederek Celâleddin ve Sarı Lagodla birlikte kaldığı çadıra çekildi.

Gece hâdisesiz geçti. Temür Melik ve Celâleddin birkaç kere çadırdan çıkarak Cuci Hanın ordugâhında yanan ateşleri seyrettiler. Herhalde düşman hayli kalabalıktı. Küçümsemeye gelmezdi. Başlangıçta yenilecek olursa, bunun moralleri üstünde menfî bir tesir yapacağını ve mağlûbiyetin ardı ardına geleceğini biliyorlardı.

İki arkadaş hemen hemen sabaha kadar otururak nasıl hareket etmek gerektiğini aralarında konuştular.

Askerler sabah namazını gruplar halinde cemaatle kıldıktan sonra, bir emirle toplandılar. Çadırlar söküldü. Asker intizamla yerini aldı.

Kumandanlar bölüklerinin başına geçtiler. Güneş tepelerin arasından başını çıkarırken Cuci Hanın ordugâhında son ateşler de sönmek üzere bulunuyordu.

Harzem Şahı gururla etrafına göz gezdirdi. Atını kâh şahlandırarak, kâh durdurarak ordusunu teftiş etti. Celâleddin'in önünde bir süre eğleşti. Oğlunu baştan aşağı birkaç kere süzdü:

"Bu savaşta yararlıklar göstermeni beklerim Celâleddin" dedi.

"Dileğin üzere ön safa geçirdim. Beni utandırmayacağını umarım."

Sonra Temür Melik'e döndü:

"Sen de, Temür Melik..."

İkisi de aynı anda cevap verdiler:

"Başüstüne Sultanım."

Gitti. Merkezdeki askerlerin başına geçti. Kılıcını çekti. Havaya kaldırdı. Bir müddet öylece tuttuktan sonra süratle ileriye uzattı.

"Bismillah, hücuuum!.."

Harzem ordusu tepeyi süratle indi. "Allah Allah!" nidaları semâyı tuttu. Kısa zamanda ordugâha ulaşıldı. Çadırlara saldırıldı.

"Bu ne?"

Herkes kendi kendine böyle bağırdı:

"Bu ne?"

Çadırlar bomboştu. Etrafta tek insan görünmüyordu. Yalnız kemikleri dışarı fırlamış iki köpek, yiyecek birşey arayarak geziniyorlardı.

Neden sonra düşünmeyi akıl ettiler:

"Gece ordugâh terk edilmiş olsa gerektir."

"Ya ateşler? Sabaha kadar göz kırpıp durdular."

"Cuci Hanın bir oyunundan ibaret. Her tarafa ateşler yaktırdı ki, ordugâhta olduğu kanaatini bizde uyandırsın. Muvaffak da oldu hani, hileyi bal gibi yuttuk."

"Çadırları da söktürmemiş..."

"Söktürmez elbet. Ama ağırlıklarını almış, baksana. Yağmalanacak bir çuval arpa bile yok."

Sultan Alâüddin Muhammed burnundan soluyordu. Aldatılmış olması canını fena sıkmıştı. Bunu bir türlü hazmedemiyordu.

"Korkak, korkaklar!" diye arka arkaya bağırıyor, atını hırsla mahmuzlayarak terk edilmiş ordugâhın etrafında mütemadiyen dönüyordu.

Nihayet sükûnet buldu:

"Düşman takip edilecektir" diye emrini bildirdi.

Temür Melik, Celâleddin'e fısıldadı:

"Kaçan düşmanın peşinden gitmek caiz midir ki Sultan böyle emreder, Celâleddin? Eminim, Cuci Hanın ordusu sadece öncü kuvvettir. Bizi pusuya düşürürler. Var git, babana söyle, bir çaresini bul."

Celâleddin atını babasının yanına sürdü:

"Sultanım, kaçanı kovalamak gerekir mi? Mademki bizden korkmuştur, varsın gitsin. Zaten Kıpçak Hanlarının dilekleri yerine gelsin diye sefere bulaştık. Varalım, Karahitayları bulalım. Kıpçak ellerinden kovalım, ama bırakalım, Cuci Han gitsin."

Sultan sert bakışlarla oğlunu susturdu:

Toy çocuklar gibi konuşuyorsun, Celâleddin. Düşman mademki korkmuş ve kaçmıştır, kuvvetine güvenemiyor demektir. Takiple imha varken, niçin duralım?"

"Kaçanın peşinden gitmek şimdiye kadar yaptığımız bir iş değildi. Korkulur ki, bunlar büyük bir ordunun öncü kuvvetidir. Takip edip Cengiz'in kucağına düşersek herhalde sonumuz olur."

Sultan hayli öfkelendi. Avaz avaz bağırdı:

"Seni kumandanlıktan da azletmem gerekiyor. Gözüm görmesin!"

Celâleddin ses çıkarmadan geri döndü. Temür Melik'in yanına gitti.

"Herşey boş," dedi.

"Kıpçak Hanları gözünü karartmış, büyük bir zafer kazanmadan Harzem'e dönerse itibarımın büsbütün sarsılacağından korkuyor.

Temür Melik başını iki yana salladı, yüzünü buruşturdu.

Sultan, oğlu Celâleddin'in son çıkışını hiç beğenmemişti. Bu çocuk giderek daha âsî olmaya, babasının hiçbir icraatını beğenmemeye başlıyordu. Akıl hocası da Temür Melik'ti. Bütün bunlar onun kafasının altından çıkan fikirlerdi. Kendini Sultandan akıllı sanıyor, akıl vermeye kalkıyordu. İcabına

bakmadığı takdirde, cür'etini kimbilir daha nereye kadar götürecekti?

Maiyetindeki bîr subaya derhal Temür Melik'i getirmesini emretti. Karşısına getirilince yüzüne bile bakmadan şu emri verdi:

"Yanına on yiğit alarak öncülük vazifesini ifâ et."

"Başüstüne, Sultanım."

Sultan, Temür Melik'in bu küçük işi kabul etmeyeceğini sanıyordu. O zaman tevkif için fırsat çıkmış olacaktı. Fakat beklediği olmamış, Temür Melik verilen bu küçük işi de tereddütsüz kabullenmişti.

Birden şaşırdı:

"Kabul ediyorsun demek?"

"Niçin etmeyeyim? Ben bu İslâm ordusunun her kademesinde hizmet etmeyi ibâdet telâkki ederim. İdarecisi kim olursa olsun, her Müslüman Allah rızâsını kazanmak için cihada çıkar. Böyle bir ordunun her kolu sevapta birdir."

Sultan başını indirdi. Kendisinden utanıyordu.

"Allah yardımcın olsun," dedi.

"Sağolun."

Ordu hayli yorulmuş, süratli hareket kabiliyetini kaybetmişti. Nerede yakalarsa orada canına okuyacaktı.

• • •

Temür Melik ve arkadaşları kısa zamanda hayli yol almış, adamakıllı arayı açmışlardı. Görünürlerde henüz hiçbir şey yoktu. Yalnız kumluk arazide sık nal izlerine rastlıyorlardı.

Bu arada yakılmış birkaç köyü geçtiler. Sakinleri, çocuklar ve kadınlar da dâhil olduğu halde kâmilen kılıçtan geçirilmişti. Katı yüreklilikle övünen Sarı Lagod bile bu manzarayı görmemek için başını başka tarafa çevirmek zorunda kalmıştı. Sakalı belinde bir ihtiyarın kazığa çakılmış halini ömrü oldukça unutamayacaktı. Adamı oradan kurtardıkları zaman zavallı

boş gözlerle bir süre yüzlerine bakmış, sonra ağzından kanla birlikte şu cümle çıkmıştı:

"İfritler geziyor, sakının!.."

Başı yana kaymış, gözleri akla örtülmüştü.

İki gün yalnız namaz ve yemek vakitlerinde mola vererek düşmanı takip ettiler. Bir de, geçtikleri yerlere muayyen aralıklarla başı yontulmuş işaret kazıkları çakmak için atlarından iniyorlardı. Bu işaretler arkadan gelmekte olan Harzem ordusuna yol gösterecekti. Üçüncü gün öğleüstü bir ormanı geçerlerken atlar birden huysuzlanmaya başladı. Hele Temür Melik'in cins atı eşinip duruyor, ileri gitmek istemiyordu. Tecrübeli savaşçı bunun ne demek olduğunu hemen anladı:

"Yakında tehlike var," dedi. "Tedbirli olalım."

Kılıçlarını çekip ellerine aldılar. Her ağacın arkasından bir düşman çıkabileceğini hesaplayarak bir müddet daha gittiler.

Birden patır patır ağaçların tepesinden adamlar döküldü. Temür Melik:

"Sakının!" diye bağırdı. Üstüne atılan adamla birlikte yere yuvarlandı, çetin bir mücadele başlamıştı. Atından düştüğü zaman kılıcı da elinden fırladığı için silâhsız kalmıştı. Zaten bu durumda kılıcı elinde bile olsa kullanması mümkün olmayacaktı.

Düşmanıyla alt alta, üst üste bir müddet boğuştu. Adam arada birşey konuşuyordu, ama Temür Melik dilini bilmediği için birşey anlamıyordu.

Nihayet parmaklarını boğazına geçirmeye muvaffak oldu. Sıktı... Ne var ki düşmanı çok oynaktı. Kısa bir müddet çırpındıktan sonra elinden kurtuldu. Doğruldu. Belindeki eğri kılıcı çekerek hâlâ yerde yatmakta olanTemür Melik'e doğru salladı.

Temür Melik, şimşek gibi bir hareketle yana kaydı, aynı anda sıçrayarak doğruldu. Kılıcı yoktu. Kısa hançerini çekmekten başka çare bulamadı. Bacaklarını gerdi:

"Gel bakalım..."

Moğol atıldı. Temür Melik yine yana kaydı. Hançer tutan elini yıldırım gibi ileriye uzattı. Hançer, boyunca adamın karnına girdi. Sıcak bir kan sütunu Temür Melik'in eline bulaştı. Canhıraş bir feryat orman içinde yankılandı.

Acele hareket ederek kılıcını düştüğü yerden aldı. Arkadaşları da toparlanmış ve dövüşmeye başlamışlardı.

"Kalabalık değiller," diye bağırdı.

"Dayanın!"

Kısa zamanda neticeye ulaştılar. İki arkadaşları ölmüştü, ama Moğollardan da beş kişiyi haklamışlardı.

Temür Melik alnında biriken ter tanelerini elinin tersiyle kuruladı.

"Yaklaştık galiba," dedi.

"Bunlar olsa olsa düşmanın artçıları. Cuci'nin ordusu yakınlarda bir yerde mola vermiştir. Kaçanlar yerimizi söyleyecek. Dönüp durumu bizimkilere bildirelim."

Önce bulundukları yeri tesbit ettiler. Anlayınca hayret etmekten kendilerini alamadılar. Irgız Irmağının kıyısında idiler. Demek Cuci Hanın ordusu, yukarıdan bir kavis çizerek tekrar ırmağa inmişti. Her ne sebeptense suya yakın olmak istiyordu.

Temür Melik:

"Şimdi kaybedecek vaktimiz yok. Doludizgin geri dönmeliyiz."

Yüzgeri ettiler.

• • •

Cuci Han, Harzem ordusunun yaklaştığını haber aldığı zaman çadırda şarap içiyordu. İnce dudaklarını elinin tersiyle silerek boş kadehi köle kıza uzattı:

"Eh" dedi.

"Mademki buralara kadar peşimizden geldiler..."

Sözün gerisini getirmedi. Harçeriyle tırnaklarını kazıyarak durmadan sırıtan Subutay Bahadır'a döndü:

"Hazırlan, Subutay," dedi.

"Harzem Şahına bir ders vermenin zamanıdır."

Subutay ayağa kalktı. Hanı selâmlayarak çadırı terketti.

Aynı anda Harzem Şahı da Temür Melik'ten haberi almıştı.

"Muharebeye hazır olunsun" emrini verdi.

Bütün gece yürüdüler. Ertesi sabah şafak açarken düşman ordugâhının içinde yakılan ateşleri gördüler.

Muharebenin başlaması için herşey hazırdı. Sultan sağ cenahın kumandanlığını yine oğlu Celâleddin'e vermişti. Kendisi merkezde bulunuyordu; sol cenahı Kıpçak Hanlarından Turgay sevkediyordu.

Güneş yavaş yavaş çıktı. Çise ile ıslanan yaprakların üstünde oynaştı. Step, tatlı bir rüzgârla yalandı. Harzem Şahı kumandanlarını etrafına topladı:

"İki koldan hareket edeceğiz. Bir yandan Celâleddin, bir yandan Turgay saldıracaklar."

Celâleddin'e ve Turgay Hana doğrudan hitap etti:

"Düşmanı çembere almaya çalışacaksınız. Ben de merkezden yüklenip Cuci Hanı esir edeceğim. Hepinizden feragat ve sabır bekliyorum. Zafer bizim olacaktır. Allah hepimizin yardımcısı olsun..."

Hoca kısa bir duâ okudu. Sultan Muhammed bir tepeciğin üstüne çıktı. Uzun uzun düşman ordugâhında kaynaşan askerlere baktı. Sonra emrini bekleyen adamlarına döndü:

"Sofrayı kurun, donatın..."

Sofra hemen kuruldu. Acem halısı yere serildi. Üstü çeşitli yiyecek ve çiçeklerle donatıldı. İhtimal Cengiz Han bu manzarayı görse gülmekten katılacaktı.

Aynı anda Cuci Han kumandanlarına taktik veriyordu: "Telâşa kapılmak için sebep yok. Şimdiye kadar olduğu gibi şimdi de zaferi biz kazanacağız. Kazanmalıyız. Esasen meselemiz savaşı kazanmak değildir. Az bir zayiatla çemberi yarıp çıkmaya bakalım. Nasılsa buralara tekrar döneceğiz. İşte o za-

man Harzem Şahı kaçacak delik arayacaktır. Ölüm pahasına da olsa bile askerlerinizin başından ayrılmayın. Her esir alacağınız Harzem askeri ve atı sizindir. Dilediğiniz gibi satabilirsiniz. Yahut hizmetinizde kullanabilirsiniz."

Atına atlamadan önce kuyruğunu bağladı, yelesini okşadı. Kumandanlarından Subutay ile Tokuçar'a gülümseyerek baktı. İki kurt asker aynı şekilde mukabele ettiler.

Celâleddin de atına atlamış, askerlerinin önüne düşmüştü. Kılıcını çekti:

"Kahraman Türkmenler, dağ arslanı yiğitler! İşte düşman önümüzde saf tutar. Bu topraklardan Allah'ın izniyle atacağız. Zafer bizim olacaktır. İleriii!.."

Dağdan kopmuş çığ gibi toptoparlak yardan indiler. Düzlüğe çıktılar.

Savaş başladı. "Allah Allah" sesleri Moğolların harp naralarına karıştı. Kılıç yiyenlerin iniltisi at kişnemeleriyle birlikte uzadı, gitti.

Moğol atlarının üstü kalın kösele ile kaplıydı. Askerler de aynı şekilde zırhlanmışlardı. Bin kişilik on sıra halinde savaşa girdiler. İntizam ilk bakışta dikkati çekiyordu. Bir emirle, kılıca baş uzatmaktan çekinmiyorlardı. Birinci hattı zahmetsizce yardılar.

Celâleddin elindeki kuvvetle Moğolların sol kanadını sıkıştırıyor, önüne geleni ezip yürüyordu. Ama Kıpçak Hanının idaresindeki sol kanat aynı başarıyı gösteremiyordu Sultan ise hâlâ sofra başında oturuyor, bir yandan karnını doyururken bir yandan harekâtı gözlüyordu. Celâleddin'i takdir etmişti.

"Gerçek bir kumandan" diye mırıldanmaktan kendini alamamıştı.

Bir an ortalık toz toprak içinde kayboldu. Sultan Muhammed sofradan kalktı. Elini gözlerinin üstüne siper ederek dikkatle baktı. Dört Moğol kıtası sol cenahı dağıtmış, süratle bu-

lunduğu yere doğru tırmanmaya başlamıştı. Duracak zaman değildi.

"Atımı getirin" diye bağırdı.

Üstüne atladı. Merkez kuvvetlerinin önüne geçti. Gittikçe tepeye doğru yaklaşan Moğol kıtasını işaret etti:

"Peşimden gelin. Bismillah, hücum!.."

Süratle tepeyi indiler. Yıldırım gibi düşmanın üstüne düştüler.

Moğollar bunu hesaplamamışlardı. Çok üstün bir kuvvetle karşılaşmaktan hayli şaşkına döndüler. Hattâ bazı kıtalarda dağılma istidadı belirdi.

Tek gözlü Subutay durumu kavramakta gecikmedi. Gök gürlemesini andıran bir sesle bağırdı:

"Kim kaçarsa kazığa vururum!.."

Askerlerin içine ölüm korkusundan daha derin bir korku girdi. Bir tarafta Irgız Irmağı, bir tarafta Subutay'ın kazığı vardı. Ölümlerden ölüm beğenme durumunda idiler. En iyisini seçtiler. Harzem kılıcında can vermeyi tercih ederek ileri atıldılar.

"Lu!.. Lu!.. Lu!.. Lu!.."

Böyle bağırıyorlardı. Cesaretlenmişler, toparlanmışlardı. Gözü kapalı ölüme koşuyorlardı.

Savaş kanlı geçiyordu. Ama Sultan Muhammed kısa zamanda zafer elde edeceğine inanıyordu. Yüz kişilik yalın kılıç muhafızın ortasında, kır atı üstünde dimdik duruyor, zaman zaman askerlerini coşturmak için bağırıyordu:

"Vurun aslanlarım, vurun şahbazlarım, vurun!.."

Ama durum sultanın sandığı kadar iyi değildi.

Cuci Han, Turgay Hanın kumandasındaki Harzem ordusunun sol kanadını bozmuş, müşkül durumda kalan Subutay'ın imdadına koşmuştu. Aynı anda ihtiyat kuvvetlerinin tamamını da harp meydanına sürüyordu.

Harzemliler bu taze kuvvet karşısında bocaladılar. Sultan dudaklarını kanatırcasına ısırdı:

"Bunca yıldır savaş idare ederim; böyle bir harp taktiğinden haberim olmamıştı. İfrit gibi adamlar!.."

Maiyetindeki muhafız grubunun yarısını ileri sürdü.

"Benim korunmaya ihtiyacım yoktur. Varın dindaşlarınıza yardım edin."

Fakat bu hareket bir işe yaramamıştı. Sultanın kendisi de tehlikeye girmişti. Celâleddin ise, önünde kaçmaya çalışan Moğolları kılıçtan geçirmekle meşguldü.

Temür Melik kendinden geçmişti. Bildiği gibi kılıcını oynatıyor, ölüm saçıyordu. Bir ara başını kaldırdı. Önünde kesecek kimse kalmadığını görünce aranır gibi bakındı. Birden gözleri bulandı. Sultan tehlikede idi. Atını çevirdi. Avazı çıktığı kadar bağırdı:

"Kahraman Türkmenler, beni takip edin. Sultanımız tehlikede!.."

Bu söz hepsini insanüstü bir gayrete getirmeye yetti.

Süratle hareket ettiler. Erimekte olan merkez kuvvetinin imdadına yetiştiler.

"Allah, Allah, Allah!.."

"Lu!.. Lu!.. Lu!.."

"Vur ha!.. Vur ha!.."

Temür Melik'in Türkmenleri, Moğollar kadar düzenli, üstelik şehadete susamış Müslümanlardı. Canlarını avuçlarına almış, dişleriyle dövüşüyorlardı.

Cuci Han, bu iman seli karşısında fazla tutunamayacağını anlayınca hemen kararını verdi:

"Dağlara!" diye bağırdı.

Bir müddet dövüşe dövüşe çekildiler. Çok zayiat veriyorlardı. Sonra birden savaşı bıraktılar. Küçük atlarının yelelerine sülük gibi yapışarak cehennemi bir süratle dağlara doğru çekildiler.

Birazdan savaş alanında düşman askeri olarak sadece başsız cesetlerle, can çekişen yaralılar kaldı. Sultan Muhammed

başarısından memnundu. Düşmanı kaçırmış, kat'î bir zafer elde etmişti. Ancak uyuyan yılanı uyandırmış, yıllarca ardında kan ve leş bırakacak uzun bir savaşın çekirdeğini atmıştı.

"Zafer bizde kaldı, elhamdülillah!.."

Ellerini açıp uzun uzun duâ etti. Ellerini yüzüne sürerken yanıbaşında bir ses duydu:

"Henüz zafer kazanılmış değildir, Sultanım."

Öfkeyle doldu, neşesini kırmak isteyen bu yüzsüz kimdi?

"Ha! Sen misin, Temür. Aferin, şimşek gibi yetiştin. Ama hâlâ niçin böyle acı söylersin?"

"Gerçekler acıdır, Sultanım."

"İşte zafer, düşman kaçtı, adamlarım peşindeler, hepsini kılıçtan geçirecekler. Başka ne istiyorsun?"

"Bu bir başlangıçtır, sadece bir başlangıç."

"Taaccüb, sen neyin başlangıcından söz edersin?"

"Muharebenin başlangıcından."

"Muharebe bitti, gözlerinle gördün."

"Hayır Sultanım, belki muharebe henüz başladı. Cengiz bundan hazzetmeyecektir."

"Hâlâ korku..."

Temür Melik sarardığını hissetti.

"Heyhat, yanlış anlaşılmak kadar kötü birşey daha var mı acaba?"

Sultan dik dik baktı:

"Yorgunsun, Temür Melik. Var, istirahat eyle."

"Başüstüne, Sultanım."

Celâleddin'in yanına gitti.

"Bunlar çok büyük bir ordunun öncüleriydi. Yendik, ama bizim için iftihar edecek birşey değildir. Koca Harzem ordusu bir avuç Moğol öncü kuvvetini dağıtırsa ne lâzım gelir? Asıl harp bundan sonradır. Mademki bir kere bu yola girdik, hemen süratle hazırlanmaya başlamamız gerektir."

Celâleddin de aynı fikirde idi. Zaten onun düşündüğü gibi

Temür Melik düşünür, Temür Melik'in düşüncesini o paylaşırdı. Yapışık kardeş gibiydiler.

İrtiş Irmağı kıyısında çadırlar kurulmuşu. Hafif bir yağmur bunların üstünde habbelenerek ince şeritler halinde toprağa akıyordu. Çadırların hepsi birbirinin aynı idi. Yalnız bir tanesi var ki, ilk bakışta diğerlerinden ayırt edilebiliyordu. Sarı ipekliden yapılmıştı. Kazıkları altındandı. Kapısının önünde dokuz atkuyruklu bir tuğ asılıydı.

Bu sarı çadır, sarı yüzlü Cengiz Hanın çadırıydı. İçeride Kulan Hatun adlı genç karısıyla yalnızdı. Konuşuyordu. Kulan Hatun:

"Artık emeline nail oldun, Büyük Kaan, dileklerine kavuştun, yetmez mi? Benim için büyük çileler demek olan bu savaşların ardı arkası kesilmeyecek mi? Her zaman vahşî bir kartal gibi daldan dala konacak, vahşî bir kurt gibi dağdan dağa mı gezeceksin? Hiçbir vakit yanı başımda yıllarını geçilmeyecek misin?"

Cengiz'in atmaca gözüne çok benzeyen gözleri içinde alevler oynaştı.

"Her kadın gibi kendi nefsini düşünmek sana yakışmaz Kulan Hatunum," dedi. "Sen kadınlar sultanısın. Bütün dünya kadınlarının sultanı. Başka türlü düşünmek zorundasın! Ama iyi dedin, bir vahşî kartal gibi daldan dala, bir vahşî kurt gibi dağdan dağa... Evet, dünya hâkimiyetim altına girmedikçe bu seferlerin ardı arkası kesilmeyecektir."

"Ama neden?"

"Çünkü... her yendiğim hakanın atına ve kadınına sahip olmak benim için dayanılmaz bir istektir. Buna karşı gelemem. Askerime bu yolda verilmiş sözüm var. Dünya ayaklarım altına kapanıp köle olmadan kılıcımı kınına sokmayacağım."

"Birgün kahpe bir ok seni benden ayırırsa yaşayamam."

"O zaman zaten yaşamanı ben de istemiyorum. Yalnız şimdiden böyle kötü şeyler düşünme. Dostlarım ölüm ilâcını

bulmanın peşindeler. Bulacaklar da! Ben dünyanın en büyük sultanıyım. Her insan gibi ölemem. Yaşayacağım, sonsuzluğa kadar yaşayacağım."

Avuçlarım ileri uzatıp kapattı. Ebedî hayatı tutmuş gibi sevindi. Tırnakları etine batıncaya kadar sıktı...

"Hayat, dünyanın en kıymetli şeyi, ben bunun ebedîsine mazhar olacağım. Ölümsüzlüğe ereceğim."

Kadın inanmaz bakışlarla baktı:

"Ölümün çaresi var mı ki?"

Cengiz Han hışımla karısına döndü:

"Var!" diye gürledi. "Kadınların aklı buna ermez. Şamanlarım büyük sihirbazlardan, hekimlerden bahsettiler. Peşine düştüler. Yakında hayat suyunu getirecekler. İşte o zaman..."

Sustu. Sonra ellerini çırptı:

"Son diye birşey olmayacak benim için, ölümden korkmayacağım. Ölümün önünde bile boyun eğmeyeceğim."

El çırpma sesini duyup seğirten nöbetçiyi tepeden tırnağa kadar süzdü:

"Bana Baş Şamanı çağır" diye emretti.

Birazdan Baş Şaman çıkageldi. Gösterilen yere oturdu. Cengiz bir el işaretiyle karısını dışarı gönderdikten sonra Şamana sordu:

"Ölümün çaresi ne zaman bulunacak, Şaman?"

Şaman ellerini ovuşturarak:

"Ölüm bir korkulu rüyadır Büyük Kaan," dedi. "Bu rüyayı def etmek için arkadaşlarımız çalışır. Yakında çaresini bulacaklarını sanırım."

"Sanmak ne demek, Şamanbaşı, kat'î değil midir ki?" "Katidir, Yüce Kaan!"

"İyi, üstümden ölüm korkusunu alın, sizi dünyanın hâkimi yapayım."

Uzun bir müddet sesini çıkarmadı. Şaman da sustu. Sonra Cengiz Han tekrar söze başladı:

"Harzem Şahının yaptıklarına ne dersin?"

Şaman yeni uykudan uyanmış gibi gözlerini kırpıştırdı.

"Şu son baskın mı?"

"İlk ve son. Ne başka baskın yapabilecektir, ne de bir savaş kazanabilecektir."

"Niçin? Onlara saldırmayı mı düşünürsün?" Sinsi sinsi güldü: "Gayet tabiî değil mi? Şımardı. Benim meşguliyetimden istifade etmek istedi. Muharebe için bu fazla bir sebep. Daha az sebepler yüzünden kaç devlet yıkmışımdır."

Şaman düşünceli bir tavır takındı.

"Ne düşünürsün? Yıldızlar böyle bir savaşa müsait değil mi?"

"Değil, Hakanım..."

Cengiz'in yüzü buruştu. Yıldıznameye sonsuz güveni vardı.

"Ne diyorsun? İşte bu çok kötü bir haber."

Şaman düşünceli tavrını bozmadan konuşmaya devam etti:

"Bu gece yıldızlara baktım. Bizden yana değiller. Yıl boyunca da bizden yana olmayacaklar."

Cengiz Han, yıldızların aldanacağını hiçbir zaman kabul etmezdi.

"O takdirde Sultan Muhammed'in yaptıkları bir müddet yanına kâr kalacak demektir," diye söylendi. "Benim için çok acı..."

"Birşey daha var, Büyük Kaan."

"Nedir o?"

"Şimdilik Sultan Muhammed'in dostluğunu kazanmanda fayda görülür."

"Bunu da mı yıldızlardan öğrendin?"

"Evet, bunu da. Hamel Burcu, Yay Burcunun doruğunda. Akrep, arslanın ağzının içine doğru kuyruğunu kırmış. Barış olmazsa bizim için felâket demektir."

"Akrep, arslanı ağzından da sokabilir..."

"Çok zayıf bir ihtimal, öğrendiğim ilim bana bunu söylüyor. Yıllarca Çinli Ha-Si Yung'un önünde diz çöktüm. Bana göklerin esrarını belletti. Bu gücümü senin emrine verdim. Şimdi okuduğumu söylerim, inanmak istemezsin."

Cengiz Şamandan çekinirdi. Ellerinde şimşekler tuttuğuna inanıyordu. İsterse kıyameti koparabileceğini sanırdı.

"Sana inanıyorum," dedi.

"Ama Harzem'le dostluğu nasıl kuracağını bilemiyorum."

"Ondan kolay birşey yok. Emrinde sürü ile Müslüman var. Onlardan bir kervan kurup Sultana gönder. Hediyeler götürsünler. Sultanın gönlünü hoş etsinler. Birkaç da cariye gönder. Bizim için asıl tehlike Sultan bile değildir, ama şimdilik gönlünü hoş tutalım."

"Ya nedir?"

"Oğlu Celâleddin ve kumandan Temür Melik..."

"Birkaç çoluk çocuk bunlar, Şaman, ben de birşey söyleyeceksin sandım."

"Öyle deme, Büyük Kaan. İkisi de çok müthişmiş."

"Bunları nereden biliyorsun sen?"

Baş Şaman esrarengiz bir tebessümle gülümsedi:

"Yıldızlar herşeyi dosdoğru söyler."

Oysa bu işle yıldızların bir ilgisi yoktu. Harzem Şahının ordusuyla dövüşen Moğol askerlerinden duymuştu. Ama işi yıldızlara mal etmeyi safsatalarının teminatı olarak görüyordu.

Cengiz yine başını önüne indirdi. Bu müthiş adam, en büyük kumandanlara baş eğdiren Cengiz Han bir Şamanın önünde baş eğiyordu. Ne tuhaf!..

Şaman sözlerine devam etti:

"Harzem ülkesi her bakımdan zengindir. Bol otlağı vardır. Şehirleri mâmurdur. Etraflarında muhkem kaleler yükselir. İçlerinde büyük âlimler yaşar. Âdeta dünyanın kalbidir buraları. Hele bir Kurgan vardır ki, âlimden yana dünyaya eşittir."

Cengiz çekik gözlerini süzdü:

"İyi ya işte," dedi.

"Oraları bizim olmalı, değil mi?"

"Vakti, saati var. Bu yıl yıldızlar bizimle değil. Bir kervan gönder. Ticaret kervanı. Bu kervanla Sultana hediyeler sun. Bir de mektup gönder. Kendisine karşı bir husûmetin olmadığını söyle, inandır onu."

"Niçin kervan göndereyim?"

"Casusluk için, Sultanım. Harzem tacirlerinin ağzı kalabalıktır."

Cengiz Han bir karış havaya sıçradı. Ağzı hayretten açık kalmıştı:

"Aklında yaşa Şamanbaşı!" diye bağırdı. "Bunu düşünememiştim hiç. Doğru söz edersin. Gerçekten casusluk için... Çok iyi... Acaba kimleri gönderelim?"

Şaman iyi bir iş yapmanın neşesi içinde gülümsüyordu.

"Danişmend Hacip'i elçi başı yaparsın, birkaç da Müslüman katarsın yanına. Gerisini bizimkilerden doldururuz. Harzem lisanı bilenleri hassaten tercih edersin."

"İyi, çok iyi. Niçin hepsini bize bağlı Müslümanlardan seçmiyoruz?"

"Maalesef yapamayız bunu. Çünkü Müslüman Müslümana kolaylıkla ihanet etmez. Harzem Şahı ne de olsa Müslüman. Onun için casusları Moğolların arasından bulmalıyız."

"Oldu bu iş. Derhal emir vereceğim. Bir kervan düzüp yola salacağım. Alâüddin Muhammed'i ziyaret etsinler. Diğerleri de tacir kılığında malûmat toplasınlar. Şehirdeki kalelerin zayıf noktalarını tesbit etsinler. Bize kolaylık olur. Ancak kervanda bulunacak Müslümanlar, casusluk işinden haberdar olmayacaklar."

"Evet Büyük Kaan."

"Sağol ulu Şaman, sana minnettarım. Hazine eminini gör, dilediğin kadar altın ve kıymetli taş versin."

"Devletin uzun olsun Büyük Kaan!.."
"Devletim nasılsa uzun olacak, sen ömrüme duâ et Şaman."
"Gök Tanrısı sonu olmayan bir ömür versin sana!"
"Sağol, gidebilirsin şimdi."
Şaman eteğini toplayarak sevine sevine çıktı.

Beşinci Bölüm

HARZEM ŞAHI ALÂÜDDİN MUHAMMED büyük divanı toplamıştı. Salonun içinde gezinerek konuşuyor, zafer sarhoşluğuyla alabildiğine coşuyordu. Büyük İskender'in yapamadığını yapacaktı. Çin'i ülkesinin sınırları içine alacağından dem vuruyordu. Kıpçaklar sık sık başlarını sallayarak Sultanı tasdik ediyorlardı, ama Celâleddin'le Temür Melik manidar bakışlarla arada bir bakışıyorlardı.

Sultan Muhammed, kaç kere bu bakışları yakaladı. Sonunda dayanamadı. Gitti, Temür Melikin tam önünde durdu.

"Benimle alay mı edersiniz nadanlar?" diye bağırdı.

Temür Melik kendisine hitab edildiğini görünce ayağa kalktı:

"Hâşâ, Sultanım, haddimize mi düşmüş?"

"Öyleyse Celâleddin'le ne bakışırsın?"

"Emredersen bakışmayız, Sultanım."

"Ne demek?.. Ben büyük bir Sultan değil miyim? Memleketimin hudutlarını Çin'e, Maçin'e kadar genişletemem mi?"

"Allah dilerse yaparsın, Sultanım."

"Allah Müslümanlardan yanadır."

"Allah çalışandan, dinleyenden, fiiliyle bunu gösterenden yanadır."

"İtiraz mı edersin, bre?"

"Emredersen itiraz etmem, Sultanım..."

"Emrediyorum öyleyse, itiraz etme!"

Hırsla Kıpçak Hanlarına döndü. Onlar hâlâ baş sallayarak tasdik ediyorlardı.

"Siz ne düşünürsünüz?.."

Kıpçak Hanlarından biri cevap verdi.

"Sultanımızın eşi, menendi dünyaya gelmiş değildir."

"İyi düşünürsünüz..."

Celâleddin dayanamayarak ayağa kalktı.

"Sultanım, bu dalkavukçu sözler sizi teshir mi eder?"

Sultan hışımla oğluna baktı.

"Bu ne demek, bu?"

"Yani Hazreti Ömer de mi sizden büyük Sultan değildi?.."

Şah Muhammed şaşırdı:

"Anlayamadım?.."

Celâleddin parmağını Kıpçak Hanına dikti:

"Bu Han dünyaya eşinizin, menendinizin gelmediğini söyledi. Yani dünya kurulalı beri bir kumandan gelmemiştir ki, sizin kadar büyük olsun. Siz de bu sözü kabul ettiniz. Ben de soruyorum. Hazret-i Ömer'den üstün müsünüz? Ya Hazret-i Ali'den?"

"Onlar bambaşka" diye mırıldandı.

Sonra adımlarını sürüye sürüye gidip tahtına oturdu. Bir müddet sessiz durdu. Sanki yıkılmıştı. İçinden oğluna hak veriyor, ancak yine kızıyordu. Bu sözler ne kadar doğru olursa olsun, bir kalabalık önünde babaya karşı sarf edilebilir sözlerden değildi. Acaba bütün söylediklerinde haklı mıydı? Gerçekten Kıpçak Hanları dalkavukça mı söz ediyorlardı? Öy-

le ya! Deminki sözleri dalkavukluğun ta kendisiydi. Onlara inanmakla şüphesiz hatâ ediyordu. Yine de inanmak istiyordu. Niçin?

Ağır ağır başım kaldırdı. Tek tek herkesi süzdü. Temür Melik'in ve Celâleddin'in yüzünde bakışları bir müddet oyalandı. Sanki zihnine iki yüzü de nakşetmek istiyordu. Sonra heyecansız bir sesle konuştu:

"Semerkant'ı payitaht yaptık. Bir büyük cami ve saray inşâ ettirdik. Niyetimiz bütün dünya âlimlerini buraya toplamaktır. Bildiğiniz, tanıdığınız âlim var mı?"

Temür Melik'in beyninde bir şimşek çaktı. Başını Sultana çevirdi:

"Deli Derviş!" diye bağırdı.

"Kim?"

"Deli Derviş, zindandaki adam."

"Kim bu adam?"

"Ben zindanda misafirken Moğollar hakkında bazı bilgiler vermişti. Dillerini iyi konuştuğunu söyledi. Çok gezmiş, çok görmüş ve çok okumuş. Faydalı olur, zannederim. Daha önce de size ondan bahsetmiştim."

Sultan derhal emir verdi:

"Deli Dervişi kurtarın."

Zindan işleriyle ilgilenen kumandan dışarı çıktı.

Diğerleri de bildikleri isimleri tek tek saydılar. Sultan kâtibine not aldırdı. Sonra her birinin bulunduğu yere birer mektup yazılmasını ferman etti.

Mektup yazma işi bitince şehrin imârı hususunda bir müddet konuşuldu. Bu sırada teşrifatçılardan biri içeri girerek Sultana bir şeyler fısıldadı. Sultanın yüzünde şaşkın bir ifade belirdi. Bir müddet eli sakalında düşündükten sonra, yanında dikilip duran adama döndü:

"Getirilsin" diye emretti.

Kumandanlarına haberi verdi:

"Moğol Hükümdarı Cengiz Han bir takım hediyelerle elçiler göndermiş. Demek Cengiz Han bizden iyice korkar. Hele gelsinler de ne istediklerini öğrenelim."

Sözün burasında dışardan gür bir ses duyuldu:

"Asya Hâkimi, Moğol Hakanı Cengiz Hanın elçileri, büyük Harzem ülkesi Sultanı, İskender-i Sâni, İslâmın çekilmiş kılıcı, haşmetlû, şevketlü, devletlü Şah Alâüddin Muhammed tarafından huzura kabul edilme şerefine erdiler..."

Kapı açıldı. Teşrifatçı eşikte belirdi. Birkaç adım ilerledi. Peşinden gelen adamı işaret ederek,

"Moğol Hanı Cengiz'in elçi ve mutemedi Danişmend Hacip," diye tanıttı.

Danişmend Hacip ellerini göğsünde kavuşturdu:

"Selâmünaleyküm..."

"Vealeykümselâm elçi, hoş safa geldin."

Danişmend Hacip, Sultanın eteğini öptü, beyleri selâmladı. Gösterilen yere bağdaş kurup oturdu. Maiyeti de iki yana dizildiler. Daha arkadan gelenler ipekli bohçalara sarılı kıymetli eşyaları Sultanın ayakları dibine yığdılar. Kıymetli taşlar ve ipeklilerden küçücük bir tepe meydana geldi. Sultan memnun memnun gülümsedi. Danişmend Hacip'e:

"Seni tanıyorum galiba" dedi.

"Belî Sultanım, Irgız Irmağı kıyısında sizinle tanışmak şerefine nail olmuştum. Cuci Hanın elçisi olarak barış dileğine gelmiştim."

"Hatırladım şimdi, yine aynı dilekle mi geldin yoksa?"

"Evet, Sultanıma âyân oldu."

"Demek Cengiz Hanı temsil edersin."

"Belî..."

"Ne diler?.."

"Hakanım muharebe olsun istemez."

"Oldu bile..."

"Bir yanlış değerlendirmeden ileri gelen üzücü hâdiseyi

unutmaya hazırdır. Tekerrür etmediği takdirde mesele kalmayacaktır."

"Moğollar yurdumuzun hudutlarına girmezlerse tekerrür etmesi için sebep yok sayılır."

Sultan Muhammed sesini yükseltti:

"O düşüncesini kendisine saklasın. Ben düşündüğümü söylüyorum."

"Düşünceniz Hanımızca makbuldür, Sultanım."

"Öyleyse anlaştık demektir. Azmadıkça belâsını bulmaz?"

Cengiz Hanın elçisi belli belirsiz gülümsedi:

"Doğru söylersiniz, Sultanım."

"Pekâlâ elçi, çıkabilirsin..."

Elçi ayağa kalktı. Elini koynuna sokup bir mektup çıkardı. Öptü, başına koydu. Sonra Sultana uzattı:

"Hakanımızın selâmlarıyla birlikte bir de nâmesi var. Sultanım, ülkeniz hudutları içinde ticaret yapma izni ister. Muvafakat ederseniz dostluğumuz perçinleşecektir.

Sultan, kâtibine işaret etti. Kâtip mektubu alıp açtı. Okumaya başladı.

Tatlı bir dille yazılmıştı. Selâm kelâmdan sonra başarılarını sıralıyor. Harzem Şahı Muhammed'in namını duyduğunu, bundan memnun olduğunu bildiriyordu. Dostluklarının ebedîleşmesi için, her iki ülkeye mensup tacirlerin rahatça ticaret yapmalarına izin istiyordu. Kendisi tereddütsüz bu izni vermeye hazırdı.

Sultan Alâüddin Muhammed düşünmeye lüzum görmeden kararını bildirdi:

"Pekâlâ. Git, Hanına söyle, ticarete müsaadem vardır. Ülkemin herhangi bir şehrine gidip ticaret yapmakta Moğollar serbesttir. Size mühürlü bir kâğıt vereceğim."

Hemen yazdırdı. Mühürledikten sonra elçiye uzattı.

"Al bunu. Daha sonra kâtibim mukabil nâmemi sana verecektir. Hanına götürürsün. Şimdi istirahat et ve emrimi bekle."

"Emriniz başım üstüne Sultanım."

"Gidebilirsiniz."

Danişmend Hacip maiyetini alarak çıktı.

• • •

Harzem Şahı Muhammed, Cengiz'in gönderdiği elçilerden hemen sonra mukabil bir elçi kafilesi çıkardı. Başlarında Sultan Muhammed'in vezirlerinden Bahâüddin-i Râzi bulunuyordu. Deli Derviş de heyette yer almıştı. 1216 yılında Pekin'de Cengiz bu iyi niyet heyetini kabul etti. İzaz ve ikramda bulundu. İki devlet arasındaki kardeşlikten bahsederek Sultan Muhammed'i övdü.

Ama bütün bunları o kadar müstehziyâne bir tavırla yapıyordu ki, Bahâüddin-i Râzi'nin içine bir şüphe girmişti. Cengiz Hanı bazı küçük hesapların peşinde bulmuştu. Bu hesapların ne olduğunu kestirmesi mümkün olmadı. Ancak teşhisini Harzem Şahına aynen bildirdi.

Eğer Sultan, Bahâüddin-i Râzi'nin endişeleriyle meşgul olacak vakit bulmuş olsaydı, herhalde bütün bir Harzem ülkesini yakan ateşi zamanında söndürebilecekti. Ne var ki bir vehim olarak kabul etti ve üstünde durmadı. Öte yandan Cengiz Hanın tacirleri casusluklarına bütün yurt sathında devam ediyorlardı.

Yıllar yılların peşinde takıldı aktı. Sultan, büyük bir ordu hazırlayarak yürüdü. Niyeti Halife Nâsır'ı yola getirmekti. Bu işi hallettikten sonra da zengin Ye'cüc Me'cüc ülkesine saldırmayı düşünüyordu.

Ama Tavşan yılının (1219) kışı çok ağır bastırdı. Ağır ve zamansız, İran dağlarında Harzem ordusu mahsur kaldı. Sultan Muhammed korkarak çekildi. Yüce Allah, Halifeye karşı çıkmasını istemiyor mu idi? Yanlış bir iş yapmak üzere mi bulunuyordu?

Geriye döndü. Ordusu çok zâiyat vermişti. Buhara'ya gitti.

Yorgun ve bitkin, şehre girdi. Halk, Sultanı ve ordusunu alkışlamak için evlerinin kapısına çıkmaya bile zahmet etmemişti. Buna çok kızdı. Askerine evlere girmelerini, sağlam bütün erkekleri sokağa çıkarmalarını ve insafsızca kırbaçlamalarını emretti.

Bu vahşet tam üç gün sürdü. Askerler halka zulmettiler. Nihayet Celâleddin ve Temür Melik'in sabırları taştı. İkisi birden Sultanın huzuruna çıktılar. Önce Temür Melik söz aldı:

"Ne haldir, Sultanım? Kendi teb'amızı kendi ellerimizle ezeriz. Cengiz putperesti şehri alsa başka bir muamele mi edecekti sanırsın? Bu milletten iyilikten başka ne gördük? Vergiler onların sırtında, askerlik onların sırtında, iş onların sırtında, savaş onların sırtında. Üstelik zulmetmek!.. Reva mıdır? Müslüman'ca bir işi midir?.."

Sultan hiddetlenince Temür Melik'e baktı. Çok ağır birşey söylemeye hazırlanmıştı. Ancak oğlunun bakışlarıyla karşılaştı. Kararlı ve sertti. Bocaladı. Başını önüne indirdi.

"Kırbaçlamayı durdurtunuz" diye mırıldandı. Başını elleri arasına alarak düşünceye daldı.

* * *

Yine san çadır... İçinde yine Cengiz Han'la Şaman... Konuşuyorlardı. Cengiz sinirli sinirli dolaşıyor, kaftanının etekleri savruluyordu:

"Beni oyalar mısın, nedir? Kaç yıl önce yıldızların bizden yana olmadığını söyleyerek Harzem ülkesine karşı girişeceğim savaşı önledin. Ondan sonra da hep yıldızlar aleyhimize çalıştı. Oysa girdiğim bütün savaşları kazandım."

Şaman, korkuyla, titredi. Cengiz geçti kendisine dokunmaya cüret edemezdi, ama bilinmez ki... İsterse yine de bir emriyle başını gövdesinden ayırabilirdi. Birkaç adım attı. Cengiz Hanın karşısına geçip durdu.

"Muvaffakiyetinizden gayrı bir isteğimiz mi var?" dedi.

"Kaç senedir yıldızlar Harzem ülkesine saldırmamızı istemiyor. Yıldızlar istemeyince ben ne yapabilirim? Doğru okuyorum. Ama bu gece yine bir kere daha danışacağım."

Cengiz alev alev yanan gözlerini Şamana dikti:

"Danış, Şaman, danış ve yıldızların muvafakatini al. Yoksa yıldızlara da savaş açacağım."

Şaman korkuyla gerileldi:

"Ağzından yel alsın, Büyük Kaan, bu nasıl söz?.." "Böyle işte, sabrım taştı. Harzem'in zenginliklerine konmak için daha fazla bekleyemem. Ömrümün yavaş yavaş söndüğünü hissediyorum. İhtiyarlamaktayım. Kanım damarlarımda kuruyor. Senin salaklar ise hâlâ ebedî yaşamanın ilâcını bulamamış."

İhtiyarı yakasından tutup sarstı:

"Şaman, Şaman! Bu gece yıldızların muvafakatini almazsan kendini yok bil."

Şamanın hayret ve korkudan ağzı açık kaldı. Sarı, küçük dişleri göründü. Alt dudağı çenesine doğru sarktı. Elleri çaresizlikle iki yana açıldı.

"Deneyeceğim, Büyük Kaan" diye inledi.

"Şimdi hemen git ve dene."

Şaman çıktı.

Cengiz bir müddet toprağı tekmeleyerek dolaştı. Bütün sinirleri üstünde idi. Söyleniyordu:

"Bir sürü budala, bir sürü sersem. Bilmem, başlarında benim gibi bir büyük kaan olmasa halleri ne olacaktı. Köle tipli insanlar. Ellerinden bir şey gelmez budalalar!"

Kumandanlardan Kurt Cebe Noyan içeri girdi. Dizini yere vurarak Kaanı selâmladı.

"Ne istersin, Kurt Cebe?"

"Sağlığınızı, Sultanım. Bir de askerin arzusunu bildirmeye geldim."

"Asker ne ister?"

"Buralar artık kısırlaştı. Sürülerimiz çayırları bitirdi. Arazi

çıplak kaldı,' derler. Asker nicedir koyunlarını yer. Sonra sıra atlara gelecek. Bir felakete düşmeden evvel bir sefere çıkmayı düşünmüyor musunuz?" Cengiz'in gözleri parladı:

"İşte tatlı bir haber, Cebe," dedi. "Asker ne kadar aç olursa düşmana o kadar büyük iştahla saldırır. Orduyu hazırla, yakında seferimiz olacaktır. Harzem ellerini talan etmeye gidiyoruz."

Kurt Cebe'nin bakışlarında şimşekler çaktı.

"Çok güzel, Büyük Kaan, yalnız yıldızlar ne der?"

"Ne diyecekler, yıldızlar kuvvetten yanadır. Ama bizim sersem şamanlar onları yanlış okumakta inat ederler. Baş Şamanı gönderdim. Yıldızlardan müsaade getirecek."

"Çok güzel, çok güzel!..."

"Cengiz Han sırıttı. Sonra kahkahalarla güldü. Cebe şaşırdı. Kaanın gülüşü çok iğreti ve yapmacık oluyordu. Sanki yalnız dudakları büzülüyor, yüzü yine asık kalıyordu. Bu durum Kaan'a korkunç bir görünüş veriyordu.

"Önce nereye saldırmayı düşünüyorsunuz?"

Cengiz tereddüt etmeden cevap verdi:

"Otrar'a. Derler ki, orası çok zengindir. Taş üstünde taş bırakmayacağım Cebe, silip süpüreceğim. Yakında Harzemli kızlar sarı çadırımda oynayacaklar."

Cebe kalktı. Yavaş yavaş dışarı süzüldü. Kapıda Şamanla karşılaştı. Bakıştılar. Cebe sordu:

"Yıldızlardan ne haber?"

"Şimdi konuştum, Cebe Noyan, iyi şeyler söylerler. Sefere çıkmanın vaktidir."

"Şimdi mi konuştun?"

"Evet, şimdi."

Kurt Cebe başını göğe kaldırdı. Güneş pırıl pırıldı. Şamana döndü:

"Yemin ederim, gökte güneşten başka bir şey yok. Sen yıldızları nereden buldun?.."

Bu, Şamanın aklına hiç gelmemişti. Şaşırdı, sendeledi. Cevap vermeden çadırın kapısından ayrıldı. Koşarak uzaklaştı.

Kurt Cebe peşinden bir kahkaha attı:

"Sersemler, bizi kandırmaktan başka işe yaramazsınız."

Yürümeye hazırlanırken bir kadın önünü kesti:

"Cebe Noyan..."

"Evet..."

"Kaanımla görüşmek isterim."

"Niçin? Kaan düşünüyor."

Bizi de düşünmek zorundadır. Kocam bana eziyet eder. Onu söyleyeceğim."

"Kimin karısısın?"

"Kumandan Tokuçar Noyan'ın."

Çadırın kapısı aralandı. Cengiz'in ince kafası göründü. Sonra da heybetli vücudu meydana çıktı:

"Sen mi konuşursun, kadın?"

Kadın kendini Kaanın ayakları dibine attı:

"Ne olur kurtarınız beni, Ulu Kaan! Kocam olacak Tokuçar, günde üç defa demir sopayla döver beni. Artık dayanamıyorum, kurtarın."

"Demek Tokuçar Bahadır'ın karısısın?.."

"Keşke olmasaydım."

"Bundan sonra olmayacaksın, kadın."

Bakmadan seslendi:

"Nöbetçi!.."

"Emret, Büyük Kaan."

"Al, şu kadını sana verdim. Sonra da boynunu vurursun."

Kadın cıyak cıyak bağırdı. Beddualar etti. Ama kimse dinlemedi. Sesi gittikçe zayıfladı. Nihayet söndü.

Cengiz, Cebe ile göz göze geldi. Bir el işaretiyle içeri çağırdı. Hiçbir şey olmamış gibi, sözü baştan aldı:

"Otrar'a saldıracağım, Cebe. Daha doğrusu bunun için seni göndermeyi düşünürüm. Otrar fazla dayanamaz. Casusla-

rımız şimdiye kadar iyi faaliyet gösterdi. Şehrin zayıf noktalarını tesbit ettiler. Halkı hazırladılar. Kıpçakları Türkmenlere karşı kışkırttılar. Ümerâdan bazıları hâkimiyetimiz altında daha rahat yaşayacaklarına inandırıldılar. Adetâ gitmemizi dört gözle bekliyorlar."

"Ne düşünürsünüz?.."

"Önce tacir kılıklı birkaç yüz kişiyi içeri sokacağım. Develerle gidecekler. Tabiî, develerin üstü kıymetli mallarla dolu olacak. Ucuz fiyata halka dağıtacaklar. Buna karşılık malûmat alacaklar ve halkın itimadını kazanacaklar."

"Yine casus göndereceksiniz."

"Evet, yine casus. Bu işler böyledir, Cebe. Hile, harbi kazanan en tesirli silâhtır. Bunu ben herkesten iyi kullanıyorum, hepsi bu gelmiş gelecek bütün kumandanların hepsinden daha iyi... Gidince işgale hazır bir şehir bulacaksın."

Cengiz Han ellerini tavana doğru kaldırdı. Yumruklarını sıktı:

"Ben her zaman haklıyım. Şu kadını cellâda teslim ederken de haklıydım. Tokuçar Bahadır iyi bir kumandan. Böyle zıpçıktı bir kadınla beyni bulansın istemiyorum. Onu böyle bir belâdan kurtarırken askerin de gönlünü yapmış oldum. Benim gibi düşünen bir kaan kolay yıkılmaz, Cebe Noyan."

Cebe bunun zulüm olduğunu elbet biliyordu. Ama söyleyemezdi. O takdirde kendi boynu da vurulurdu. Tasdik etti:

"Doğrusunuz, Büyük Kaan."

"Şimdi git asker içine yay; yakında seferimiz var. Sabredip atlarını yemesinler. Aç dursunlar, ama binek hayvanlarını yemesinler. Yakında bol otlağı ve sürüsü olan ellere gideceğiz.

Altıncı Bölüm

OTRAR ŞEHRİ HUDUTTAKİ ilk Müslüman şehirdi. Mâmurdu. Büyük hanları, hamamları, camileri, çeşmeleri vardı. Çin'e gidenler, Çin'den gelenler uzun zaman burada kalır, dinlenirlerdi.

Büyük pazar yerleri vardı. Tacirler bağıra bağıra eşyalarını bu pazar yerlerinde satar yahut beğendikleri şeylerle değiştirirlerdi.

Moğol kervanı şehre girdiği zaman doğruca pazar yerine gitmedi. Kervanbaşı Tıgın her büyük evin önüne develerini çöktürdü. Adamlarına şöyle bağırttı:

"Duyduk duymadık demeyin. Cengiz Han ülkesinden büyük bir kervan gelmiştir. Aradığınız bütün mallar burada. Frenk bezleri, Çin ipeklileri, Moğol testileri. Ne dilerseniz çok ucuza bulabilirsiniz. Gelin, alın!..."

Evlerden uğrayan halk bir anda kervanın etrafına birikiyor, hayran bakışlarla seyrediyorlardı.

Moğol kervanının şehre gelişi dilden dile, ânında yayıldı.

Öyle ki kervan, daha pazar yerine varmadan halk yığın yığın oldu. Yollar kesildi, kalabalık mahşerî bir hal aldı.

Sokaklar ana baba gününe dönmüştü. Askerler halkı dağıtmak için ne kadar uğraştılarsa da muvaffak olamadılar. Nihayet işi oluruna bıraktılar.

Kervan pazar yerine ulaştı. Zorlukla kendisine bir yer açarak kondu. Mallarını indirdi. Çadırlar kurdu.

Halk akın akın gelip alışveriş etti. Hattâ ucuz bulunca memleket tüccarları da almaya kalkıştılar, sonra bunları halka yüksek fiyatla satacaklardı.

Şehrin valisi İnalcık Hayır Han harekete geçti. Tüccarın Moğol kervanından mal almasını yasakladı. Ucuz satışlardan halk istifade etmeliydi.

Bu karar Moğolları çok kızdırdı. Çünkü Moğol kervanının başı Tıgın, daha kervan gelmeden Otrar tacirleriyle anlaşmıştı. Malın çoğunu tüccarlara satmak istiyordu. Tüccardan tutacağı casuslar hem daha işe yarar, hem halk idareye karşı bir memnuniyetsizlik duyardı. Bu hesaplar Otrar Valisinin emriyle alt üst oluyordu.

Otrar tacirlerini kışkırttılar ve ayaklanmalara sebep oldular. Hem de kendi mallarını yağma etmelerini öğütlediler...

Tacirler halkı coşturdu. Birlikte Moğol kervanına saldırdılar. Bütün malı yağmaladılar. Büyük hâdiseler oldu. Pazar yerindeki çadırlar ateşe verildi. İnalcık Hayır Han isyanı güçlükle bastırdı. Moğol tacirlere zararlarının ödeneceği yolunda söz verdi. Ama kervanbaşı Tığın, Cengiz Handan aldığı emir muvacehesinde hareket ederek, zararın ödenmesini değil, malının geri verilmesini istediğini bildirdi.

İnalcık Han bunun mümkün olamayacağını, ama dilerse zararın iki mislini başka mallarla karşılayabileceğini, bu miktarı tesbitte kendilerinin serbest olduğunu ifade etti.

Tığın kızmış gibi yaparak ayağını hırsla döşemeye vurdu. İnalcık Hanı tahrik etmek için yüzüne karşı şöyle haykırdı:

"Sen Han değil, çoban bile olamazsın!..."

İnalcık Han renkten renge girdi. Gözleri hırstan karardı. Hiddetle yerinden fırladı:

"Behey nadan!" diye gürledi. "Zararınız ödenecek deriz kanmazsınız, özür dileriz inanmazsınız. Sizin hakkınız kılıçtır!"

Tıgın küstah bir tavırla meydan okudu:

"Bizi sen değil, senin Sultanın bile korkutamaz."

Bu söz, valinin cinlerini beynine çıkardı:

"Hepsini cellâda verin!" diye bağırdı.

İşin şakaya gelmediğini anlayan Tıgın, yalvarmaya, canını kurtarmak için diller dökmeye başladı. Ama karar verilmişti. Vali bu karardan dönmüyordu.

Bu sefer ümitsiz bir cür'etle tehdide yeltendi. Cengiz'in şehre gireceğini, her tarafı ateşe vereceğini söyledi.

Vali buna da aldırmadı. Kervan mensuplarının başı uçuruldu. Yalnız bir tanesi canını kurtarabildi: Cafer Hoca. Onu da Müslüman olduğu için bağışladılar. Moğolistan'a dönmeye niyetli olduğunu bildirdi, ama nereye gideceği hakkında kat'î bir söz seylemekten de çekindi.

Serbest kaldığının akşamı ise kendine bir at temin ederek şehirden sıvıştı.

Atını çatlatırcasına sürmeye devam eden Cafer Hoca ilk at değiştirme menziline ulaştığı zaman yıkılacak gibi yorgundu. Ama Otrar'da Moğol kervanının uğradığı felâketi efendisi Cengiz Hana bir an önce ulaştırması gerekiyordu.

Menzil kumandanı Moğol subayına kısaca durumu izah ederek dinlenmiş bir at temin etti. Süratle stepte koşturmaya başladı.

Cengiz Han vaktiyle her konaklık mesafeye at değiştirme istasyonu koymakla çok akıllılık etmişti. Eğer bu yapılmamış olsaydı. Cafer Hoca çok vakit kaybedecek, haberi geciktirmek zorunda kalacaktı.

"Kuşdak" denen ordugâha vardığı zaman vakit akşama yakındı. Tam dört gün hiç dinlenmeden yol almıştı. Bitkindi. Yıkıldı yıkılacak bir hali vardı. Birkaç askerin yardımıyla atından inebildi.

"Beni Kaan'a götürün" diye mırıldandı.

Hemen götürdüler. Cengiz Han bir keçenin üstünde oturuyor, yemek yiyordu. Otrar'a gönderdiği kervanın tercümanı Cafer Hocayı karşısında görünce müteredditbakışlarla süzdü. Halinden herşeyi anladı. Buz gibi bir sesle,

"Hepsini mi öldürdüler?" diye sordu. Cafer Hoca başını sallayarak tasdik etti.

"Peki, sen nasıl kurtuldun?"

"Müslüman olduğum için bıraktılar."

Cengiz Hanın gözlerinde bir donukluk belirdi:

"Demek Müslüman olduğun için... Anlat, herşeyi en ince teferruatına kadar bilmek istiyorum."

Cafer Hoca olup bitenleri bir bir hikâye etti. Zaman zaman nefes almak için durarak bir saat kadar anlattı. Cengiz in sarı yüzü daha da sarardı. Atmaca gözleri bulutlandı. Lokma ağzından yere düştü.

"Bütün bunları yanlarına koymayacağım!" diye hırladı. "Ama önce bir elçi daha gönderip Harzem Şahtan özür dilemesini isteyeceğim. Böylece dünyaya onu rezil ettikten sonra, besbeter bir hale getirmek için ordularımı harekete geçireceğim. Melûl olma. Cafer Hoca, yıldızlar bu yıl bizden yana. Şaman söyledi. Savaşacağız. Arkadaşlarımızın intikamını alacağız."

Cafer Hoca sesini çıkarmıyordu. Bunlarla kader birliği ettiği güne lanet ediyordu. Ama Cengiz'in hizmetine bir girenin bir daha çıkması mümkün değildi. Öküzün boynuzuna girse bulur buluşturur, boynunu vurdururdu.

Derin bir nefes bıraktı. Cengiz Han delici bakışlarla Cafer Hocaya baktı:

"Ne o? Memnun olmuş görünmüyorsun?"

Cafer Hoca başını kaldırdı. Gerçekten memnun olmadığını söyleyemezdi.

"Siz iyisini bilirsiniz, Büyük Kaan," dedi.

"Elbette ben iyisini bilirim. İyisini bilmesem, güneşin bile hâkim olamadığı bunca ülkeye hâkim olabilir miydim? İyisini bilirim ve bunu bilmek sayesinde Harzem ülkesini atımın ayakları altında ezeceğim. Gidebilirsin."

Cafer Hoca çıktı. Çadırına giderken, Cengiz Hanın deli olup olmadığını düşünüyordu.

Moğolistan'da bu işler olurken Semerkant'a mektup geldi. Mektup, Otrar valisi İnalcık Hayır Handan geliyordu. Sultan Alâüddin Muhammed'e hitaben yazılmıştı.

Yaptıklarını mazur göstermeye çalışıyor, başka türlü davranması halinde Sultanın haşmetini zedelemekten çekindiğini anlatıyordu.

Kâtip mektubu okumayı bitirince Sultan Muhammed çıkmasını işaret etti. Sessizce odayı terketti. Harzem Şahı iki eliyle sakalını çekiştirdi. Uzun uzun düşündü. Neden sonra ayağa kalktı. Altın çıngırağı birkaç kere salladı. İçeri giren nöbetçiye bakmadan emretti:

"Atımı hazırlasınlar!"

Nöbetçi selâm alıp çıktı. Birazdan tekrar gelip atının hazır olduğu haberini verdi. Sultan dışarı çıktı. Maiyetinin de hazırlanmış olduğunu gördü. Elinin tersiyle istemediğini belirttikten sonra atına atladı. Şehrin ortasına doğru dörtnala sürdü.

Sıkıntılıydı. Biriyle dertleşmek ihtiyacını duyuyor, ancak bu birinin kim olabileceğini kestiremiyordu.

Halk, Sultanı görünce kenara çekiliyordu. Buna bir zaman dikkat etmedi. Sonra farkına vardı. Halk kendisinden korkuyor ve çekiniyordu demek!... Oysa bir sultan ancak sevilmeli, sayılmalıydı.

Ne yapmıştı ki teb'ası böyle bir korku hissine kapılmıştı.

Hak etmeyene zulmettiğini hatırlamıyordu. Yoksa kendisinin haberi olmadan zulmedenler mi vardı?..

Cengiz Han da çok olmaya başlamıştı. Neydi o göstermelik kervanlar? Sanki onlardan daha iyileri Harzemde yokmuş gibi. Gerçekten yoktu, belki de. Öyle ya, Harzem Şahı, Cengiz Han gibi Çin ülkesinin zenginliklerini ele geçirmiş değildi ki... Çin'i fethetmek hiç de fena olmayacaktı. Madem Bağdat'ı alamamıştı, bunu deneyebilirdi...

Bunun için de önce Cengiz'i sindirmesi gerekiyordu.

Çünkü Cengiz, Çin ülkesinin hemen yarısından çoğunu elinde bulunduruyordu.

Kervanın yağmalanmasına, adamlarının öldürülmesine ne diyecekti? Savaşa mı kalkışacaktı? Belki de aynı hareketle mukabele eder, Harzem kervanlarını yağmalardı.

Bu intikam yolu şüphesiz ihtimallerin en basiti idi. Cengiz böyle basit intikamlar peşinde koşacak adam değildi. Öyleyse tehlike canları çalmaya başlamış demekti. Asker toplamanın zamanı gelmişti. İnalcık Hayır Han, kervan mensuplarını öldürmekle iyi yapmamıştı elbette. Ama birşey diyemezdi. Onu azlettiği takdirde annesi ile arası açılacaktı. Çünkü İnalcık Hayır Han annesinin yeğeni oluyordu. Şimdilik Türkân Hatun'la çatışmayı göze alabilecek kuvveti kendinde göremiyordu.

En iyisi hâdiselerin gelişmesini beklemektir. Cengiz Hanın nasıl davranacağını öğrendikten sonra kendisi de durumunu ayarladı. Yine de asker toplasa fena olmayacaktı. Hemen saraya dönüp bu hususta emrini vermeliydi.

Temür Melik'le Celâleddin ihtimal bu hareketin de aleyhine geçecek. Cengiz Hana karşı çıkmanın ölümden farksız olduğunu iddia edeceklerdi, ama olsun. İşini onlara sorup yapacak değildi. Namıyla, şanıyla bütün Harzem ülkesinin tek hâkimi idi. Dilediği zaman istişaresini yapar, ama mutlaka son kararı kendisi verirdi...

"Saraya dönmeliyim" diye mırıldandı.

Atının başını çevirdi. Fakat...

"O ne!.."

Beş atlı birbirlerine yakın bir halde önünde duruyor, yolu kapamış bulunuyorlardı. Sinsi bakışlarından iyi niyette olmadıkları belli oluyordu. Buna nasıl cür'et edebilir, Sultanın yolunu nasıl kesebilirlerdi?...

Etrafına göz gezdirdi. Tenha ara sokaklardan birinde bulunuyordu.

Dik dik önündekilere baktı. Eli belli belirsiz beline doğru kaydı.

"Kimsiniz? Bu ne cür'ettir?"

Hiçbir cevap alamayınca endişesi bir kat daha arttı.

Cengiz Hanın adamları olmalıydı. İntikamını bu kadar müthiş mi almak istiyordu? "Kimsiniz, bre?.."

Yine cevap alamadı. Adamlar sanki dillerini yutmuşlardı. Sadece yavaş yavaş yaklaşıyorlardı.

"Savulun!" diye gürledi. Kılıcını çekti. Atının gemini kıstı. Üzengilerin üstünde doğruldu:

"Savulun!.."

Adamlar savulmadılar. Yaklaşmakta devam ettiler. Sultan beş kişi ile pekâlâ baş edebilirdi. Kollarında bu kuvveti hissediyordu. Bileğini bükecek yiğidin bu bölgede mevcut olamadığına inanıyordu.

Ama payitahtta bir sultana saldırabilecek kadar gözü dönmüş bu beş adam kimdi? Niçin kendisini öldürmek istiyorlardı? Kimden emir almışlardı?

Bunlar şimdilik Sultana meçhuldü... Zaten düşünecek vakti de yoktu. Kafası yapacağı mücadele için çalışmalıydı. Bu badireden bir an evvel kurtulması lâzımdı.

Hücuma geçti. İlk vuruşta en öndekini yaraladı. Ama çemberi yaramadı. Adamların tam ortasına düştü. Kılıcını süratle işletmeye koyuldu. Gençliğini hatırlamış, bir hayli keyiflenmişti.

"Bre vicdansızlar! Siz bir Sultanın kolayca öldürülebileceğini mi sanırsınız? Alın!"

Biri yıkıldı. Şimdi önünde dört kişi vardı. Büyük bir cesaret ve kuvvetle dövüşüyordu. Soğukkanlıydı. Kazanacağına yüzde yüz inanıyordu.

Lâkin beş kişinin daha ardına geçtiğini fark edince sarardı. Çevrilmişti. Zor kurtulacaktı. Belki de kurtulmayacaktı. Devriyelerden biri rast gelmezse hali bitikti.

Kılıç şakırtıları sessiz sokağı doldurmuştu. Bir kişi, on kişiyle dövüşmek zorunda idi. Yine de cesaretini kaybetmiyor, öldürücü darbelerle etrafına kimseyi yaklaştırmıyordu.

O sırada Temür Melik, Celâleddin ve Sarı Lagod şehir içinde geziniyorlardı. Avdan yeni dönmüşlerdi. Karınları açtı. Ama konuşmaları yiyecek üstüne değil, savaş üstüne idi. Son hâdiseyi bilmedikleri için de oldukça iyimserdiler.

Celâleddin:

"Cengiz Hanla iyi münasebetler kurduk, ama bunun nereye kadar gideceği hiç belli olmaz. Moğol Sultanı delinin biri. Ne zaman ne karar vereceği anlaşılmıyor. Bizimle iyi münasebetlere girişmesini de bir türlü anlayamadım. Oysa ordusuna taarruz etmiştik. Herhalde bunu hazmetti, sesi çıkmadığına göre..."

Temür Melik, gülerek arkadaşının sözünü kesti:

"Cengiz intikam almak için acele etmez."

Sarı Lagod susuyordu. Deminden beri kulağına bazı sesler geldiği için yanılıp yanılmadığını kontrol ediyor, bütün dikkatini sesin geldiği yana vermiş bulunuyordu.

Nihayet aldanmadığına kanaat getirdi:

"Bir şeyler duyuyor musunuz?" diye sordu.

Durdular. Temür Melik:

"Sahiden. Kılıç şakırtılarına benzeyen sesler geliyor. Neyin nesi acaba? Hele bir bakalım."

Atlarını süratlendirdiler. Kılıç şakırtılarının geldiği yana doğru doludizgin sürdüler.

Birazdan kavga yerine varmış bulunuyorlardı. İlk anda sultanı tanıyamadılar, etrafını çeviren sürüyü görünce Temür Melik yere bir tükürük attı:

"Namertler!" diye bağırdı. "Erkekliği çuvala mı koydunuz?"

Temür Melik'in hazmedemediği, bunca kalabalığın bir adama saldırmış olmasıydı. Sultan Alâüddin Muhammed güç durumda bulunuyordu. Adam akıllı sıkışmıştı. Hasımları, üstünlüklerini giderek daha çok hissettiriyorlardı. İyiden iyiye yorulmuştu.

"Urun bre!.." diye haykırdı. Üç arkadaş bu sesi tanıdılar. Aynı anda dudaklarından,

"Sultan!.." sözü döküldü. Daha fazla beklemediler. Üst üste kuvvetli naralar atarak fırladılar.

"Savulun!.. Savulun!.."

Şimşek gibi çaktılar. Adamlar birden neye uğradıklarını anlayamadılar. Kendilerine geldikleri zaman sadece dört kişi kaldıklarını gördüler. Ama mücadeleden kaçmadılar. Sanki tamamı ölmeden kaçmamaya yeminli idiler.

Sultan, üç kişinin imdada koştuğunu görünce derin bir nefes almış, kılıcını daha coşkun bir kuvvetle işletmeye koyulmuştu.

"Urun yiğitler, koman aslanlar!.."

"Vur Sultanım, vur Şahım!.."

Sultan, oğlunu o zaman tanıdı.

"Sen misin, Celâleddin?.."

"Benim, Sultanım!..

"Zamanında yetiştin, az daha geç kalsan babasız ve Sultansız kalacaktın..."

"Allah korusun!.."

Kavga uzun sürmedi. Süremezdi. Üç arkadaş, sultanlarına yapılan taarruzu ve hele böyle bir cür'eti affetmezlerdi. İnadına adamlar da kaçmadılar. On kişi öldürücü yaralar alarak

yere serildi. Meraklarını giderecek bir kişi bile sağ kalmamıştı. Lâkin hepsi aynı şahsı düşünüyorlardı.

Cengiz'i.

Yedinci Bölüm

BULAMÇA KÖYÜ, ekili tarlaları, küçük deresi ve çalışan halkı ile tanınmış bir köydü. Otrar'a hayli yakındı. Hududun tam üstünde bulunuyordu. Yazın köy kadınları ve kızları dere kenarında çamaşır yıkar, bir yandan da ekinlerinden söz ederlerdi.

Erkekler sabahın köründen akşamın geç saatlerine kadar tarlalarda çalışıyorlardı. Kimisi ormandan odun kesip Otrar'da satardı.

1219 yılı, Bulamça köylüsünün kara kara düşünmeye başladığı verimsiz yıllardan biriydi. Ekim yapıldıktan sonra baş gösteren ve günlerce süren şiddetli kuraklık tarlaları kasıp kavurmuştu. Sanki güneş Mahşer günü gelmiş gibi bir mızrak boyu alçalmıştı. Değil ekinler, ağaçlar bile kuruyordu. Köylü bu yıl ekinden yana çok yoksuldu. Seneye nasıl çıkacaklarını bilemiyorlardı. Umumî neşe, yerini ye'se terketmiş, istediği kadar yiyecek bulamayan köy çocuklarına bir suskunluk gelmişti.

Kimsenin yüzü gülmüyor, kimse eski neş'esine dönemiyordu.

Sultan Alâüddin Muhammed'in vergi memurlarının köy köy dolaşıp, iki yıl sonrasının vergilerini tahsile gayret ettiklerini, bu küskünlük içinde duyunca Bulamçalılar tepeden tırnağa titrediler... Nasıl titremesinlerdi ki, yıllık vergiyi bile zor denkleştirmiş, çoluk çocuğun açlığı pahasının vergisini alacak olurlarsa, açlıktan ölecekler demekti.

Anlaşılan, Sultanın kafası kızgındı. Bir sûikaste uğradığı haberi Bulamça'ya kadar gelmişti. Bu yüzden binlerce insanın tevkif edildiğini duymuşlardı. Ama yine de mesele aydınlığa kavuşamamıştı. Söylentilere inanmak gerekirse, işin ucu varıp Türkân Hatuna dayanmış, Sultan, annesine diş geçiremediği için daha fazla araştırma yaptırmamıştı. Galiba Türkân Hatun bir an evvel Sultan Muhammed ölsün, idare Ozlak Şah'a geçsin istemişti. Şehzade henüz küçük olduğu için memleketi vasî sıfatıyla kendisi yönetecekti.

Korktukları sıcak bir yaz günü başlarına geldi. Süslü elbiseler içinde aşırı şişman, iri elâ gözlü hain bakışlı bir tahsildar, yanında yirmi kadar silâhlı seçme asker bulunduğu halde köye girdi. Haber Bulamça'da hızla yayıldı. Tahsildarı görmek isteyen çocuklar koştular. Tahsildarın hâin bakışlarıyla gözleri karşılaşınca, hemen kuytulara çekildiler ve ancak korka korka elli metre kadar ardından yürüyebildiler.

Haberin yayılmasıyla birlikte köy içinde bir velveledir kopmuştu. Hiç kimse iki yıl sonrasının vergisini vermeye muktedir olmadığından, karara herkes isyan ediyordu. Kafalar iyice dumanlanmış, itirazlar başlamıştı:

"Bu nasıl iştir ki, biz, kendi rızkımızı düşünürken Sultan iki yıl sonrasının vergisini ister? Her namuslu Harzemli gibi bir tamam yıllık vergimizi yatırmışız. Bunun dışında bizim devlete verecek tek tane buğdayımız bile yoktur."

"Allah için benim vaziyetim hepinizden besbeter. Hasta karım bu yıl çalışamadı. Tarlada sağlam kalan ekinleri bile

rüzgâr savurdu. Aç kalma pahasına senelik vergiyi yatırdım. Üç kot buğdayı, on kot arpayı bir tamam verdim. Bundan başka canımı isterlerse alsınlar!.."

"Sultan son zamanlarda çok değişti derler. Eski halim selim halini kaybetmiş, bir parçalayıcı kartal gibi olmuş derler, inanır mıyım?.. Sultanım her zaman iyidir, hoştur, müşfiktir. Milletini canı gibi sever. Askerin önünde aslanlar gibi savaşır. Ama bu karar onun tarafından alınmışsa!.."

Bir yandan konuşuyor, bir yandan vergi memuru ve maiyetinin ardından gidiyorlardı. Herkesin ruhu sıkılıyordu. Adımları mecalsizdi.

İri yapılı, hâin bakışlı tahsildar durdu. Onun durduğunu gören köylüler de durdular. Yanaşmaya cesaretleri yoktu.

Adam eliyle bir işaret yaparak etrafına toplanmalarını istedi. Çekine çekine seğirttiler. Üstten aşağı köylüleri süzdü. Çatlak bir sesle konuşmaya başladı:

"Bakınız, itiraz istemem ha! Harzem Şahı Sultan Alâüddin Muhammed'in tahsildarıyım."

Elini koynuna sokup bir ferman çıkardı.

"İşte, burada herşey yazılı. Siz vatansever köylüler olarak iki yıl sonrasının vergilerini de vereceksiniz. Hiçbirinizden daha iki yıl vergi alınmayacak. Sultan sözünden dönmez. Rahat edeceksiniz."

Hiç kimse yerinden kımıldamadı. Kimse konuşmaya istekli görünmedi. Tahsildar birkaç adım attı. Köylüler gerilediler. Güldü:

"Korkmanız için sebep yok canım!.. Sadece bir vergi memuruyum. Burada Sultanı temsilen bulunuyorum. Bana vereceğiniz kot kot buğdaylar, arpalar Sultana verilmiş oluyor. Vergisini en önde verme şerefine ermek isteyen bir adım öne çıksın."

Hiçbiri o şerefe nail olmayı istemedi. Boş gözlerle bakmaya devam ettiler.

Tahsildar kızmaya başlıyordu:

"Anlaşıldı, siz de diğer köylerdeki inatçı keçilerdensiniz. Onları yola getirdiğim gibi, sizi de yola getirmesini bilirim. Canınız bir parça yanacak belki, ama günah benden gitti..."

Fırladı. En yakınındakine ulaştı, yakasından tutup silkeledi:

"Adın ne senin?"

Bu yaşlı bir adamdı. İsmini sanki hatırlayamıyormuş gibi sakalını kaşıdı, kaşını oynattı, bıyıklarını çekiştirdi.

"Sadi," dedi, neden sonra.

Tahsildar, elinde uzun bir liste tutan adamına döndü: "Bak bakalım, Sadi isimli ihtiyarın vergisi ne kadar? Adam listeden okudu:

"Bir yıllık altı kot buğday, iki kot arpa. Vergi iki yıllık olacağına göre iki misli tahsil edilecek."

Tahsildar hâin bakışlarını ihtiyarın çıpıl gözlerine dikti.

İhtiyar başını iki yana salladı: "Yok ki..." "Yok mu?" "Yok ya!.."

"Aç mı duruyorsun?.."

"Bir iki ay sonra aç durmak zorunda kalacağız, hepimiz." Köylü bir ağızdan tasdik etti:

"İhtiyar doğru söylüyor."

Askerlerden biri hışımla çıkıştı:

"Susun!"

Ürkerek birbirlerine sokuldular.

Tahsildar ihtiyarın yakasını daha kuvvetle sıktı:

"Söyle bakalım, ekinleri nereye gömdün?"

İhtiyar gülüyordu:

"Hiçbir yere..."

"Söylemezsen seni gömeceğim, Sultanın emri var."

İhtiyar Sadi dik dik baktı:

"Sultan, vergi vermeyen buğdayı olmayanı gömün mü dedi?"

Vergi memuru ayağını hiddetle toprağa vurdu:

"Bu topraklar sultanındır, anladın mı? Sultanındır bu topraklar!.."

İhtiyar mırıldandı:

"Mülk Allah'ındır..."

"Ne? Ne dedin? Sultanın değil mi?"

"Olabilir, ama önce Allah'ın. O Sultanlar Sultanı, o Yüceler Yücesi verdiği bunca nimetin kirasını istemez. Buğdayın, arpanın, yulafın, meyvenin vergisini istemez. Oysa Harzem Şahı Muhammed kanımızla suladığımız bu topraklara sahip çıkar, üstelik iki yıl sonrası için de vergi ister."

Bu sözlerin mânâsını anlamak için arif olmaya ihtiyaç yoktu ya, nedense vergi memuruna çok çapraşık gelmişti. İhtiyarı yere yuvarlamak için itti. Fakat yaşlı bir çınar gibi, yerinden kımıldamadığını gördü. Sanki toprağa kök salmıştı. Gülüyordu:

"Nice düşman erleri beni yıkamadı; şimdi dost bellediğimiz kişiler yıkmayı dener!"

Bakışlarını tahsildarın gözlerinin içine mıhladı:

"Bak, evlât," dedi.

"Karşındaki yaşlı adam bu devletin temel taşı olmuştur. Vücudumuzda kılıç kesmedik yer yoktur. Sen dünkü çocuk, geldin satışırsın. Bilirim, Sultan fermanı taşırsın. Ama kişi biraz saygılı olamaz mı?.."

Vergi memuru bocaladı, afalladı, belli etmemek için askere sert bir emir verdi:

"Ne bakıyorsunuz bre? Hâlâ söyletecek misiniz? Sultana hakaret ettiğini duymaz mısınız?"

Askerler tereddüt ettiler. Tahsildar büsbütün çileden çıktı:

"Hepinizi astıracağım" diye homurdandı.

Can korkusu galip geldi. İhtiyar Sadi'nin üstüne atıldılar. Bayıltıncaya kadar tekmelediler.

Sonra sıra diğerlerine geldi. İtiraz edeni yıktılar yere. Dayaktan korkan kilerinin anahtarını teslim etti.

Tahsildar mâiyetiyle birlikte köyden ayrılırken, ihtiyar Sadi yeni yeni kendine geliyordu. İlk sözü şu oldu:

"Cengiz Han gelecekmiş, bizi esir edecekmiş, zulmedecekmiş, şehrin müdafaası için vergi vermeliymişiz... Niçin?.. Cengiz denen Moğol Hanı bunlardan daha az mı merhametlidir sanki!.."

• • •

Ertesi gün köye bir kafile daha geldi. En önde kırmızı esvaplar giymiş elinde boru taşıyan bir adam geliyordu. Hepsi de atlıydılar.

Köylü bir gün önce başlarına gelen felâketin tekrarlanacağından korktuğu için kuytu yerlere sindi. Korkuyla, şüpheyle gözetlemeye başladılar.

Kırmızı esvaplı adam atım köy meydanının tam ortasında durdurdu. Elindeki koca boruyu kalın dudaklarına dayadı:

"Duyduk duymadık demeyin. On sekiz yaşından elli yaşına kadar kılıç tutabilen en geç on güne kadar Otrar'a inecektir. Sultanımız efendimiz mukaddes cihad ilân etti. Moğollara karşı memleketimizin mübarek topraklarını koruyacağız. Duyduk duymadık demeyin..."

Köylü, kırmızı esvaplının yeni bir vergi için değil de, başka bir iş için geldiğini anlayınca yavaş yavaş toplandı. Çocuklar kırmızı esvaplı adama iyice sokuldular. O bağırmasına devam etti.

"Duyduk duymadık demeyin. Şehrimizi korumak için mukaddes cihad ilân edilmiştir. Dinini, milletini, Sultanını seven herkes, on sekiz yaşından..."

"Moğollar gelecekmiş, gelsinler; şimdiki idareden daha zâlim bir idare mi getirecekler?"

"Biz askere gitmeyiz. Arkada kalanlar açlıktan ölür."

"Askere gidelim, ülkemizi koruyalım, ama bu ülke kimin? Sultan Muhammed'in mi, bizim mi? Dün Sultanın ülkesi idi,

malının örtüsünü istiyordu. İhtiyar Sadi'yi ayaklarının altında çiğnediler. Bugün başı sıkışınca asker istiyor."

"Kim gelirse gelsin, biz zaten sağlığımızda öldük..."

Askerler araya girdi. Ellerindeki uzun çubuklarla halkı tehdit ettiler. Tellâl tekrar bağırmaya koyuldu:

"Duyduk duymadık demeyin..."

Sekizinci Bölüm

CENGİZ HAN KIZGINDI. Üstü nadide yiyecekler ve güney ülkelerinden gelme meyvalarla süslü sofraya elini bile uzatmamıştı.

Sofranın etrafı doluydu. Moğol beylerinden başka bir de Çinli elçi vardı. Men Hun adlı bu elçi elindeki kâğıda bazı notlar almakla meşguldü.

Cengiz Han, sadece şarap içiyordu. İran'dan hususî olarak getirttiği bu içkiyi çok severdi. Kımıza tercih ederdi.

Durgundu. Bıyıkları, çenesinin altına doğru intizamsız bir şekilde sarkmıştı. Her ağzını kımıldatışta uçları oynuyor, zelzeleye tutulmuş gibi titriyorlardı.

Çadırın içinde bir ehlî panter dolaşıyor, sık sık Cengiz Hanın bacaklarına başını sürtüyordu. Cengiz bu hayvanı çok severdi. Bunun gibi üç parteri daha vardı. Zaman zaman birkaç esiri panterlerin önüne attırır, kendinden geçercesine coşarak bu vahşeti seyrederdi. Cengiz'in avdan ve savaştan sonra gelen bir eğlencesi de bu idi.

Beyler konuşmuyorlardı. Önlerindeki taze tay ve katır etinden tıkınıyor, bol bol şarap yudumluyorlardı.

Nihayet Cengiz Han sofradan kalktı. İki yanında iki altın kaplan heykeli bulunan tahtına kuruldu. Bu hareket ziyafetin bittiğini gösteriyordu.

Kumandanlar da kalktılar. Çinli hizmetkârlar her zamanki gibi sessiz hareketlerle sofrayı topladılar.

Herkes dikkatle Cengiz Hana bakıyordu. Buraya mühim kararlar almak için toplandıklarını biliyorlardı. Herhalde Kaan yeni akınlara yönelecekti. Acaba bu sefer hangi bedbaht ülke yanacak, hangi talihsiz sultanın başı düşürülecekti?

Nihayet ağır ağır konuşmaya başladı:

"Kahraman Moğol Kumandanları... Çin hükümdarının elçisi akıllı Men Hun... Kral Burka'nın elçisi Aşıgabu Noyan... Dinleyiniz. Harzem Şahı adamlarımı öldürttü, hem de ticaret için gitmiş masum adamlarımı. Alçaklık etti. Cezalandırmaya karar verdim. Nasıl davranalım?"

Bir sessizlik oldu. Cebe Noyan'ın gür sesi bu sessizlik içinde patladı:

"Bir memlekette tacirler öldürülür, eşyaları yağmalanırsa, o memleketin cezalandırılması şart oldu demektir. Hemen ordularını Harzem ülkesi üstüne sevket, taş üstünde taş bırakmayalım. Sultanı sakalından sürüyelim."

Tokuçar Noyan bu fikirde değildi:

"Cebe Noyan heyecanla der," dedi. "Oysa meselenin heyecana değil, mantığa ihtiyacı vardır. Ben derim ki, Harzem Sultanına bir imkân daha tanıyalım. Bir elçi gönderip özür dilemesini isteyelim. Tacirlerimizi katleden vali Hayır Hanı bize teslim etmesini isteyelim. Yapmazsa icabına bakılır."

Cengiz önce Cebeye baktı:

"Senden beklediğim konuşmayı yaptın, Cebe" dedi.

Sonra Tokuçar'a baktı:

"Sen de beklediğim konuşmayı yaptın, Tokuçar."

Sonra hepsine birden hitab etti:

"Kurt Cebe gençtir, heyecanlıdır, atılgandır, onun için savaş taraftarıdır. Tokuçar ise oldukça yaşlıdır ve tecrübelidir, mantığıyla muhakeme etmeye alışmıştır, onun için Harzem Sultanına bir imkan daha tanımak ister. Peki, rey ne cihettedir?"

Eller kalktı. Savaşmak isteyenler çoğunlukta idi. Cengiz Han başını iki yana attı, çirkin çirkin güldü:

"Hayır, dostlarım. Şimdi savaş vakti değildir. Kuvvetlerimiz dört bir yandan yola çıkmış bulunuyorlar. Yakında burada olacaklardır. O zaman harekete geçeceğiz. O zamana kadar ise Tokuçar'ın söylediğini yapacağız."

Arkaya doğru seslendi:

"Danişmend Hacip..."

Danişmend Hacip tahtın ardını dolanarak öne çıktı. Dizini yere koydu.

"Buyur, Büyük Kaan."

"Hemen Harzem Şahına bir mektup yaz. Münâsip bir elçi kafilesi gönder. De ki: Hayır Hanı bize teslim etsin. Tacirlerimizi öldürdükleri için de kendisi özür dilesin... Ancak böyle davranırsa affını düşünebiliriz. Yoksa muharebe olacak."

"Başüstüne, Büyük Kaan."

"Derhal yaz ve getir, mühürleyeyim. Ondan sonra da süratle Semerkant'a gönderirsin. Elçiye tembihle, elinden geldiği kadar Sultanı tahrik etsin."

Tekrar kumandanlarına döndü:

"Aldığınız karar üzere hareket etmediğim için darılmayınız. Bilirim, hepiniz benim uğruma ölüme atılacak insanlarsınız. Kaanınız iyiliğinizden, başarınızdan başka şey düşünmez. Böyle hareket etmenin daha münasip olacağını zannederim. Yakında gönlünüzü Müslüman ülkelerinde dilediğiniz gibi eğlendireceksiniz. Hiç endişeniz olmasın. Harzem Şahının cevabı ne olursa olsun, muharebe kararımız değişmeyecektir."

Cebe Noyan, bu konuşmadan heyecanlandı. Ayağa fırladı. Moğolların harp narasını attı:

"Lu!.. Lu!.. Lu!.. Lu!.."

Diğer kumandanlar ve Cengiz Han da buna katıldı. Çadırın içi bir müddet bu seslerle uğuldadı.

Kazıklara bağlı savaş atları bu sesleri duyunca eşindiler. Sonra da uzun uzun kişneyerek gürültüye iştirak ettiler.

* * *

Moğol elçisi maiyetiyle Semerkant'a girerken şehrin kalın bir surla çevrilmekte olduğunu gördü. Ustalar, çıraklar, ameleler ölesiye çalışıyor, on iki fersahlık koca bir hisarı tamamlamak için insanüstü bir gayret sarfediyorlardı. Elçi kendi kendine güldü. Harzem hazırlanıyordu. Ama bu muhkem taş duvarlar Moğolların gücü karşısında dayanamayacaktı. Savaşta kale pek işe yaramazdı. İçinde, canını feda etmeye yeminli askerler bulunmadıktan sonra...

Elçiye göre, Harzem'de bu yoktu. Sultanın gaddarca hareketleri halkı bıktırmıştı. Elçi de pekâlâ bunu biliyordu.

Sultan Alâüddin Muhammed, Moğol elçilerinin geldiği haberini duyunca memnun oldu. Besbelli, Cengiz Han kendisinden çekiniyordu. Yoksa niçin elçi gönderecekti? Doğrudan ordularını üstüne sevk etmesi lâzımdı.

Kıpçak Hanlarıyla toplantısını mahsustan uzatarak elçileri bir hayli bekletti. Sonra mağrur bir tavırla kabul etti. Cellâtlarını tahtının iki yanına dizmişti. Elçiye gözdağı vermek istiyordu.

Elçi dimdik içeri girdi. Bir defa bile başını eğmedi. Sultan kızmakla birlikte adamın bütün söylediklerini sükûnetle dinledi. Elçi, sözlerini şöyle bitirdi:

"Tacirlerimizin öldürülmesi Büyük Kaanımızın hışmını galeyana getirdi. Bu hışma uğramanız halinde ülkeniz başınıza yıkılır. Şimdi Hayır Hanı kendi elleriyle cezalandırmak

üzere ister, sonra da bu hâdise yüzünden özür beyan etmenizi emreder."

Son cümle Harzem Şahı Muhammed'i çileden çıkarmaya yetmişti. Zaten elçi söze başladığından tahrikkâr bir lisan kullanmaya bilhassa dikkat ediyordu. Sıçradı:

"Bre nadan!" diye gürledi. "Senin uyuz Kaanın kim oluyor ki, bana emir verebilsin? Haddine mi düşmüş? Yıkıl!.."

Adam kıpırdamadı bile. Küstahça dudak büktü:

"Tacirlerimizi öldürdünüz," diye devam etti.

"Moğol kaanı Otrar'a aktı; onları Müslüman kanıyla yıkayacağız."

Kıpçak Hanlarından Tonguç, hiddetle yerinden fırladı. Kimsenin mâni olmasına kalmadan keskin hançerini sapına kadar elçinin böğrüne sapladı.

"Geber!.."

Temür Melik hızla sıçrayarak Tonguç Hanı sımsıkı tuttu, ama artık çok geçti. Elçi yerde can çekişiyordu. Kıymetli Buhara halıları kana boyanmıştı. Elçinin maiyeti geri geri çekilerek saraydan çıktı. Atlandıkları gibi şehri terk ettiler. Kötü haberi bir an evvel Cengiz Hana ulaştırmak üzere atlarını mahmuzladılar. Haber Cengiz Hana ulaştığı zaman sendeledi. Bu kadarını beklemiyordu, bu cür'eti Harzem Şahının gösterebileceğine inanamıyordu.

Sonuna kadar açtığı çekik gözlerini, bir müddet haberi getiren adamların üstünde tuttu. Sonra hiç konuşmadan atına atladı. Süratle tepelere doğru sürdü.

Bir mağaranın önüne gelince durdu. Atından indi. Ellerini ağzında boru gibi tutarak seslendi:

"Gökçe, Gökçe!.."

İçerden zayıf, titrek bir ses geldi:

"Çok kızgınsın, Timuçin?"

"Gökçe Ata, gel, Timuçin'in başına gelenleri öğren; şu nâmert Sultanın işine bak, elçilerimi öldürttü..."

Çok yaşlı, sakalı hemen göbeğine kadar uzanan kısa boylu, zayıf bir adam mağara ağzında belirdi. Çatal bir dal parçasına dayanıyordu.

Bu adam meşhur Moğol bilgini Gökçe idi. Herkes kendisine hürmet gösterir, herkes kendisinden çekinirdi. İstediği zaman istediği yere yıldırımlar yağdırabildiğine inanılırdı. Gök Tanrı ile irtibatı olduğu söylenirdi.

Cengiz Han, şamanlardan çok bu adamdan çekinir, aynı zamanda güvenir, en sıkışık anlarda ondan yardım istemeye koşardı.

"Ne yapacağız, Gökçe Ata?"

Gökçe gülümsedi:

"Sen ki ülkesinde güneşin batmadığı bir hükümdarsın. Sen ki bütün düşmanlarını dize getirmiş bir Kaansın.

Nasıl olur da benim gibi âciz bir ihtiyardan yardım istersin, Timuçin?"

"Bunları söylemenin ne lüzumu var, Gökçe Ata? Manevî oğlun sıkışık durumda. Harzem meydan okur. Karşı çıkmak gerekmez mi?"

Gökçe bir müddet düşündükten sonra:

"Anlat hele" dedi.

Birlikte mağaraya girdiler. Bir köşesinde ateş yanıyordu. Ehil bir kurt ateşin önünde yatmakta idi. On iki yaşlarında bir çocuk onunla oynuyordu:

Gökçe çenesiyle bunları işaret etti:

"Dostlarım," dedi.

"İkisini de evlât edindim. Başka kimsem yok."

"Ben kimsen değil miyim, Gökçe Ata?"

"Her zaman yanıbaşımda olacaklara ihtiyacım var. Birinin nefes alması lâzım."

Yüzünü Cengiz Hana çevirdi:

"Hadi, şimdi anlat."

Cengiz anlatmaya başladı. Uzun uzun, bütün teferruatıyla...

Gökçe düşünceye daldı.

Neden sora başını kaldırdı. Gözlerini ateşe dikti. Göz bebekleri büyüdükçe büyüdü. Sanki bütün yüzü gözden ibaret kaldı. Parladı, gözbebeklerinin içinde alevler oynaştı. Kollarını ateşe doğru uzattı:

"Ateş, ateş, ateş," diye inledi. "Her taraf ateş. Dünya alev alev yanıyor. Her yer. Otrar, Buhara, Semerkant, bütün Batı ülkeleri. Kan, çağlayanlar gibi... Cesetler, cesetler..."

Gözlerini ağır ağır ateşten aldı.

"Bütün Harzem'e hâkim olacaksın, Timuçin, ama tarih seni ebediyen mahkûm edecek."

Cengiz Han titredi:

"Ama niçin?"

"Çünkü zulmedeceksin, mamur şehirleri yıkacaksın, âlimleri öldüreceksin, nice büyük bilginlerin göz nuru döktüğü büyük eserleri yakacaksın..."

"Yapmam bütün bunları..."

"Elinde değil; ruhundaki şeytan tatmin olmak ister!"

Cengiz ayağa kalktı. Gerçekti Gökçenin söyledikleri. Ruhundaki şeytan tatmin olmak istiyordu. Bir ay kan dökmese çıldırma derecesine gelirdi. Baş kesmeli, kan dökmeliydi.

Yavaşça dışarı süzüldü. Atına atladı. Süratle tepeden aşağı inerek çadırına kapandı.

• • •

Savaş hazırlığı Harzem ülkesinin her yanında sürüyordu. Şehirlerin etrafına derin çukurlar kazılıyor, kaleler tamir ediliyordu. Yol boylarına gözcüler çıkarılmıştı. Kimsede neşeden eser yoktu. Herkes asık suratla kendine verilen vazifeyi yapmaya çalışıyordu.

Ülkenin her tarafını tarayan vergi memurları halktan iki yıl sonrasının vergilerini de zor kullanarak alıyorlardı. Bu tarz

vergi toplama, umumî bir nefret doğurmuş, halkı devletten soğutmuştu.

Harzem Şahı belki memurlarının yaptığı zulümden habersizdi. Ama gün gün artan bezginliğin farkında idi. Buna umumî sıkıntının sebep olduğunu sanıyor, zafer kazanınca herşeyin düzeleceğine inanıyordu.

Semerkant karınca yuvasına dönmüştü. Köylerden toplanan sanatkâr ve esirler arasından seçilen kuvvetli ameleler şehri kalın duvarlarla çevirmiş, etrafına derin hendekler açmışlardı.

Sultan çalışmalardan memnundu. Sık sık kale dışına çıkıyor, çalışmaları bizzat kontrol ediyordu.

Bir keresinde hendek açan amelelerin yavaş çalıştıklarını farkedince kızdı:

"Çabuk olun" diye bağırdı.

"Yoksa Moğollar yarı kalmış kanallarınızı leşlerinizle doldurur."

Bu tehdit hepsini hızlandırmaya kâfi geldi.

Bir yandan da şehir kumandanları asker toplamaya devam ediyorlardı. Halk yığınları silâhları ve atlarıyla birlikte akın akın şehre geliyor, ilgili makamlara müracaat ederek adlarını yazdırıyorlardı. Uzun listeler meydana gelmişti.

Atlı okçu birlikleri ile yaya mızrakçı birlikleri kuruldu. Herşey hızlandı. Moğollar beklenmeye başlandı.

Harzem Şahı ilk iş olarak Moğol hududu üstünde bulunan bütün köyleri yaktırdı ve sakinlerini başka yerlere iskân etti.

Böylece, Cengiz'in buraları istilâ etmesi halinde barınacak yurt ve yiyecek bulabilmesinin önüne geçmiş oluyordu.

Ama bu köylerde oturanların büyük kısmı çok kızdı. Yerleştirildikleri kıraç köyleri beğenmediler. Kaçtılar. Karahitay bölgesini geçip Cengiz ordusuna iltihak ettiler.

Sultanın bundan hiç haberi olmadı. Ona verilen rapor, köylerin yakıldığı ve halkın yakın köylerde iskân edildiği şeklinde oldu.

Nihayet Cengiz'in ordusunu yürüttüğü, bazı hudut köylerini aştığı ve süratle Otrar'a yaklaştığı haberi geldi. Çığ gibi büyüyerek yayılan bu haber, her yere dehşet ve korku saldı.

1220 yılı başı Semerkant'a harp faaliyetlerinin en çok kesafet kazandığı günlere rastladı.

Şah bütün kumandanlarını büyük sarayda toplayarak son vaziyet hakkında bilgi verdi ve yapılması gereken şeyleri sordu. Herkes bir fikirle çıktı, düşündüğünü söyledi.

Bu sırada Kıpçak Hanlarından biri söz alarak konuşmaya başladı:

"Sultanım, Cengiz Han bu toprakları bilmez, ama kendi topraklarını avucunun içi gibi bilir. Bırakalım, memleket içine girsin. Nasılsa boğacağız."

Başka bir Kıpçak Hanı tasdik etti:

"Arkadaşım doğru söyler. Hattâ kale bedenlerine kadar gelsinler. Hele Buhara ve Semerkant'ın surları çok muhkem. Değil bir Cengiz, bin Cengiz birleşse yine de bir şey yapamaz"

Temür Melik bu kadarını hazmedemedi. Hiddetle oturduğu yerden bağırdı:

"İhanettir!.."

Sultan Muhammed ona döndü:

"Nedir ihanet olan?"

"Kıpçak Hanının sözleri. Besbelli ihanettir. Yoksa hiç bir akıl sahibi düşmanın kale önüne kadar gelmesini tavsiye edemez. Moğolları tanıyanlar bilir. Geçtikleri yerlerde taş üstünde taş, omuz üstünde baş komazlar. Bunlar Harzem halkına zulmettirmeyi nasıl teklif edebilirler?.."

"Peki, senin fikrin nedir?"

"Karılar gibi kale arkalarına saklamaya tenezzül etmem. Boş durmaktansa düşmanla vuruşmayı yeğ tutarım. Candan geçmeyenin aramızda işi yoktur."

"İyi, ama Cuci Hanın askerleriyle dövüşürken hiç de savaş taraftarı değildin!"

Temür Melik acı acı güldü:

"Evet," dedi.

"Uyuyan yılanı uyandırma taraftarı değildim. Cengiz bize henüz diş bilemiyordu, ısırmayı ise belki hiç düşünmüyordu. Saldırdık, kervanını yağmaladık, aldırmaz göründü. Elçilerini öldürdük. Adetâ savaşa zorla davet ettik, istekli göründük. Savaş taraflısı Kıpçak Hanları şimdi de kaleden çıkmamamızı tavsiye ederler. Kurbanlık gibi Moğol kılıcı önüne Harzem ülkesini yatırmaya çalışırlar. Bunun ihanetten başka adı var mı?"

Sultan münakaşanın önüne geçmek için alelacele oğluna döndü:

"Sen ne dersin, Celâleddin?.."

Celâleddin hürmetle doğruldu:

"Kalede durulmaz, Sultanım. Düşmanı sahrada savaşmaya mecbur edelim. Kazanma ihtimalimiz artar. Kaleye kapanacak asker ne kadar kuvvetli olursa olsun, uzun bir muhasaraya tahammül edemez. Zaten yiyeceğimiz mahdut, suyumuz da öyle..."

"Yani, aşağı yukarı Temür Melik gibi düşünürsün..."

Celâleddin başını indirdi. Sultan gürledi:

"Siz birbirinizden ayrı şeyler düşünmez misiniz hiç? Beyinleriniz yapışık mıdır? İkiniz de sahrada dövüşmek istersiniz demek?"

Temür Melik atıldı:

"Evet, Sultanım, sahrada dövüşmek isteriz. Çünkü ancak sahrada galip gelebileceğimize inanırız. Moğolların kale civarına gelmesini beklemek, ölümümüzü beklemeye eştir, biz müdafaada kalmamalı, saldırmalıyız. Bir asker kendini müdafaayı düşünürse mağlûbiyete hazır demektir."

Kıpçak Hanlarından biri sözü Temür Melikten kaptı:

"Olmaz öyle şey! Cengiz'e saldırmak akıl kârı değildir. Sen Sultanımızı tehlikenin kucağına atarsın. Biz razı gelemeyiz.

Mühim olan Sultanımızın hayatıdır. Gerekirse dağlara çekilir, oradan Gazne'ye gider, yeni kuvvetler toplayarak Cengiz'e tekrar saldırabiliriz."

Temür Melik müstehzi bir tavırla konuşana döndü:

"Ya!" dedi.

"Sorabilir miyim acaba, mevcut askerle şehri müdafaa edemeyen bir Sultan ve Kıpçak Hanları nasıl olur da Gazne'den yeni bir ordu toplayarak Cengiz'i mağlûb etmeyi düşünebilirler? Doğrusu hayret!.."

Sultan Alâüddin Muhammed hiddetle doğruldu. Kürklü kaftanının önünü topladı. Kıpkırmızı olmuştu:

"Demek ille de sahrada vuruşmak istersiniz, Temür Melik. Git, bin kişi al, Cengiz Hanın ordugâhını ara, bul ve baskın ver. Ondan sonra Hocent Kalesine git. Seni oraya kumandan tâyin ettim."

"Emriniz başım üstüne, Sultanım."

Celâleddin'in önünde bir an durdu: "Hakkını helâl et, kardeşim."

Celâleddin çok sevdiği arkadaşının boynuna sarıldı. Gözleri yaşlarla dolmuştu. Böyle bir harekâtın intihar demek olduğunu iyi biliyordu.

"Ben de geleceğim" diye fısıldadı.

Temür Melik:

"Senin yerin babanın yanıdır," dedi.

"Alçak ruhlardan koru onu."

Ve sert adımlarla salonu terk etti.

Üç gün sonra Sultan tekrar kurultayı topladı. Şehre yakın mahallelerde küçük atlı bazı süvarilerin görüldüğü haberi gelmişti. Beylerine sordu:

"Ne tedbir gerek?"

Herkes susuyordu. Parmağını Celâleddin'e dikti:

"Sen ne düşünürsün?"

Celâleddin dalgın dalgın cevap verdi:

"Ordunun kaleye kapanmasında fayda yoktur."

"Hâlâ aynı fikirdesin, yani..."

"Evet..."

Bir şey söylemedi. Gözlerini Beylerin, Hanların, kumandanların üstünde dolaştırdı. Bir daha baktı. Aradığını bulamamıştı.

"Temür Melik nerede?"

"Yanına bin kişi alıp Cengiz Hanın ordugâhını basmasını emretmiştiniz, unuttunuz mu?"

Sultan pişmanlık içinde sarsıldı:

"Hemen hareket etmesini de söylememiştik ya" diye mırıldandı.

Temür Melik'in yokluğunu şiddetle hissediyordu.

Dokuzuncu Bölüm

CENGİZ HAN çadırların kaldırılmasını, askerin harekete hazır bulundurulmasını emretti. Kendi de doru atına binerek karısı Burte'ye gitti.

Burte ilk karısıydı. İhtiyarlamış ve oldukça şişmanlamıştı. Çadırın dışında bir keçe üstünde oturuyordu. Gözleri yıldızlarda, gençliğini arar gibi ısrarla bakıyordu. Birden nal sesleri duyup başını çevirdi. Cengiz Hanı karşısında görünce dizini yere koydu:

"Büyük Kaan" diye mırıldandı.

Cengiz Han atından indi, Burte'nin yanına oturdu.

Bir müddet birlikte yıldızları seyrettiler. Sonra kadın sordu:

"Neden gece vakti çadırları toplatıyorsun, Büyük Kaan?"

"Çünkü bu gece benim için uğurlu bir gece."

"Annen seni bu gece mi doğurmuş?"

"Yok, annemin beni doğurduğu geceye ancak lanet ederim. Oysa bu gece çok sevinçli bir gecem."

"Hiç bilmiyordum."

"Neyi?"

"Dünyaya gelmekten memnun olmadığını. Oysa kum tanesi kadar askerin var, bunlar bir işaretinle ateşe atılır. Hiç görmediğin ülkelerin var. Bilmediğin toprakların sahibisin. Karıların, çocukların var. Kolay kolay kimsenin yapamayacağı işler yaptın. Yine de halinden memnun değil misin?"

Başını iki yana salladı:

"Değilim, Burte! Halimden memnun değilim. Saydıklarının hepsi var, ama ölüm de var. İnsan ölmek için doğduktan sonra, bütün bunlar neye yarar?"

"Koca cihangir ölümden korkar oldu demek?"

"Alay etme, Burte. Sen anlamazsan beni başka kimse anlamaz. İlk karımsın, acı günlerde ortağım oldun. Bil ki ölümü her hatırlayışta, kocan rüzgârda titreyen yapraklar gibi titrer. Önünde acze düştüğüm tek kaledir bu. Öleceğim, evet. Büyük İskender bile öldü. Öleceğim. Benim budala bilginler bir türlü ölüme çare bulamadı."

Gözleri daldı. Uzun uzun göğe baktı. Her taraf yarı gündüz gibiydi. Ayın etrafında büyüleyici bir parlaklık hâlellenmişti.

"Bu gece uğur gecem," diye konuştu neden sonra. "Uğurlu gecem bu gece, Burte. Niçin biliyor musun?"

Burte, duyduklarından allak bullak ve şaşkındı:

"Niçin?"

"Eski günleri düşünsene. Yirmi yıl öncesini. Evet tam yirmi yıl önce, yine böyle pırıl pırıl bir gece idi. Güzel, çok güzel birşey olmuştu. O gece ay yine böyle parlaktı. Yıldızlar gökte salkım salkımdı. Her taraf gündüz gibi aydınlanmıştı. Etrafımda henüz küçük bir müfreze vardı. Babamın ölümü içimi dağlardı. Anne ayrılığı kalbimi yakardı. Gençtim, dinçtim, kuvvetli idim. Av yapıyordum. Tıpkı şu ovanın sonunda başlayan uzun ağaçlıklı orman gibi bir ormanın içinde, vahşî hayvanları takip etmekten yorulmuş adamlarımla birlikte mola vermiştim. Dinleniyorduk."

Elini hızla kılıcına attı:

"Birden bir kadın çığlığı duyarak yerimden fırlamıştım. Kılıcımı sıyırdığım gibi atımın sırtına atlamıştım."

Burte büyülenmişti sanki. Nefes almaktan bile korkarak kocasını dinliyordu.

Yavaş yavaş anlamaya başlamıştı. Kaanın sustuğunu görünce kendisi anlatmaya koyuldu:

"Beni kaçırmak isteyen üç kişinin ortasına yıldırım gibi düşmüştün. Adamlar neye uğradıklarını şaşırmışlardı. Kısa zamanda ikisini yere sermiş, öbürünü kaçırtmıştın. Ay ışığı altında bakışmıştık. Gepe genç, taze bir genç kızdım o zamanlar."

Başını salladı:

"Yıllar yılların üstüne binip aktı. Irgız Irmağı gibi, çağlayarak aktı. Fakat sessiz bir çağlayışla... Ne hazin... Saçlarımda ilk aklar belirmeden üstüme başka kadınlar aldın. Sıkılmış paçavra gibi kenara fırlattın Burte'ni. Dayanmaya çalıştım. İçim kan ağladı, bağrıma taş bastım. En çok üzüldüğüm günü biliyor musun? Kulan Hatunu aldığın gündü. Gençti, güzeldi. Büsbütün beni unutacağından korkup günlerce ağladım. Haklıydım, gerçekten de unuttun beni. Bazan haftalar, bazan aylar geçti, çadırıma uğramadın. Bir haberci olsun gönderip hatırımı sordurmadın. Benim kötü günlerimi paylaşan Burte ne yapıyor, diye meraklanmadın..." Gözlerinden sicim sicim yaş aktı. Dizlerine damladı. Pörsük elinin arkasıyla sildi yanaklarını.

"Çok acı çektim, Büyük Kaan. Ama başarıların bu acıma merhem oluyordu. Gök Tanrıya hep senin için yalvarıyordum."

Cengiz Han, karısının ellerini avuçlarına aldı:

"Burte," dedi. "Seni hiç unutmadım. Kulan Hatun kızar diye yanına gelmeye çekindim. Yoksa benim dert ortağım sensin. Aklımdan nasıl silebilirdim? Bütün kadınlarım bir yana, sen bir yana Burte. Gök Tanrı hepsinin belâsını versin!"

Birden şiddetli gürültüler duydu:

"Kaan nerede? Kaan nerede?" bağrışmaları kulağına geldi. Kılıç şakırtıları arasında Kurt Cebe'nin sesini tanıdı. Şimşek gibi yerinden fırladı. Bir sıçrayışta atına atladı.

"Lu!... Lu!.. Lu!.." diye bir nâra attı. Seslendiler:

"Büyük Kaan!.."

"Geldim."

Basıldık!.."

"Albız götüresi, basıldık ha! Toplanın"

Borular öttü. Kılıçlar sakırdadı... Oklar vızladı...

"Vurun!.."

"Dâire şeklinde toplanın.."

"Yakın nâmertleri..."

"Savulun!"

Gür, erkek bir ses, bütün sesleri bastırdı:

"Vurun, Türkmen aslanları!

Sarı Lagod'un narası bunu takib ederek çınladı:

"Vur, Temür Melik!

"Vur, kartalım!.."

Moğollar o zaman baskıncıları tanıdı. Cengiz Han dişlerini sıktı:

"Çevirin etraflarını. Hepsini kılıçtan geçirin." Kurt Cebe, Temür Melik'in payına düşmüştü. İkisi de kıyasıya bir dövüşün içinde idiler. Ustalıkla kılıç kullanıyor, birbirlerini avlamaya çalışıyorlardı.

Kurt Cebe ilk defa böyle kuvvetli bir düşmanla karşılaştığını kendi kendine itiraf ederken Temür Melik de aynı şeyi düşünüyordu.

Cebe bildiği kadarıyla Harzem dilini konuşmaya çalıştı:

"Kimsin?"

"Bana Temür Melik derler."

"Şu meşhur Türkmen!"

"İyi bildin."

"Bana da Kurt Cebe derler."

"Duydum ki, yiğitmişsin."

"Namımız öyle çıktı."

"Yiğitliğin masum çocuklarla, zavallı ihtiyarları kılıçlamak imiş!"

Kurt Cebe bir kahkaha attı:

"O işi hiç yaptığımı hatırlamıyorum, ama bu gidişle yapacağım galiba."

"Yakışır sana!.."

"Açık verdin delikanlı, al!.."

"Temür Melik, atını süratle yana sürüp kurtuldu. Mukabil taarruza geçti.

"Beceremedin, Cebe Noyan, sen de bunu kabul et!.."

Ama o da aldırmadı.

"Bırr," dedi. "Oldukça kurnaz."

"Yarım saat kadar çarpıştılar. İkisi de yorgun düşmüş fakat netice alamamıştı. Şaşkındılar. Böyle zorlu rakiple hiç karşılaştıklarını hatırlamıyorlar, birbirlerini takdir ediyorlardı. Temür Melik bunu söylemekten çekinmedi:

"İyi kılıç kullanıyorsun, Cebe Noyan."

"Sen de iyisin, Temür Melik."

"Düşünürüm, senin gibi biri bu çakal sunilerinin arasına nereden düştü?"

Kurt Cebe cevap yerine şiddetle kılıcını indirdi.

"Şunu al da yine düşün!"

Fakat kılıç takatsiz inmişti. Temür Melik kolayca savdı. Hiçbir şey olmamış gibi konuşmasına devam etti:

"Gerçekten hayretteyim. Moğolların içinde senin gibileri de çıkıyor demek?"

"Moğol ordusu silme benim gibilerle doludur, delikanlı."

"Bunu, cesetlerinizi saymaya başlayınca anlarsın."

"Sağ kurtulacağını mı sandın?"

Temür Melik bir fırsatını bulup bakındı. Arkadaşları yapa-

caklarını yapmış, üçer beşer ormana doğru çekilmeye başlamışlardı.

"Allah'ın iziyle, Kurt Cebe, ben yapacağımı yaptım. Yakında yine karşılaşacağız."

Süratle atının gemini çekti.

"Hey!.. Nereye?"

"Allahaısmarladık, Cebe Noyan, yakında tekrar görüşeceğiz."

Cebe atını Temür'ün peşinden sürdü. Bir müddet gitti. Nihayet arkasında hiç kimse olmadığım fark etti. Durdu:

"Lanet sizin gibi askere." diye ardına doğru bağırdı. Gerçekten marifetimiz, çocukları ve müdafaasız ihtiyarları öldürmek midir? Niçin takib etmeyiz?"

Cevap gelmeyince hızla geri döndü. Sualini Cengiz Hana haykırdı: "Niçin takib etmiyoruz?.."

Cengiz, hırsından titriyordu.

"Heyecanlanma," dedi. "Bunlar az bir kuvvet, herhalde Harzem ordusunun öncüleri. Şimdi asıl kuvvet üstümüze gelecek. Bu küçük kuvveti takip edip onların ağına mı düşelim?"

Cebe Noyan'ın aklı o zaman başına geldi. Takdirle Kaana baktı. "Dosdoğru lâf edersin." dedi. "Gerçekten bunlar öncü olmalı. Harzem Şahı iyi düşündü, bizi peşlerinden sürükleyip tuzağa düşürmeyi kurdu."

"Evet, iyi! Ama bu oyuna gelecek kim?"

"Ne düşünürsün, Büyük Kaan?.."

Cengiz Han başını kaldırdı. Etrafına birikmiş kumandanlara baktı. Sakalını çekiştirdi. Çekik gözlerini göğe çevirdi:

"Bu gece uğurlu bir gece," dedi. "Yirmi yıl önce uğurlu olduğu gibi, yine de uğurlu. Orduyu nizama sokun. Harzem ordusunun saldıracağını sanırım. Bizi iyi kıstırdı. Bu fırsatı değerlendirecektir. Hepinizden sebat ve cesaret beklerim. Doğrusu Harzem Şahı Muhammed'in bu kadar çabuk hareket edebileceğini sanmıyordum. Yavaş davranmak aleyhimize oldu. Hayatımda ilk defa bir savaş hatâsı işledim. Bu da..."

"Sonumuz olabilir" diyecekti, ama kumandanlarının cesareti kırılmasın diye vazgeçti. Onun yerine şunları söyledi:

"Bu da cesaretiniz ve kahramanlığınız sayesinde bertaraf edilecektir. Pek durun, yağma bizi bekliyor..."

"Lu!.. Lu!.. Lu!.. Lu!.."

Çığlıklar çekilmekte olan Temür Melik ve arkadaşlarının kulaklarına kadar ulaştı.

"Çakal ulumalarını duyuyor musun, Lagod?.."

Sarı Lagod atını tepiklerken:

"Duymaz olur muyum?" dedi. "Ama anlamadığım bir nokta var: Niçin peşimizden gelmediler?.."

"Korktuklarından," diye cevap verdi Temür Melik. "Bizi öncü kuvvet sanmışlardır. Harzem ordusunun orman içinde pusu kurduğu zehabına kapılmışlardır. Keşke böyle olsa..."

Sesinde teessüf ve kırıklık vardı:

"Keşke," diye devam etti. "Cengiz zannettiğimiz gibi bir efsane değildir. Biz büyüttük, efsaneleştirdik. O kadar bahsettik ki, halkı korkuttuk. Görmedikleri düşmandan kaçacak duruma geldiler. Harzem Şahı da aynı korkuya kapıldı. Bizimle birlikte gelip baskına iştirak etse ne iyi olacaktı. Şuracıkta Moğol ordusunu imha edebilecektik."

"Gerçekten bizim Sultan korkuyor mu dersin?"

Temür Melik herşeye rağmen Harzem Şahına korkak diyemiyordu.

"Korkmaz o. Sadece Kıpçak Hanlarına uyar. Hâlâ an nesinden niçin çekindiğini anlamış değilim. O bir kadın, sen kudretli bir Sultansın. Çekinecek ne var? Bir türlü anlamam. Ama dolu olacak. Bari şehirlerini müdafaa etse. Sanmıyorum, Kıpçaklara uyup çekilecektir. İran dağlarına belki. Oradan da Hindistan'a geçmeyi hayalliyordur, ihtimal. Ama Cengiz Han'ın oğlu Cuci, o yolu çoktan tıkamıştır."

"Nereden biliyorsun?"

"Bunu bilmek için birkaç yıl asker idare etmiş olmak yeter.

Cengiz aptal değildir. Yok, o belki akıllı değildir, ama yanında gerçekten değerli kumandanlar vardır. Kurt Cebe'yi tanıyor musun?"

"Namım duyardım."

"Ben yakından tanıdım, hem de çok yakından. İyi bir silâhşor, akıllı bir düşman. Bir daha karşı karşıya gelmeyi ne kadar isterdim."

Temür Melik'in Cebe ile vuruştuğunu Lagod anlamıştı.

"Yenişemediniz mi?" diye sordu.

"Yenişemedik. Zaman yoktu ki, kuvvet muvazenesi de yoktu. Baskını verdikten sonra kararlaştırmış olduğumuz gibi muntazam müfrezeler halinde ormana çekilmek zorunda idik. Sizin çekilmeye başladığınızı gördüm. Kavga yarım kaldı. Bir daha nerede karşılaşırız. Allah bilir..."

"Bu muharebe çok sürer mi dersin?.."

"Çok sürer mi? Ne bileyim. Pek ihtimal veremiyorum. Cengiz Han bizden azlıktır. Şiddetli vuracak ki, kuvvetleri yıpranmadan neticeye ulaşsın."

"Yenileceğimizi mi söylemek istiyorsun?"

Temür Melik bir an sustu. Atının yelesine bir şaplak indirdi:

"Deeeh!.." diye bağırdı.

"Sualime cevap vermedin, Temür Melik. Hem kalabalığız diyorsun, hem yeniliriz diyorsun..."

"Cesur ve akıllı kumandanlardan mahrum asker ne kadar kalabalık olursa olsun, çapulcu sürüsünden farksızdır."

"Celâleddin var ya..."

"Babasının aksine hareket edemez. Etmek istese bile yapamaz bunu."

"Niçin?.."

"Sultan emrine karşı çıkanın cezası tektir. İsterse bu Sultanın öz oğlu olsun."

"İdam!..."

"En azından zindan. Beni aylarca çürütmedi mi?"

"Celâleddin ölümden mi korkacak?"

"Hayır, ölümden korkmaz. Ama babasını Kıpçak Hanlarının eline bırakırsa bunun daha fecî neticeler doğuracağını bilir. Yanında kalıp ikaz vazifesini yapmalı olmazsa."

Sarı Lagod sesini kesti.

Ay, ağaçların yaprakları arasında süzülerek yolu aydınlatıyordu. Uzaktan bahar böceklerinin mırıltıları aksediyor, bazan bir kurt, bazan bir çakal uluması geliyordu.

Üst yanı, yollar ıssız ve sessizdir...

• • •

Harzem Şahı Alâüddin Muhammed, sarayının arz odasında bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Yanında kimse yoktu. Halinden, tavrından birilerini beklediği anlaşılıyordu.

Sabah olmak üzereydi. Ay henüz batmış, fecir ağarmaya yüz tutmuştu. Semerkant uyumuyordu. Ne zamandır geceleri de uyanıktı. Baskın endişesi gözlerde uyku bırakmamıştı. Harıl harıl çalışılıyor, surlar kuvvetlendiriliyordu.

Pencereye gitti. Atlas perdeyi aralayıp dışarıya baktı.

Sarayın koca bir ormanı andıran bahçesi gözünün önünde uzanıyordu. Daha yeni ikmâl edilen büyük caminin hayal meyal fark edilen minareleri semaya doğru kollarını açmış bir meleği andırıyordu.

Birden kapı açıldı.

Harzem Şahı yavaş yavaş döndü. Kapının önünde bekleyen sekiz nöbetçiden biri idi giren. Ellerini göğsünde kavuşturdu:

"Tonguç Han emirlerinizi bekler, Sultanım."

Sultan Muhammed sinek kovar gibi bir el hareketi yaptı.

Tonguç Han girdi. Selâm vererek Sultanın yanına yürüdü.

"Allah devletinizi uzun etsin, Sultanım."

"Ne kadar uzun olsa sonumuz ölüm değil midir, Tonguç Han?"

"Allah geçinden versin, Haşmetlûm. Biz sensiz ne yaparız?"

"Kendinize başka birini bulursunuz. Bu hep böyle olmamış mıdır? Ozlak Şah iyi bir Sultan olur sanırım."

Tonguç Hanın yüzünde endişeli çizgiler belirdi:

"Biz Sultanımızdan razıyız, Allah da razı olsun."

"Bırak beylik lâfları, Tonguç Han. Şu duruma bir çare bulmak lâzım. Derler ki, Cengiz Han çok yakınlarda; Otrar üstüne yürürmüş. Önce orayı alıp Hayır Hanı cezâlandıracakmış. Ondan sonra sıra Semerkant'a, Buhara'ya, Kurgan'a ve diğerlerine gelecek."

"Allah korur."

"Koruyalım diye Allah bizi bu ülkenin başına getirdi, kullarını emrimiz altına verdi. Peki biz ne yaptık?.."

"Devleti büyüttük, efendimiz."

"Yetti mi?.. Büyüyen devletin dertleri de büyür. Köklü tedbirler alacağımıza kolay yollardan halktan vergi almayı tercih ettik. Kendimizi beslemeyi düşünürken, halkın açlıktan kırılması vız geldi. Ülkemi bana güllük gülistanlık gösterdiler. Çekilen açlıkları, eziyetleri hep sakladılar. Bunu niçin yaptınız, Tonguç Han?"

Tonguç susuyordu. Ne dese fayda etmeyeceğini biliyordu. Sultana bir şeyler olmuştu. Önüne bakmayı tercih etti.

"Milletimiz aç gezerken ben yemekten patlıyordum. Milletim ıztırap çekerken ben zevkten kıvranıyordum. Milletim toprak bulamazken ben beylerime şehirler ihsan ediyordum... Şimdi o beyler nerede? Niçin hepsi bir yana savuşur?"

"Buradayız, Sultanım."

Alâüddin Muhammed parmağını Tonguç'un göğsüne dikti: "Sen burdasın, ya arkadaşların? Diğer beyler, kumandanlar?"

"Hepsi şehirlerin müdafaasına koştular."

"Güldürme... Hepsi kalın surların ardına saklanıp canlarını kurtarmak için tedbire koştular. Doğrusu bu değil mi?"

Cevap vermedi. Bakışlarını indirdi.

"Niçin susarsın, Tonguç Han? Doğru değil mi söylediklerim?"

"Sultanım, beylerinize niçin kızarsınız? Hepsi iyi kumandanlardır. Şehirler müdafaa ister, askerin başına kumandan gerek. Göreceksiniz, Cengiz'in askerlerine kan kusturacaklardır. Şehre saldırmayacak bile..."

"Duâ edelim de öyle olsun. Yoksa bu adamlar kaleden dışarı adım atmazlar..."

Bir zaman sustular. Sonra Alâüddin Muhammed sordu: "Semerkant'ta mı kalalım, yoksa Buhara'da mı? Ne dersiniz?"

"Tonguç zaten bu soruyu bekliyordu. Heyecanla konuşmaya girdi:

"Semerkant'ın surları maşallah sağlam. Cengiz buradan yüzgeri etmek zorunda. Ordunuzu peşinize takıp buradan çıkmalısınız. Bir miktar asker de Buhara'dan alırsınız. Buhara'da yüz bin kahraman var. Şehrin müdafaası için elli bin asker yeterlidir. Gerisini peşinize takar, Bağdat'a, sonra da İran'a gidersiniz. Oralardan toplayacağınız taze kuvvetlerle Cengiz Hanın karşısına çıkarsınız. Eminim Cengiz güneşe yakalanmış bir avuç kar gibi eriyecektir.

"İnşallah!.."

"İnanınız, Sultanım. Burada durmanızda tehlike vardır. Allah göstermesin, mübarek bedeninize bir kaza erişirse başsız ordu ne yapar? Felâketin büyüğü kalmaktır. Mutlaka bu şehri terketmelisiniz."

Alâüddin Muhammed bir müddet düşündü. Sakalından ak kıllar kopardı.

"Demek gitmeliyim, öyle mi?"

"Mutlaka gitmelisiniz. Biz kanımızın son damlasına kadar şehri müdafaa edeceğiz. Yakında zafer haberimiz içinizi sürura gark edecektir. Sadık Kıpçak erleri her fedâkârlığı yaparak.

Sultan bir el hareketiyle sözünü kesti:

"Hangi Kıpçak fedâkârlığından bahsediyorsun, Tonguç

Han? Bilmez misin ki Otrar'a gönderdiğimiz yirmi bin Kıpçak ihanet ederek düşman saflarına katıldı."

Kıpçak Hanı sapsarı oldu:

"Şey, efendimiz... Siz... siz bunu biliyor muydunuz?"

Sultan hırsla ayağını vurdu: "Bre! Sen bizi ahmak mı sanırsın?" Kapıyı gösterdi: "Defol!.."

Kıpçak Han titreyerek geri geri çıkarken Alâüddin Muhammed kendi kendine,

"Şu âdi ruhların en aşağılıklarını gördükten sonra bile fazileti anlayamamışsın, ey gafil, seni bu gafletten kim uyandırabilir?" diye mırıldandı.

"Bir müddet daha pencere önünde oyalandı. Sabah ezanı verilmeye başlamıştı. Yanık bir ses perde perde semâya yükseliyordu. Huşu içinde diz çöktü.

Az sora imam gelecek ve sabah namazını kıldıracaktı. Bir türlü karar veremiyordu. Gitmek veya kalmak arasında bocalıyordu. Çıkıp gitse canını kurtaracaktı, ama ülkesiz bir sultan olmaktan kurtulamayacaktı. Kıpçakların bir kısmının ihanetini aklı almıyordu. Seneler senesi ekmeğini yedikleri bir devlete ihanet edebilmişler, nasıl bir putperestin saflarına iltihak edebilmişlerdi? Söylendiği gibi Cengiz Hanın üstünde sihirli bir tüy mü vardı ki, gören ondan yana oluyordu?

İmam içeri girince düşüncelerini böldü:

"Selâmün aleyküm, Büyük Sultan..."

"Sen misin, Kadızâde? Ve Aleykümselam..."

"Bendenizim, Sultanım, ömrünüze duacıyım."

"Abdestim var, namazı kılalım."

Sünneti kıldılar. Uzun uzun tesbih çektiler. Kadızâde imam oldu, farzı kıldırdı. Duâ ettiler. Muzaffer olmak için Allah'a yalvardılar.

Duâ bitti. Ayağa kalktılar. Sultan bir kere de derdini imama açmak istedi:

"Dinle, sen Allah'ın sevgili bir kulusun. İyi dinle... Der-

ler ki, ben şehri terk edip, peşime takacağım askerle birlikte Bağdat'a gideyim. Oradan da bir miktar alayım ve İran dağlarına çekileyim. Bir iyice hazırlanıp tekrar döneyim. Cengiz'in ordularını yıldırım gibi vurayım. Ne dersin?"

İmam tereddüt etmeden cevap verdi:

"Buna düşmandan kaçmak derler, Sultanım!"

Sultan yerinden sıçradı:

"Bu nasıl söz?.."

"Hakikat bildiğimi söylerim."

"Haklısın, ama çare de yok galiba?"

"Niçin, Sultanım? Daha yüzyüze gelmediğiniz bir düşmanın önünden niçin kaçmak istersiniz? Hele çarpışın. Hak Teâlâ ne gösterir? Belki Cengiz Han kaçar. Belli olur mu?"

"Cengiz çok kuvvetli derler."

"Yıllarca aralarında bulundum. Kuvvetlidir, cesurdur, ama sizin kadar çokluk değildir. Cesaretle iş görür. Aynı cesareti gösterebildiğimiz takdirde mağlûbiyet için sebep kalmaz. Ben bu memleketin ekmeğini yemiş, suyunu içmişim. Minnet borcum vardır. Şahsen, hisseme düşeni yapmaya hazırım. Bu topraklar Müslümanların kanıyla sulanmıştır. Sultanım, bu topraklar yeniden kan dökmeye değer."

İmamın sözlerini mâkul buluyordu. Ne var ki şehirden çıkma fikri bir türlü kafasından silinmiyordu.

"Düşüneyim" dedi.

Kadızâde çıktı. Sultan yine yalnız kaldı. Uzun uzun düşündü. Sonunda tekrar Tonguç'u çağırttı. Yeniden görüştü. Tonguç Han şehri terk etmesi için türlü diller döktü. Ölümden bahsetti. Korkuttu. Çıkıp gitmeye razı etti.

Semerkant'ı müdafaa etmek için toplanmış binlerce kişi ölüme hazırlanırken, bunların başında bulunması gereken Sultan Muhammed peşine muhafızlarını da alarak öğleüstü şehri terk etti. Kumandan kaçınca asker ne yapacaktı? Celâleddin hem babasını takip ediyor, hem iki gözü iki çeşme ağlı-

yordu. Son bir defa daha Semerkant'a baktı. Gözlerini buğulayan yaşı elinin tersiyle sildi. İsyanla söylendi:

"Ama niçin, niçin muharebeden kaçıyoruz?"

Dağlar taşlar konuşmuyordu ki, cevap versin. Babası ise and içmiş gibi susuyordu.

* * *

"Otrar düştü..."

"Otrar düştü..."

"Otrar Cengiz kuvvetlerinin eline geçti..."

"İnalcı Hayır Han katledildi..."

Buhara sokaklarında bağrışmalar ayyuka çıkmıştı.

Umumî telâş bir kat daha artmış, heyecan biraz daha yükselmişti. Herkes birbirine meselenin mâhiyetini soruyordu:

"Nasıl olmuş, nasıl?"

"Küçük atlılar bir kere su önünde görülmüş. Bir de şehir içinde... Herkesi katletmişler. Ellerine geçirdiklerini kazığa vurmuşlar."

"Doğru mu söylüyorsun? Ne vahşet!.."

"Vahşîlerden vahşet beklenir, ama birşey söyleyeyim mi sana, dostum, biz buna lâyıkız."

"Ne halse, buraya da gelirler mi dersin?"

"Pek yakında..."

"Ya!..."

"Ama kanımızın son damlasına kadar şehri müdafaa edeceğiz."

"Kanımızın son damlasına kadar mı, niçin?.."

"Niçini var mı? Memleketimizdir."

"Harzem Şahı Muhammed'in memleketi değil midir?.."

"Onun da, tabiî.."

"Niçin kaçtı öyleyse?.."

"Düşmanı basacaktı belki de..."

"Üstelik elli bin askeri de peşinden sürükledi. Kaçmak için

plânlar düşünür de, düşmanla vuruşmayı hiç düşünmez, ne hazin!.."

"Bizim işimiz düşmanla vuruşmaktır."

"Doğru, mahkûmuz; liyakatsiz kumandanların idare ettiği asker ölüme mahkûmdur."

Herkes fikir yürütüyordu. Kimsenin kimseyi pek dinlediği yoktu. Herkes kendi fikirlerini umûma hâkim kılmaya çalışıyordu.

Buhara beylerinin toplantısı uzun sürdü. Bir türlü karara varılamadı. Ertesi gün toplanılmak üzere dağıldılar.

Ertesi gün Cuma idi. Birlikte Cuma namazını edâ ettikten sonra, imamın candan yaptığı duaya âmin dediler. Sonra da toplantı salonuna gittiler.

Nişabur Han söze başladı:

"Büyük Hanlar, ulu beyler. Biz Harzem ülkesinin mesulleri olarak burada toplandık. Dün kötü bir haber geldi. Otrar düşmüş. Kahramanca müdafaa edilmiş, ama büyük kuvvetler önünde fazla dayanamamış. Cengiz, koca şehri yakmış. Harabezâra çevirmiş. Yarın Buhara'ya da savaşla girerse aynı şeyi yapacak. Oysa bu şehir yaşamalıdır. İlim merkezidir, âlim barınağıdır. Bunu yaşatmak zorundayız. Sultanımız burasını bize güvenerek terk etti. Yeni ordular toplayarak Cengiz'i vurmaya gitti. Şimdi kendi fikrimi söylüyorum. Cengiz'in şehri tahrib etmemesinin tek yolu vardır: O da..."

Bir an sustu. Söyleyeceği müthiş sözü geciktirdi. Sanki dudaklarını yakmasından korkuyordu. Nihayet söyledi:

"Şehri teslim etmeliyiz..."

"Ne?.."

Söz, bir kısım beylerin üstünde şok tesiri yaptı. Aksakallı bir pîrifânî, genç bir delikanlı gibi yerinden sıçradı:

"Ne söylediğinin farkında mısın? Yoksa bazı Kıpçaklar gibi sen de ihanet içinde mi bulunuyorsun?"

Kıpçak Hanı Nişabur meydan okur gibi baktı:

"Söylediklerimin tamamen farkındayım, ihtiyar. Sen toy bir delikanlı kadar heyecanlısın. Kanın damarlarının içinde hâlâ sıcak dolaşır, onun için lüzumsuz şeyler söylersin."

İhtiyar kıpkırmızı olmuştu. Beylere döndü:

"Bakın a, beyler! Bu unvanı size kazandıran bir ülkeyi düşmanın eline teslim etmek isterler, siz ise susarsınız."

"Asla!.."

"Başka çare var mı?.."

İhtiyar hiddetle bağırdı:

"Var..."

"Neyse söyle..."

"Dövüşeceğiz, kanımızın son damlasına kadar..."

"Ne dediğinin ya farkında değilsin, ya da Cengiz Hanı tanımıyorsun. Karşı gelenleri affettiği görülmemiştir. Ben Cengiz'i tanıdım. Ne kadar zâlim olduğunu yakından gördüm. Memlekete ayak bastıktan sonra herşeyi, her yeri yağma edecektir. Ellerine geçeni öldürecek, şehri baştanbaşa yıkacaktır. Bunu mu istiyoruz?" Yaşlı bey, hiddetinden titriyordu:

"Ne dersin?" diye gürledi. "Niçin teslim olmaktan bahsedersin? Vuruşmayı niçin aklına getirmezsin? Buhara sağlam bir şehirdir. Kolay yıkılmayacak kaleleri vardır. Askerlerimizin maneviyatı yüksektir. Bütün bunlar dururken teslim olmak akla gelir mi? Bu ihanetin ta kendisi değil midir?"

"Başka çare yok..."

"İhtiyar daha beter bir hiddetle Nişabur Hanı yakasından tuttu:

"Bre!.. Kahpeliğin varsa kendine sakla, bir milletin başına çorap örene müsaade edemem."

Nişabur Han silkindi:

"Çek elini, ihtiyar, kendini öldürtmek mi istiyorsun?"

"Keşke... Şu sözlerini duyacağıma, keşke ölmüş olsaydım. Ne acı! Yıllarca ekmeğini yediğin bir memlekete ihaneti düşünürsün..."

"Sadece gerçekleri kabul ederim."

"Tek ok bile atmadan düşmana teslim olmak gerçek hal.."

"Gerçek, tabiî. Tek bir ok atmak eğer binlerce insanın hayatına mal olacaksa, neye yarar?"

İhtiyar, hepsinin yüzüne küçümser bakışlarla baktı:

"Ölmesini bilmeyen, yaşamaya lâyık değildir" dedi.

Sert adımlarla toplantıyı terk etti.

Kıpçak Hanlarının çoğunluğu teslim taraftarıydı. Buna mukabil, Türkmenler kanlarının son damlasına kadar vuruşmak istiyorlardı. Aralarında ihtilâf çıktı. Sonunda Türkmenler bir avuç kuvvetle iç kaleye kapandılar. Hiç değilse burasını müdafaa edecek, ölünceye kadar Cengiz'in eline geçmeyeceklerdi.

Bu yolda Kur'ân'a el basarak yemin ettiler.

Onuncu Bölüm

TEMÜR MELİK SIKILIYORDU. Felâketler öncesi insanın içini ürperten bir sıkıntı idi bu. Hiçbir yerde rahat edemiyordu. Cengiz'e verdiği baskından sonra doğruca Hocent Kalesine gelmiş, kumandanlığı eline almıştı.

Askeri azdı. Ama buna aldırdığı yoktu. Hocent nehir kıyısında idi. Bir yandan akan coşkun nehir, kıvrılarak kalenin öbür yanına dolanıyordu. Cengiz'in büyük oğlu Cuci Hanın yakınlarında olduğunu biliyordu. Her ihtimale karşı hazırlıklı idi. Hocent'in kara ile bitişik olan kısmına okçular yerleştirmiş, mancınıklar koydurmuştu.

Hava sisli. Akşam henüz çökmüş. Temür Melik, kale burçlarının birinde akşam namazını kılmış, Allah'a uzun uzun yalvardıktan sonra burçları dolaşmaya çıkmıştı.

Nöbetçilerin şakalaşmalarını duyuyordu. Maneviyatları iyi idi. Sevinmesi lâzımdı. Ama içi sıkılıyordu nedense.

Otrar'ın düştüğünü ve Sultan Alâüddin Muhammed'in maiyetiyle birlikte kayıplara karıştığını duyduğu zaman yüreği

birden kabarmış, asker içinde ağlamak istemediği için odasına kapanmıştı. Doya doya, kana kana ağlamıştı yalnız başına. Hayatında ağlamadığı şekilde ağlamıştı. Yün yatağını yumruklamış, hırsını bununla da almayarak kıymetli bir Çin vazosunu duvara fırlatmıştı.

Ne olurdu Sultan hücum etseydi? Ne olurdu canının derdine düşmeseydi? Ne olurdu Kıpçak Hanlarının sözlerini dinlemeseydi?

Sıkılıyordu. Bütün bunlar daha da bunaltıyordu Temür Melik'i...

Bir nöbetçinin yanından geçerken hatırını sordu:

"Nasılsın, kardeşim?"

Nöbetçi gözünü kırpıştırarak baktı. Kale kumandanını tanıdı. Toparlandı:

"Duâcınızım, Beyim."

"Milletinin duacısı ol."

Yürüdü. Nöbetçi hayretle arkasından bakakaldı. Olanları anlatmak için arkadaşlarına seslendi.

Temür Melik ufka baktı. Her taraf sessizdi. Ama bir şeyler olacaktı. Hislerinde aldanmazdı. Acaba önce davranıp bir baskın verse miydi? Ama düşmanın yerini bilmiyordu ki. Aklına geldi. Alelacele aşağı indi. Atının hazırlanmasını emretti. Sonra Sarı Lagod'u buldu:

"Haydi, gidiyoruz."

Sarı Lagod sormadı bile. Onun peşinden seve seve ölüme dahi gitmeyi çoktan göze atmıştı. Sorup da ne yapacaktı?..

Atlandılar. Süratle kaleden çıktılar. Ağaçsız sahrayı geçtiler. Ormanlık bölgeyi arkada bıraktılar. Temür Melik aradığını buluverdi.

"Bak şuraya!"

Sarı Lagod gösterilen istikamete dikkatle baktı. Bazı pırıltılar fark edecek gibi oldu. Yanıp sönen bu ışıklar acaba ne idi?

Tek kelime ile cevap verdi:

"Gördüm."

"Cuci Han."

"Kim!"

"Cengiz'in oğlu Cuci. Bu kadar yakınımızda işte."

Dişlerini sıktı, yumruklarını ordugâha doğru savurdu:

"Zavallı güzel Otrar. Düşman eline geçti ha!.. Yakıp yıkmışlar, taş üstünde taş komamışlar. İnalcık Hayır Hanı Cengiz kimbilir kendi usulüyle nasıl cezalandırmıştır? Kazığa mı oturttu, kulağına erimiş gümüş mü akıttı? İtibarlı beyleri böyle öldürmek âdetidir. Karşısına geçip kahkahalar atar. Daha âdillerini ise kaplanlarına parçalatır. Korkunç!"

"Çok..."

"Bir baskına ne dersin?.."

Sarı Lagod tereddüt etmedi.

"Ben varım."

"Ben de..."

Geri döndüler. Asker zaten hazırdı. Kısa bir emir verdi:

"Bin kişi atlansın."

Kaleyi süratle terk ettiler. Gürültü yapmamaya çalışarak ormanı geçtiler. Nal sesleri duyulmasın diye atların ayaklarına keçe bağlanmıştı. Hayaletler ordusu gibi sessizce ilerliyorlardı.

Ordugâha nazır bir tepenin üstünde Temür Melik atlıları durdurdu. Sıraya soktu. Yüzer kişilik bölüklere ayırdı, önce Sarı Lagod beş koldan hücuma geçecekti. Kendisi ondan yarım saat sonra saldıracaktı. Ne kadar kırabilirlerse kârdı. Deneyeceklerdi.

Sarı Lagod'un sırtını sıvazladı:

"Göreyim seni, şimdiye kadar yaptıklarına bir yenisini daha ekle. Büyüklüğün sonu yoktur."

Sarı Lagod'un gözlerinin içi gülüyordu:

"Utandırıyorsun beni, Temür Melik. Sana rastladığım geceyi yaradana şükran. Şimdi hâlâ gelip geçenleri soymakla meşgul olacaktım."

Kucaklaştılar:

"Hakkını helâl et..."

"Helâl hibe olsun, sen de helâl et!.."

"Ananın ak sütü gibi..."

Sarı Lagod başa geçti:

"Yürüyün, aslanlarım! Cuci'nin başına yıldırım gibi inelim!"

Ordugâha daldılar.

Cuci Han çadırında şarap içmekle meşguldü. Kumandanlarını toplamıştı. Bir yandan da konuşuyorlar, savaş stratejisini tesbite çalışıyorlardı.

Sert gürültüler ve kılıç sesleriyle sıçradılar. Cuci Han gözlerini kısarak beylerine baktı:

"Ne oluyor?"

Bir asker içeri daldı:

"Basıldık!.."

Cuci, kafatasından yapılmış şarap kâsesini fırlattı. Hiddetle soludu: "Kim cür'et eder buna?.."

"Bilmiyoruz."

Kumandanlara ateş saçan gözlerini çevirdi:

"Askerin başına geçin, toparlayın, tek birini sağ korsanız karşıma çıkmayın!"

Kendi de atlandı. Karanlıkta vuruşanların içine daldı.

"Toplan borusu çalınsın! Bunlar çapulcu sürüsü değil, muntazam kuvvetler."

Bir nâra çınladı:

"Savulun!.."

Cuci Han kısık bir kahkaha attı:

"Türkmenler," dedi. "Harzem'in uşakları!.."

Sesinin yettiği kadar bağırdı:

"Sağ komayın, Moğol aslanları, vurun!"

Sarı Lagod'un sesi daha da yüksek çıktı:

"Sarı belâlara nefes aldırmayın, kardeşlerim, gebertin!.."

Kılıç şakırtıları, at kişnemeleri, iniltiler, küfürler birbirine karıştı.

Zaman zaman "Allah Allah!' nidası yankılandı.

Zaman zaman "Lu!.. Lu!.. Lu!.." ulumaları çınladı.

Temür Melik durumu tepeden gözlüyordu. Fakat karanlıkta görebildiği bir şey yoktu. Ama arkadaşlarının neşeli seslerinden işlerin yolunda gittiğini anlıyordu.

Kararlaştırılan zaman gelince adamlarına emrini verdi:

"Yallah hücuuum!.."

Tepeden indiler. Harp naraları atarak, "Allah Allah" diye bağırarak, "Allahüekber Allahüekber!" diye tekbirler getirerek dövüşe katıldılar. Cuci Hanın kuvvetleri şaşırdı, bocaladı. Düşmanı çok kalabalık zannetmişlerdi. Karanlıkta sayıları tesbit etmek mümkün olmuyordu. Cuci Han avazı çıktığı kadar bağırdı:

"Geri çekilin, geri çekilin!.."

Vuruşa vuruşa çekilmeye başladılar. Temür Melik peşlerini bir müddet bırakmadı.

"Yürüyün, zafer bizimdir.

Esir almadılar. Alıp nereye götüreceklerdi? Bir de onların karnını doyurmak gerekti. Oysa kalede fazla yiyecek yoktu. Ellerine geçen pirinç çuvallarını atlarının terkisine bağladılar. Moğol çadırlarını ateşe verdiler. Sabaha karşı kaleye döndüler.

• • •

Cuci Han'ın elinde on bin atlı vardı. Oysa Temür Melik bin kişi ile saldırmıştı. Bunu hiçbir zaman öğrenemedi. Düşmanı çok kalabalık sandı. Hemen kurultayı topladı. Öfkeden bıyıkları titriyor, gözleri fıldır fıldır dönüyordu.

"Ne biçim iş!" diye kükredi. "Düşman içimize kadar giriyor da ondan sonra haberimiz oluyor. Beş yüz maktul, bir o kadar da yaralı verdik. Harzemlilerin cesaretsiz olduğunu sanmak-

la hazâ gaflet etmişiz. Nasıl kumandanlarsınız? Nöbetçileriniz neredeydi? Niçin zamanında işin farkında olamadılar?.."

Hiçbir cevap alamadı. Herkes Cuci Hanın öfkesinden korktuğu için susuyordu. O, hırsla devam etti:

"Yiyeceğimizin çoğunu götürdüler. Aç kalmaya mahkûm olduk. Geceki nöbetçileri bulun ve hepsinin boynunu vurun."

Kumandanlardan birine döndü:

"Ugedey Noyan, derhal adamlarından seçeceğin bir heyeti babama gönder. On bin asker çıkarsın. Süratle gelsinler. Yiyecek bulmak için civar bölgeye saldıracağımızı bildir. Elimize ne geçerse kârdır. Durma, hemen dediklerimi yerine getir."

Ugedey Noyan yerinden fırladı. Söylenenleri yapmak için askerin içine doğru yürüdü.

Cuci Han öfkesini alamamıştı. Bangır bangır bağırıyordu:

"Uyuyorsunuz, hepiniz uyuyorsunuz! Size güvenmekle aptallık ettiğimi anlıyorum." Çadırın kapısını gösterdi: "Çıkın dışarı!.."

• • •

Cengiz Han, oğlunun başarısızlığını duyunca küplere bindi:

"Hay beceriksiz salak oğlum!" diye böğürdü.

Bir müddet gezinerek düşündü. Burka'yı çağırdı. Çok uzun boylu, kalın yapılı bir Tatardı Burka. Dizini yere vurup Kaanı selâmladı.

"Geldim, Büyük Kaan."

"Oğlum Cuci Han bozguna uğramış, Burka. Bir avuç Türkmenin koruduğu Hocent'i alamamış. Benden imdat ister. Yanına on bin atlı al ve yardıma git. Peşinden hiç ayrılma. Adetâ gölgesiymişsin gibi her yerde oğlumu takib et. Bu kaçıncı aptallığı? Çok oldu gayri, dünyada fazladır. Hocent alındıktan sonra bildiğin gibi yaparsın."

Adamın dudaklarında sinsi bir tebessüm dolaştı:

"Anladım, Büyük Kaan."

"On bin asker al ve hemen yola çık..."

Adam kalktı. Asker içine girdi. İstediklerini ayırdı. Hareketlerini seyreden Kaanı elini kaldırarak selâmladı.

"İleri" emrini verdi.

Cengiz, Burka'nın ardından bir zaman baktı. Onu bazı kumandanlarını ortadan kaldırmak için kullanırdı. Kaana ölesiye sadıktı.

Temür Melik, Cuci Hanın babasından yardım istediğini öğrenmekte gecikmemişti. Hemen kararını verdi. Bu sefer yanına iki bin atlı aldı. Hocent'e gelen tek yolun üstünde pusu kurdu.

Günlerce bekledi. Ama beklediği bir türlü gelmiyordu. Askerde sabırsızlık alâmetleri belirmeye başlamıştı. Sabrın patlama noktasına geldiği bir gün, beklenen haberi getirdiler:

"Geliyorlar!.."

Haber Temür Melik'i çok sevindirdi. Bu kadar bekledikten sonra eli boş dönmek askerin moralini bozardı. Yerinden fırladı. Gülerek Sarı Lagod'a baktı:

"Geliyorlarmış" dedi.

Sarı Lagod kılıcını okşadı:

"Hele gelsinler..."

Kuvvetlerini geçidin iki yanındaki ormanlık bölgeye gizledi. Bir kola yine Sarı Lagod'u kumandan yaptı. Diğer kolu kendisi idare edecekti.

Fazla beklemelerine lüzum kalmadan düşman göründü. Fakat Burka kurnaz davranmış, beş yüz kişilik bir öncü kuvvet çıkarmıştı.

Temür Melik'in keyfi kaçtı. Taarruz etmezse götürebilirdi. Bir an tereddüt ettikten sonra kararını verdi:

"Haydaaa!.."

Düşmanın üstüne atıldılar. Aynı anda Sarı Lagod da adamlarını harekete geçirdi: "Davranın, yallah!.."

Düşman neye uğradığını şaşırdı. Toparlanmasına vakit kalmadan Türkmen kılıçları altında can verdi.

Kat'î netice alındıktan biraz sonra Moğol kuvvetinin büyük kısmı da göründü. Ama bunlar olup bitenlerden haberdar olmuş, tedbirlerini almışlardı. Harp nizamı ile yürüyorlardı. Burka burnundan soluyor, en önde at sürüyordu. Temür Melik:

"Geri çekilin" diye emretti,

Baskın suya düşmüştü, ama düşman öncü kolu tamamen imha edilmişti. Atları da yedeğe alarak süratle çekildiler. Moğolların hayvanları yorgun olduğu için Türkmenlere yetişemezlerdi. Rahatlıkla kaleye girdiler. Moğol kumandanı Burka, yumruklarını sıkarak kaleye doğru salladı:

"Hepinizi kılıçtan geçireceğim!" diye bağırdı. Asık bir yüzle Cuci Hanın huzuruna çıktı.

• • •

Buhara halkı o sabah yine erkenden sokağa dökülmüştü. Şehirde ne zamandır derin ve manâlı bir sükût hüküm sürüyordu. Cengiz ve ordularının pek yakınlarda olduğunu biliyorlardı. Hattâ bazı düşman birlikleri Buhara civarında görülmeye başlamıştı.

Artık pazarlar kurulmuyor, sergiler açılmıyordu. Halk, alışveriş yapmaz olmuştu. Birkaç kuruşu olan kötü günler için saklıyordu. Şehri korumaya azimli kişiler askeri iaşe etmek için avuç açarak dileniyorlardı da bu birikmiş paralardan bir kuruş bile alamıyorlardı. Zenginler mal derdinde, fakirler can derdinde idi. Gerçi memleket derdinde olanlar da vardı. Bunlar halk arasına çıkıyor, müdafaa için yardım istiyorlardı.

Deli Derviş yamalı cübbesini savura savura sağa sola sekiyor, çıplak ayaklarının parçalanmasına aldırmadan yardım toplamak için çırpınıyordu.

Buhara zenginlerinden Hacı Zeyyad'a yaklaştı:

"Efendi Hazretleri," dedi.

"Şehrin müdafaası için askerin erzağı yok. Ya biraz yiyecek veya birkaç kuruş verseniz..."

Zeyyad şöyle bir baktı. Burnunun ucuna konan bir sineği kovar gibi elini salladı:

"Allah versin" dedi. Derviş gitmedi.

"Bana Deli Derviş derler. Otrar'da yıllarca zindanda kaldım. Bu devletin nimetinden çok eziyetini tattım. Ama Müslümanlar kurtuluş bekler. Otrar'ın yanışını, inalcık Hayır Hanın öldürülüşünü dehşetle gördüm. Müslümanların kılıçtan geçirilmesine şahit oldum. Allah'a andolsun ki, o zaman ölümden başka şey düşünmedim. Kendimi Moğolların önüne attım. Elime geçenin boğazını sıktım. Tartakladılar, yaraladılar, öldü diye şehir dışına attılar. Ama ölmemiştim. Lanet olsun bana, ölümü bile beceremedim. Buharaya geldim. Bu şehrin Otrar gibi düşman eline geçmesine gönlüm elvermez, ölmeyi yeğ sayarım. Gel, yardım et bize, kendini ateşe attığının farkında değilsin. Moğolların zulmünü bilmiyorsun. Bir gelirlerse ne malın kalır, ne namusun!.."

Zeyyad homurdandı:

"Git başımdan be..."

"Ölüme gidiyorsun, farkında değilsin, tahmin edemediğin felâketleri elinle hazırlıyorsun, gaflettesin.."

"Defolacak mısın?.."

"Niye? Para istedim diye mi kızdın? Verme, istersen. Yine de gel, bize katıl. İç kalede binlerce dindaşın var. Şehrini onlarla birlikte müdafaa et..."

"Ben asker değilim, tüccarım."

"Öyleyse mesleğinle mütenasip olsun, para yardımı, yiyecek yardımı yap."

"Git be adam!.."

Derviş ellerini semâya açtı:

"Rabbim, rahatları için yurdunu ezdirmeyi göze alan bu kulların, her ne kadar bir yurt sahibi olmaya lâyık değillerse de, içlerinde bu şuura ermişlerin yüzü suyu hürmetine memleketi düşmandan koru..." Parmağını Zeyyad'a dikti: "Bunlar

ne yaptıklarını bilmiyorlar, yâ Rab!" Hacı Zeyyad adamakıllı köpürdü. Herşeyi kabullenebilirdi, ama kendisine gafil denmesine tahammül edemezdi. Hiddetle fırladı:

"Çiğnerim billâh!" diye bağırdı. "Defol, yoksa çiğnerim!"

Derviş alçak sesle mukabele etti:

"Yakında kendin çiğneneceksin, ey gafil!.."

Uzaklaştı.

Sokaklar dolmuştu. El açmaya devam ediyordu, akşama kadar topladığı paralar bir avuç bile olmamıştı. Buğday ise sırtındaki küçük torbanın yarısına ulaşamamıştı. Melül melül iç kaleye döndü. Kumandanın huzuruna çıktı:

"Cesaretini kaybetme," dedi. "Bunlar bir sürü, gafil, bir sürü ne yaptığını bilmez..."

Kumandan başını salladı, acı ile yüzünü buruşturdu.

Yarım saat sora gelen bir haberci Moğolların ordugâh kurmakla meşgul bulundukları haberini getirdi. Şehirde tam bir panik başladı. Halkın bir kısmı dövüşmek, bir kısmı teslim olmak istiyordu. Teslim olmak isteyenler Harzem Şahının âdil olmayan idaresini ileri sürüyor, Cengiz'in ondan daha beter olmadığını iddia ediyorlardı. Diğerleri ise, idarede kusur bile etse bir Müslüman'la bir putperestin arasında büyük fark bulunduğunu, Moğolların zulmünün âfâkı tuttuğunu söylüyorlardı.

İç kaledeki kahramanlar halk arasından beş bin kadar asker toplayabildiler.

Bazıları kaçmak için hazırladığı, fakat Cengiz'in çabuk yetişmesiyle bir işe yaramayan atlarını kahramanlara lütfen verdiler. Beş bin atlı gece yarısından biraz sonra kaleden çıktı. Moğol ordugâhına atıldılar.

Moğollar kalabalıktı, ama üstlerine saldıran düşmanın sayısını bilmiyorlardı.

Üstelik yorgundular. Bütün bunlara rağmen dövüşmeleri gerekti. Ancak böyle yapmadılar. Küçük atlarına atladıkları gibi ordugâhı terk ettiler.

Buhara kumandanı İnanç Han düşmanı takip etmeyi yersiz saydı. Askerin erzağı az olduğu için çadırlara bırakılan gıda maddelerini ele geçirme sevdasına kapıldı. Askerlerine bu yolda emirler verdi.

Sabaha kadar yiyecekleri topladılar, atlara yüklediler. Kendileri yaya olarak, ancak güneş doğarken Buhara yoluna düştüler.

Uzaktan önce bir toz bulutu belirdi. Yaklaştıkça büyüdü, yayıldı. İnanç Han şaşırdı. Düşman geri mi dönmüştü? Yoksa dost muydu gelenler?

Merak uzun sürmedi.

Az sonra küçük atlılar gözükmüştü. Buhara kahramanları yaya idi. Buna rağmen arslanlar gibi vuruştular.

Fakat Moğolların ardı arkası kesilmiyordu. "Lu!.. Lu!.. Lu!.." diye naralar atarak durmadan hücum tazeliyorlardı.

Kanlı bir savaş oldu. Meydan insan ve hayvan leşleriyle doldu. Buhara müdafilerinden pek azı şehre ulaşabildi. Kale kapılarını sıkı sıkıya kapadılar.

On Birinci Bölüm

İNANÇ HANIN BEŞ BİN ASKERİNİN çoğunun kılıçtan geçmesi ve pek azmin Buhara'ya dönebilmesi şehir halkını adamakıllı ürküttü. Halkın ileri gelenleri toplanarak bir kurultay kurdular. İnanç Hanın askerî hatâsının üstünde durmayarak düşmanın kuvvetlerinden bahsettiler. Onlara göre Cengiz'in ordusu tepelerdeki kum taneleri kadar, yerdeki karıncalar kadar çokluktu. Kesmekle bitemeyeceğinden yenilmesi mümkün değildi. Beş bin Buhara fedaisinin büyük kısmını bir anda kılıçtan geçiren düşmanın önünde durulabilir miydi?

Buna karşılık, vatanperverler, ne olursa olsun müdafaasız teslim olmama taraftarı idiler. Cengiz'in askerlerini Buhara'yı yıkarken görmektense, ölmeyi tercih ettiklerini söylüyorlardı...

Dinletemediler. Teslim olmak isteyenler ağır bastı. Onlar hediye yüklü bir kervan donatarak süslü elbiseler giydiler. Canlarını bağışlaması şartıyla şehri teslim etmeye razı olduklarını Cengiz'e bildirmek için şehirden ayrıldılar.

Öbürleri ise, şehri kanlarının son damlasına kadar müdafaa etmek için, iç kaledeki bir avuç serdengeçtiye iltihak ettiler.

Toprak buram buram bahar kokuyordu. Yeni açmaya başlayan çiçekler yol boyu yabanî otlara karışmıştı. Cengiz Hanın sarı çadırı güneş altında parlıyordu.

1220 yılı felâketlerle başlamış, felaketlerle devam ediyordu. "Müslümanların canı" denen, dünyanın bu en ileri, en mâmur şehri Buhara'nın on iki kapısı düşman atlılarına açılmak üzere hazırlanıyordu.

Güneş Müslümanların bu haline ağlar gibi bakıyordu sanki. Nereden nereye gelmiş, ne hallere düşmüşlerdi. Deli Derviş düşünüyordu.

Birlikte hareket ettikleri zamanlar ne kuvvetli, ne yenilmezdiler. Sonra parça parça olmuşlardı. Onlar parçalandıkça düşman birleşmiş, Cengiz Hanın kuvveti giderek artmıştı.

Birlik zafiyetten de gelse muvaffak olacaktı. Ayrılık, kuvvetten de doğsa, hezimete mahkûmdu. Bu değişmez bir kaide olarak tarih sayfaları arasına kazınmıştı.

Buhara heyeti Cengiz Hanın çadırına ulaştığı zaman içlerinde pişmanlık hissi duyanlar az değildi. Ama bir kere bu yola girmiş bulunuyorlardı. Koparabilecekleri kadar tâviz koparmak için çalışmak en iyi yoldu.

Danişmend Hacip heyeti çadırın kapısında karşılayarak Cengiz'in huzuruna götürdü. Ciddî bir tavırla Kaanın önünde dizini yere koydu.

"Büyük Kaan," dedi. "Buhara halkı temsilcileri, ayağına yüz sürmek üzere huzurundalar."

Yüzü çok ender gülen Cengiz Hanın dudakları küçültücü bir tebessümle kıvrıldı: "Baskın üç yüz kahramanımı götürdü" dedi.

Sesi buz gibiydi. Heyet mensupları titrediklerini hissettiler. Ümitsizce bakıştılar. En yaşlıları söz söyleme cesaretini gösterdi:

"Büyük Kaan," dedi.

"Biz Buhara halkı temsilcileriyiz. Şehrimizin kalesi çok yüksek ve duvarları da sağlamdır. Ayrıca içerde canını vermeye hazır kahramanlar vardır."

Cengiz Han insanın kemiklerini donduran bir sesle sordu:

"Onun için mi teslim olmak istersiniz?"

Heyet başkanı duymazlıktan geldi. Devam etti:

"Erzağımız da boldur. Ne kadar gayretli bir ordu olursanız olun, şehri alabilmeniz için yıllarca muhasara etmeniz lâzımdır. Fakat biz beyhude kan aksın istemiyoruz. Şehri bazı şartlarla teslim etmeye geldik. Çoluğu çocuğu düşünmek zorundayız."

Cengiz Han homurdandı:

"Şartları söyle, ihtiyar."

"Şehir halkına ilişmeyeceksiniz ve dinimizde bizi serbest bırakacaksınız."

Cengiz Han, tek tek elçilere baktı. Elini yana uzatıp Çinli kölenin uzattığı şarap kupasını aldı. Bir dikişte yuvarladı. Sonra elçilere çok tuhaf gelen bir sual sordu:

"Şarap içer misiniz?"

Hepsi aynı anda tiksintiyle cevap verdiler:

"Hayır."

Yüzünü buruşturdu:

"Öyleyse sizin dininizle bizim dinimizin bağdaşması mümkün değildir. Teslim olmak istiyorsanız kabul ederim. Ancak mağlûpların şartı şurtu olmaz. Ya mağlûbiyeti peşin kabullenir, kapıları açarsınız veya dövüşü göze alır, meydana çıkarsınız."

Heyet başkanı inler gibi mırıldandı: "Kale duvarlarımız çok sağlamdır."

Cengiz Han hiddetle doğruldu. Ayağını hırsla yere vurdu:

"Bir kalenin sağlamlığı müdafilerinin cesaretiyle ölçülür. Görüyorum ki, müdafiler tek ok bile atmadan teslim olmak

için can atarlar. Gidin, kalenin bütün kapılarını açın. Hakkınızda hükmü sonra vereceğim."

Bir an düşündükten sonra ilâve etti: "Bu hükmün mümkün olduğu kadar mülayim olması için şeytanımı kandırmaya çalışacağım."

Sinsice bir kere daha sırıttıktan sonra sırtını döndü. Muhavere bitmişti. Buhara elçileri sakallarını tutmuş, endişe ile bakıyorlardı. Şaşkınlıklarından kurtulup çadırı terk etmek bile akıllarına gelmiyordu. Danişmend Hacip aksakallı kafile başkanını kolundan çekmese, belki saatlerce orada dikilip duracaklardı.

Dışarı çıktıkları zaman havanın bulutlanmış olduğunu gördüler. Güneş bile bu manzarayı görmeye tahammül edememiş, kendisini bulutların ardına saklamıştı. Gök ağlamaya hazırlanıyordu.

Kafile Buhara'ya döndüğü zaman halk etrafına birikti. Yüzlerine bakıp ne diyeceklerini anlamak mümkündü ama sözlerinde belki bir ümit ışığı buluruz diye durmadan soruyorlardı:

"Ne haber?.."

"Kaan ne dedi?.."

"Bize ilişmeyecek mi?.."

"Şehri yakmayacak mı?.."

"Camilerimizi yıkmayacak mı?.."

"Kadınlarımızı tutmayacak mı?.."

Kafile reisi ümitsizce başını salladı. Aslında herkesin beklediği cevabı verdi:

"Hiç bir taahhüt altına girmiyor..."

Ağızlarından korkulu bir hayret nidası döküldü:

"Yaaa!.."

İç kaleye kapanmış gönüllüler durumu öğrendikleri zaman halkın arasına yine adamlar saldılar.

Bunlar, "Düşman nâmerttir," diyorlardı.

"Kaldı ki hiçbir taahhüt altına girmedi. Hakkımızdaki ka-

rarı sonra vereceğini ifade etti. Canları cehenneme! Biz kurbanlık koyun değiliz. Camilerimizin içinde şarap içmelerine nasıl göz yumarız? Kadınlarımızı gözümüzün önünde oynatmalarına nasıl dayanırız? Çocuklarımızın kılıçlanmasına nasıl tahammül edebiliriz? Yok yok, biz teslim olmakla başımıza gelecekleri ellerimizle hazırlamış oluruz. Bırakalım, vuruşup mertçe ölelim. Zelil yaşamaktan, başı dik ölmek evlâdır. İslâmlığa, insanlığa yakışan da budur."

Ama dinletemiyorlardı. O gün sanki herkesin basireti bağlanmıştı. Cengiz'in âlicenap ve barışsever olduğunu iddia edebilecek kadar samimiyetsizleşmişlerdi.

Diyorlardı ki:

"Cengiz Hanın yanında iki de Müslüman han vardır. Karluk Hükümdarı Arslan Hanla, Almalık Hükümdarı Sugnak Tigin. Cengiz bize kıymak bile istese, bu Hanlar müsaade etmezler. Hayli de kuvvetlidirler. Elbette dindaşlarını korusalar gerektir.

"Etmeyin, eylemeyin, düşmana iltihak eden kim olursa olsun dost değildir. Onlar Cengiz'in istilâ ve yağmalarını kolaylaştıran basamaklardır sadece. Bilerek veya bilmeyerek zâlimin zulmüne ortak olmuşlardır. Güven olmaz. Gelin, teslim olmayalım."

"Hayır, teslim olmak hepsinden iyidir. Arslan Han iyi bir Müslümandır. Beş vakit namazında, niyazında adam; dindaşlarını ezdirmez. Cengiz'i frenler..."

Yüklü bulutlar yağmur tanelerini şehrin üstüne serpiştirirken, Buhara'nın on iki kapısı da düşman atlılarına açılıyordu. Gök ağlıyor, melekler ağlıyor, basiret sahipleri ağlıyordu. Teslim olma taraftarı olmayanlar, ne pahasına olursa olsun şehri müdafaa ederek ölmeye bir kere daha karar vermiş, Şehristan denen yerde kurulmuş iç kaleye tekrar çekilmişlerdi. Kale bedenlerinde tertibat aldılar. Okçular yerleştirip mancınıklar kurdular.

O gece şehre kimse girmedi. Halk geceyi sokakta geçirdi. Her an Cengiz ve ordusunu bekleyerek korkulu dakikalar yaşadı. Cengiz Han sanki bundan büyük bir zevk aldığını belirtmek için mahsus sabahı bekledi.

Şafakla birlikte yüz Moğol atlısı şehre girdi. Etrafı şöyle bir gözledikten sonra:

"Lu... Lu... Lu!.." diye zafer naraları atarak Kaana koştular. Durumu bildirdiler. Kapıların açık tutulduğunu söylediler.

Cengiz çadırlarını toplattı. Acele hareket etmiyordu. Nasılsa kurbanlığın bıçak beklediğini biliyordu.

Yavaş yavaş şehre yaklaştılar.

Kaleden düşman atlılarını seyreden halkın kalbi ürperdi. Çocuklu kadınlar, erkeklerin ayaklarına kapandılar:

"Ne olur bizi düşman eline teslim etmeyin." diye yalvardılar. Aldıkları cevap ise hep aynı oldu:

"Merak etmeyin, Cengiz âlicenaptır. Yanında iki Müslüman hanı var, bizi korurlar..."

Şehre yaklaşınca, Cengiz Han, askerlerini durdurdu. Atının üstünde ayağa kalktı:

"Moğol arslanları, işte yenilmez Buhara! Tek ok bile atmadan, korkusundan kocakarılar gibi büzüldü. İstilâya açıldı. Yüzer kişilik kollar halinde ayrılın. Her kol bir mahalleyi işgal edecektir. Merkez benimle birlikte kalacak, konduğum yerde konacak, gittiğim yere korkusuzca gelecektir. Anlaşıldı mı?"

Meş'ûm karşılık geldi:

"Lu!.. Lu!.. Lu!.. Lu!.."

"Dinleyin. Yağma serbesttir. Şehrin en güzel kızlarını önce bana takdim edeceksiniz. Bu töreyi bozan elimden kurtulamaz. Diğerleri sizindir. Yağmalayın, yakın, yıkın! Vuruşmadan teslim olmak neymiş, anlatın. Düşmanın bile cesuru makbuldür.

"Lu!.. Lu!.. Lu!.. Lu!.."

"Dörtnaaaaal, ileriiii!.."

Atını mahmuzladı. Üstünde eğildi. Sonra birden durdu. Elini havaya kaldırıp şehrin kapılarını gösterdi:

"Hücuuum, yiğitlerim!.."

Moğol atlıları yıldırım gibi şehrin kapılarını geçtiler, zafer naraları atarak sokaklara dağıldılar.

Cengiz Han da biraz sonra kapıdan girdi. İki yanında, Buharalıların güvendiği Müslüman Karluk ve Almalık Hanları vardı. Ardından Danişmend Hacip yürüyordu. Doru atını doğruca şehrin büyük meydanına sürdü. Halk toplanmıştı. Korkuyla yere kapandılar. Affedilmeleri için ağlaya sızlaya yalvarmaya koyuldular.

Cengiz Han söylenenlerin gerçi tek kelimesini anlamıyordu, ama canları için alçalan bu insanların hareketlerini iyi değerlendiriyordu. Bir ara Danişmend Hacip'e sordu:

"Ne istiyorlar bunlar?"

"Affedilmeleri için yalvarıyorlar, Büyük Kaan!.."

"Yaaa!.."

Bir an durdu. Bakışlarını esir halkın üstünde dolaştırdı. Sonra Danişmend Hacip'e döndü:

"Bunlar Müslümandır öyle mi?.."

"Evet, Büyük Kaan..."

"Kitaplarında düşmana silâh çekmeden teslim olmaları hususunda bir emir var mı?"

"Yok."

"Öyle ya, sen de Müslümansın, iyi bilirsin." "Bilirim, Büyük Kaan..."

"Peki, kitaplarında böyle bir kayıt yoksa niçin teslim oldular?"

Cengiz büyük meydanın tam ortasında durmuş konuşuyordu. Etrafı muhafızlarıyla çevrilmişti. Yalın kılıç emir bekliyorlardı.

"Sor bakalım, Danişmend Hacip, kitaplarında böyle bir şey yazmıyorsa niçin teslim olurlar?"

Danişmend Hacip kalabalığa döndü, Harzemce sordu:

"Büyük Cengiz Han, Kur'ân'da vuruşmadan teslim olmanızı emreden bir âyet olup olmadığını soruyor."

Halk uğultu halinde cevap verdi:

"Yoktur."

Danişmend Hacip tercüme etti:

"Yoktur derler, Büyük Kaan."

"Muharebeyi yasaklayan bir emir var mı?..."

Danişmend Hacip tercüme etti. Halk uğultu şeklinde cevap verdi:

"Aksine, dinimiz küffarla cihadı emreder."

Cengiz Han cevabı öğrenince kinle büzülmüş gözlerini kalabalığa dikti. Danişmend Hacip'e bakmadan emretti:

"Niçin teslim olduklarını sor."

"Öyleyse niçin teslim oluyorsunuz?.."

"..."

Şaşkınlık cevap vermelerine mani oluyordu.

"Niçin teslim oldunuz?.."

"..."

Herkeste endişe hâkim olmaya başlamıştı. "Cevap vermiyorlar, Büyük Kaan!.."

"Çünkü bunun cevabı yoktur. Kimse korktuğunu itiraf etmek istemez."

Bu sırada koşa koşa bir Harzemli geldi. Danişmend Hacip'e doğru bağırdı.

"Askerleriniz şehri yağmalıyor, mâni olunuz."

Danişmend Hacip, Cengiz Hana baktı.

"Şehir yağmalanıyormuş, mâni olmamızı istiyor."

Cengiz Han kısık gözlerle adamı süzdü. Ardında dikilen yalın kılıç muhafıza dönüp meş'um işareti verdi. Muhafızın kılıcı şimşek gibi bir hareketle kalktı, indi. Etrafa kan sıçradı. Baş bir yana, gövde bir yana düştü.

Cengiz Han bağırdı:

"Mağlûplar şikâyet etme hakkına sahip değildir."

Atını sürdü. Şehrin en büyük ibadethanesi Ulu Caminin kapısına yaklaştı. Danişmend Hacip izahat veriyordu:

"Bu gördüğünüz bir camidir. Büyük Kaan. Müslümanlar bunun içinde ibadet ederler, adına Ulu Cami derler. Bir eşi daha yeryüzünde yoktur."

Cengiz'in yüz çizgileri kasıldı:

"Burada ilk defa ben şarap içeceğim!"

Karluk hükümdarı Arslan Han feryadı bastı:

"Aman, Büyük Kaan!.."

Sert bir bakış fırlattı:

"Müslümanlığın mı incindi, Arslan Han? Cennete gitmeyi mi özlersin?"

Arslan Han boynunu büktü. Canı dininden kıymetli gelmişti. Sesini çıkarmadı.

Buhara'nın sayılı ilim adamları camide toplanmıştı Sanki bu bina kendilerini kurtaracaktı. "Allah'ın evidir" diyen konuştu. Aslında "Allah'ın evi" korunmak ister. Bu akıllarına gelmiyordu. Ele kılıcı almadan taş duvarların kendilerini korumasını istiyorlardı. Daha doğrusu koruyamadıkları bir dinin koruyuculuğuna sığınıyorlardı.

Cengiz Han tereddüt etmeden atını kapıya sürdü. Buharalıların dehşetle irkilip çekilmelerine aldırmadan içeri girdi. Korkudan iki yana açılan cemaatın arasında ilerledi. Mihraba vardı. Yüzünü cemaate çevirdi. Gözler alabildiğine açılmış, yüzler alabildiğine sararmıştı. Bazılarının yanaklarından artık çok geç kalmış pişmanlık yaşları süzülüyordu. Cengiz umursamadı bile. Hocalardan birine döndü. Sangını işaret etti. Sordurdu.

"Başına niçin bu kadar bez sarmış?"

"Bu din âlimidir."

"Gök Tanrıyı bilir mi?.."

"Tek Allah bilirler."

"Şu sarığı merak ettim, yakından görmek istiyorum."

Bir müddet durdu, kısık gözlerini muhafızlarından birine çevirdi. Bir gözünü açıp kapadı.

Muhafız seri bir hareketle kılıcını salladı. Âlimin başı tam omuz üstünden gövdeden ayrıldı. Yere yuvarlandı. Diğerleri bağrışarak geriledi.

"Allah'ım!.."

Cengiz Hanın muhafızı eğildi. Boyun damarlarında hâlâ hayat kıpırtıları taşıyan kanlı başı kaldırarak sarığını giydirdi. Saygıyla Kaana uzattı...

Cengiz, kesik başı aldı. Bir bilgin titizliğiyle inceledi.

Ellerine bulaşan kanı sarığa sildi. Sonra caminin ortasına fırlattı, attı.

"Alın bilgininizi!..."

Altından indi. Şarap getirilmesini emretti. Karnı davul gibi şişinceye kadar içti.

Bu arada üç Moğol askeri yanlarında bir kızı sürükleyerek getirdiler. Kız direniyor, yürümek istemiyordu. Gözlerinden sicim gibi yaşlar boşanıyordu.

"Merhamet, merhamet ediniz!.."

"Yürü!.."

Cengiz'in önüne getirdiler. Eğilip Kaanı selâmladılar.

"Büyük Kaanımız, siz bize Buhara'nın ambarlarını açtınız, aç kursağımıza yemek girdi, hayvanlarımız patlayıncaya kadar arpa yedi. Biz de size hediye getirdik."

Cengiz Han, çekik gözlerini genç kıza dikti. Zavallıcık yaralı bir kuş gibi titriyordu.

"Niçin titriyor?"

"Siz Büyük Kaanın karşısında titrememek kimin haddine düşmüş?"

"Söyleyin, raks etsin. Belki beğenir haremime alırım."

Kılıçların ucuyla dürttüler.

"Oyna bakalım, güvercinim."

Âlimler biraz daha geriledi. Cengiz Han bunu fark etti.

"Şu Müslüman bilginleri yaklaşsınlar. Kızın etrafında dâire olsunlar. Seyretsinler, emrediyorum."

Emir bilginlere anlatıldı. Birkaçı itaat ederek ilerledi. Ama çoğunluk olduğu yerde çakılmış gibi kaldı.

Cengiz Han hiddetle bağırdı: "İlerleyin!.."

Kimse kıpırdamadı. Çok acı bir şekilde aldandıklarını anlıyor, cezalarını takdir ediyorlardı. Aralarından yaşlı bir zat fırladı:

"Burası ibadethanedir!" diye bağırdı. "Ey gözü dönmüş Cengiz Han, şehri teslim etmekle ne büyük hata ettiğimizi anladık. Ölüm bizim için nîmet oldu. Bu can artık taşınmaya değmez. Emrini dinlemiyoruz. Lanet olsun sana ve senin gibi olan askerlere, lanet olsun bize!... Biz ki tek ok atmadan şehrin kapılarını açtık."

Cengiz Han, açık bir Moğolca ile söylenen sözleri sonuna kadar gözünü kırpmadan dinledi. Hiçbir harekette bulunmadı. Uzun uzun konuşana baktı:

"Sana kim derler?" diye sordu. "Bizim dilimizi nereden öğrendim?"

"Bana Deli Derviş derler. Diyar diyar dolaşmış bir adamım. Senin ellerde yıllarca kaldım. Çin'i, Maçin'i gezdim. Çok zâlim gördüm. Dünyadaki bütün zâlimlerin en zalimi şu anda karşımda. Lanet sana, lanet zulmüne!.."

Deli Derviş o anda ölümden başka bir şey düşünmüyordu. Nasılsa şehir teslim olmuştu. İç kalede düşmana karşı direnmekte olan yiğitler ise çabucak tükenecekti. Cengiz Hanın yapacaklarını görmek için değil, Müslüman âlimlerin haysiyetini kurtarmak için buraya koşmuştu.

Ondan cesaret alan bilginler kıpırdanmaya başladılar. Birkaçı. "Lanet!" diye gürledi. Sonra bu umumî bir uğultu halinde kubbelerde çınladı:

"Lanet sana!..."

Cengiz'in üstüne doğru yürüdüler.

Cengiz Han, korkuyla sıçradı. Muhafızlar hemen çembere aldılar.

"Hepsini öldürün!" diye bağırdı. Kılıçlar, kılıçsız insanların başı üstünde dolaştı. Ölüm makineleri kana bulandı. Yeşil Buhara halıları kızıla boyandı. Cengiz Han,

"Kıza ilişmeyin" dedi.

Katliam kısa sürdü.

"Tamam" haberi geldiği zaman caminin içi cesetlerle dolmuştu. Ortada kandan bir gölcük vardı. Beyaz kavuklar kırmızı lekelerle benek benekti...

Cengiz Han, çok normal bir hâdiseye şahit olmuş gibi baktı. Tekrar gözlerini genç kıza dikti:

"Raks etsin..."

Parmağını cesetlerin üstüne çevirdi:

"Şu hocaların cesetleri üstüne basa basa, hem de..."

İki asker genç kızı kollarından tutarak oraya sürüdüler. Çıplak ayakları cesetlere değdi. Kanla kızıllaştı. Ürperdi. İçerdekilerin arasında babasını araştırdı. Buldu. Cesedinin üstüne kapanmak için bir hareket yaptı. Sonra vazgeçti.

"Dinini korumasını bilmeyen, kızını korumasını da bilemedi, canını korumasını da..." diye mırıldandı.

Başını dim dik tuttu. Bütün nefretini sesine vererek Cengiz Hanın yüzüne haykırdı:

"İhtiyar çakal. Allah sana lanet etsin!..."

Cengiz, Danişmend Hacip'e sordu:

"Ne diyor bu?.."

"Allah sana lanet etsin, diyor."

"Çok içten söyledin, ey Hacip, bu beddua seni de sarmışa benzer."

Cevap beklemeden yürüdü. İki adımda genç kızın yanına vardı. Kız korkuyla gerilemek istedi, ama mâni oldular. Kolundan tuttu:

"Raks et!.."

Fırıldak gibi çevirdi:

Yüzü pek nâdir gülen Cengiz Han kahkahalar atıyordu...

Genç kızın gözü Kaanın belindeki hançerde idi. Birden atıldı. Kaanın belindeki hançeri kavradı.

"Al, lanet olası!.."

Hançer tutan elini süratle kaldırdı, ama indiremedi. Arkasında tetikte duran kurnaz bir Moğol askeri bileğini tutmuştu.

Cengiz, kızı iki omuzundan tuttu, çekti; ağzını yanağına yapıştırdı. Sivri dişlerini geçirdi. Var kuvvetiyle sıktı. Ağzının içi sıcakkanla doldu. Tiz bir feryat caminin içinde çınladı. Cengiz Han, dişleri sıkılı olduğu halde başını hızla çekti.

Ağzında koca bir et parçası vardı. Türkmen kızı acı ile bağırıyor, elini yanağına bastırmak istiyordu. Ama askerler iki kolunu da tutmuşlardı. Eti alınmış yerden elmacık kemiği görünüyordu. Kan sütun sütun çenesinden süzülüyor, rengi gittikçe sararıyordu. İrileşmiş kara gözleri Cengiz'in sarı yüzüne yapışmıştı.

Bir zaman öylece ayakta tuttular. Moğolların bile kanı donmuştu. Cengiz, ağzının içindeki et parçasını köpek ulumasını andırır sesler çıkararak sakız gibi çiğniyordu.

Nihayet genç kızın ayakları büküldü.

İki asker kollarını bıraktılar. Külçe gibi yere yığıldı. Beyaz sarıkların arasına serildi, kaldı.

O zaman Cengiz Han üstüne yürüdü. Hançerini tekrar kınından çıkardı. Baygın Türkmen kızının önünde diz çöktü. Bir çekişte göğsünü yırttı. Tam kalbinin üstüne hançerini sapladı. Aşağıya çekti. Sonra yana, sonra yukarıya ve tekrar yana. Bir dörtgen çizdi. Kan fışkırdı. Hançerinin ucunu kaldırdı. Kestiği parçayı tuttu, kenara fırlattı. Bir kan gölünün içinde genç kızın kalbi göründü. Son titreyişlerini yapıyordu. Elini daldırdı. Bir çekişte yerinden söktü. Genç kızın vücudu bir kere kasıldı. Baştan tırnağa kadar titredi. Sonra hareketsiz kaldı.

Askerlerin zoraki kahkahaları arasında Cengiz ayağa kalktı. Hâlâ sımsıcaktı Türkmen kızının kalbi. Cengiz'in parmakları arasından kan sızıyordu.

Avucunu kastı, sıcak gibi ağzına götürdü. Dişleriyle ince parçalara ayırdı. Kubbeleri çın çın öttüren bir kahkaha daha attı.

Avluya çıktı. Meydanda toplanan askerlerine el salladı. "Bütün Müslümanları böyle cezalandıracağım," diye böğürdü. "Ben Gök Tanrının Müslümanları cezalandırmak için gönderdiği Büyük Moğol Hakanıyım. Önümde her kuvvet yıkılmaya, mahvolmaya mahkûmdur. Ey askerlerim, ben size Buhara gibi büyük ve muazzam bir şehrin kapılarını açtırdım. Siz de bana sadakatinizi gösteriniz ve ölüme olsa dahi peşimden geliniz. Size yine zaferler kazandıracağım."

Askerler bir ağızdan bağırdılar:

"Peşindeyiz, Büyük Kaan!"

"Şimdi büyük bir ateş yakınız. Bu ateş bir ev yakılmak suretiyle de çıkartılabilir. Ne kadar kitap bulursanız içine atınız. Kitabı kafalarında taşıyanları da alevlerin arasına atınız. Biz asker milletiz, ilim değil savaş gerekir. Kaleme, kitaba ihtiyacımız yok. At ve kılıca ihtiyacımız var."

"Lu!.. Lu!.. Lu!.."

"Haydi, davranın aslanlarım..."

Bu emir Danişmend Hacip'in yüzünü buruşturdu:

"Büyük Kaan," dedi. "Biz göçebe bir milletiz. Ancak ilelebed böyle yaşayamayız. Buralar medeniyetin nimetlerine ermiş. Gelin, bu kitapları yakmayalım, âlimlerden keseceğiniz kadarını zaten kestiniz. Hiç değilse geri kalanını bağışlayın. Devlet işlerinde kullanırız. Kırbaç altında baş kaldıramaz, bize hizmet ederler."

Cengiz Han ters ters baktı:

"Onlardan yana mısın, Hacip köpeği?.."

"Hâşâ, Büyük Kaan!"

"Sus öyleyse. Bugün zırvalıyorsun; geçmiş hizmetlerin olmasaydı..."

Sözünü tamamlamaya lüzum görmedi. Danişmend Hacip'in sararan yüzü, anladığını belli ediyordu.

Halk, büyük meydanın ortasında ah vah ederek ağlaşıyor, iç kaledeki bir avuç Müslüman kanlarının son damlasını akıtıyorlardı.

Şehir yer yer ateşe verilmişti. Alevler sütun sütun yükseliyor, sönen ideal ateşine inat, buhara yanıyordu.

• • •

"Sultanım, haşmetlû Harzem Şahı, babacığım. Bu kaçış daha nereye kadar sürecek?"

Harzem Şahı Alâüddin Muhammed dizginleri hafifçe çekerek atını yavaşlattı. Oğluna sert bir bakış fırlattı:

"Canımızı emniyette hissedene kadar..."

"Memleketimizin üstünde düşman tepinirken, milletimizin sırtında kırbaç şaklarken, bizim canımız çok mu kıymetli?"

"Biz sağ olduktan sonra tekrar bir devlet kurabiliriz, Celâleddin."

"Öyle mi, Sultanım? Kurulmuş bir devleti, devlet için can vermeye hazır bir milleti muhafaza etmekten kaçan bizler, yeni bir devlet kuracağız ha!.."

"Dilin bir yılanınkinden daha zehirli."

"Başka türlü olabilir mi? Kollarımı adetâ bağladınız, bir emrinizle beni ardınızdan sürüklediniz. Bırakın, bari dilim işlesin..."

"İstersen gelmezsin, seni zorlayan yok."

"Öylesini istemiyorum, Sultanım. Celâleddin babasına âsî oldu dedirtmem. Ama düşmana karşı çıkmamı emredersen tek başıma geri döner, şehit oluncaya kadar vuruşurum. Hiç değilse şerefle ölürüm."

"Celâleddin, Celâleddin! Kader bize küsmüş gibi, elimizden ne gelir?"

"Kader mi? O kimseye küsmez, Sultanım. Biz kaderimizden mi kaçıyoruz şimdi?"

"Belî..."

"Büyük hata. Küllî irade Allah'ın elindedir, cüz'î irade ise insanların. Biz bu cüz'î iradeyi bile istimal etmedik ki.

Kaderimizin ne yolda tecellî edeceğini denemeye bile lüzum görmedik. Heyhat..."

"Sen bir kumandan olamazsın. Sadece basit, cesur bir askersin, ömrün boyunca böyle oldun ve bundan sonra da böyle kalacaksın. Bak şu peşimden gelen binlerce atlıya, onların hayatından mesulüm. Sen bunları anlayamazsın."

Celâleddin sıra sıra gelen atlılara baktı:

"Neye yarar?" dedi. "Bir sürü atlı, ama şu anda kadınlardan farksız. Düşmana bir kılıç darbesi bile urmadan peşimizden kaçıyorlar. Ah!.. Kaçan bir şehzade alacağıma, vuruşarak ölen bir asker olmayı ne kadar isterdim!"

"Kaçmıyoruz, müsait bir fırsat kollamak üzere çekiliyoruz."

"Öyleyse Seyhan'a doğru dönelim. Düşmanı o cenahta kıstıralım. Sandığımız kadar kalabalık değiller. Gelen haberlere kulak verir. Temür Melik bir avuç yiğitle Cuci'ye kan kusturur. Buhara'da iç kaleye çekilmiş birkaç kahramanı teslim alamazlar."

"Peki ne yapalım istiyorsun?"

"Dönelim, Seyhan kıyılarında Cengiz'e bir baskın verelim. Elimizdeki kuvvetler iyi idare edildiği takdirde büyük işler başarabilecek kadar çokluktur."

"Derler ki, Cengiz'in elinde dört yüz bin asker varmış..."

"İnanmayınız. Cengiz'in elinde ancak yüz elli bin kişilik bir kuvvet vardır. Çoğunu şehirlerin muhasarası için taksim etmiştir. Biz merkeze yüklenirsek Moğol Kaanını da esir alabiliriz."

"Ne güzel hayal!.."

"Evet, Sultanım, güzel bir hayal... Lâkin hakikatleri hayal şekilde görmek işte bu hiç güzel değil."

"Ne demek istersin? Kiminle konuştuğunun farkında mısın?"

"Farkındayım. Ülkesiz, milletsiz bir Sultanla..."

"Defol!.."

"Müsaade edin, Sultanım, şimdiye kadar sadık bir bendeniz olarak her emrinizi yerine getirdim. Peşinizde at uşağınız gibi dolaştım. Ama şimdi..."

"Bırakacaksan bırak..."

"Acı, işte bunu yapamıyorum. Sultanımsınız, babamsınız, bırakamam. Emredin istiyorum. Küçük bir kuvvet veriniz emrime. Düşmanın canına okurum. Allah'ın izniyle bunu yaparım."

"Hiçbir şey yapacak gücümüz yok şimdilik. Sus ve bana itaat et."

"Bari nereye gittiğimizi söyleyin."

"Söyleyeyim, Tus'a gidiyoruz."

Celâleddin boynunu büktü. Ancak kendisinin işitebileceği kadar hafif bir sesle.

"Tus'a kaçıyoruz." diye hıçkırdı.

Kaçıyorlardı. Koskoca orduları başıboş bırakıp bir efsâneden kaçıyorlardı.

Tus'tan Devletâbâd'a geçtiler. Orada. Moğol ordusunun bir koluyla Celâleddin'in zorlaması neticesinde savaştılar. Asker yorgun ve bitkindi. Üstelik başta Sultan olmak üzere kumandanların çoğu muharebe etmeden kaçma taraftan idiler. Celâleddin'i haksız çıkarmak istercesine, adetâ yenilmek için ne mümkünse yaptılar. Sultanın ordusunun büyük kısmı helak oldu, bir kısmı kaçtı. Savaş çok cana mal olmuş, çok pahalıya oturmuştu.

Sultan bu hezimetten oğlu Celâleddin'i mesul tuttu. Ağzına

geleni söyledi. Sonunda bir avuç sadık adamıyla Abiskun (Hazar) Denizinde bir adaya sığındı.

Lüks ve ihtişam içinde geçen ömrün kalan kısmını burada tüketmeye çalışacak, sefaletle koyun koyuna yaşayacaktı.

Düşündükçe bunalıyor, bunaldıkça çocuk gibi ağlıyordu.

On İkinci Bölüm

EJDERHA YILI (1220) ilkbaharında Cengiz Han, Semerkant'ı almak üzere Buhara'dan ayrılmaya hazırlanırken koca şehrin üstünde hâlâ dumanlar tütüyordu. İç kaleye kapanmış bir avuç kahramanın teslim olmayışı Kaanın canını adamakıllı sıkmış, son olarak ezelî taktiğine başvurup Müslüman esirleri zincirlerle birbirlerine bağladıktan sonra, kaleye saldırtmıştı. İçerdekiler, dindaşlarını öldürmek yerine, kendileri ölmeyi tercih ettiler. Kapıları açtılar. İç kaleye düşman çığ gibi girdi. Mücahitlerin hepsi kılıçtan geçirildi.

Cengiz Han, tatmin olduğu için memnundu. Bir sabah ordusunu peşine taktığı gibi şehri terk etti. Semerkant'a doğru yola çıktı.

Moğol ordusu, Zirufşan Irmağını takib ederek, yol üstünde bulunan Serepuy ve Dabussiye şehirlerini aldı. Elinde mühim miktarda bir esir kafilesiyle Semerkant'a ulaştı.

Şehir dışında Harzem Şahı Alâüddin Muhammed'in yazlık bir sarayı vardı. Sultan bazan avlanmak üzere kafileler ter-

tipler, av mevsimi geçinceye kadar bu sarayda ikamet ederdi.

Cengiz Han buraya yerleşti. Her sabah saray penceresinden Semerkant'ın yüksek surlarını uzun uzun süzdü.

Kaba kuvvetle bu muhkem surları aşamayacağı çok iyi biliyordu. Hile yapacaktı. İçerdeki Kıpçaklardan bir kısmını kandırabilirse, Buhara'da olduğu gibi, burada da kapılar kendiliğinden açılırdı.

Derler ki: Eğer şehir kumandanlığı Temür Melik gibi cesur bir askerî dehânın elinde bulunsaydı, Semerkant en azından yiyecek stokları bitinceye kadar, yani bir, bir buçuk sene istilâcılara karşı koyabilir, hattâ zaman zaman yapılacak huruç hareketleriyle düşmanı kaçırabilirdi.

Ne var ki kale kumandanlığını Valide Sultan Türkân Hatunun karesi Harzem Şah Muhammed'in dayısı, Kıpçaklardan Turgay Han yapıyordu. Onu ne halk seviyordu, ne asker. Sadece etrafındaki birkaç dalkavuk tarafından destekleniyordu.

Şaşaadan başka şey düşünmezdi. İpeklilere vücudunu garkeder, her parmağına en az iki tane kıymetli taşlı altın yüzük takardı.

Halk içine çıkmayı zül sayar, askeri saraydan idare ederdi.

Cengiz Han bütün bunları biliyordu. Şehri içinden fethedecekti. Hele kuvvetlerini üç misli çok gösterecek bir hile düşünmüştü ki, Turgay Hanın görür görmez teslim olmak isteyeceğinden şüphe etmiyordu.

Bir kısım adamlarını gizli yollardan şehre sokarken, bir yandan da bu düşüncesini tatbike geçti.

Elindeki esirleri muntazam sıralar halinde dizdirdi ve her sıranın başına sancaklar diktirdi. Esirler gerçi birbirlerine bağlı idiler, ama uzaktan bakan birinin bunu fark etmesi mümkün değildi. Onun için Turgay Han zahmet edip saray burcuna çıktığında esirleri bile asker zannetti. Uzun bir hayret nidası çıkardı. Düşünceli bir tavırla tekrar odasına döndü. Kumandanları topladı.

"Düşman çokluk," diye konuştu. "Mukavemet etmemiz pek mümkün görünmüyor. Eğer Cengiz Hanı kızdırırsak Buhara gibi Semerkant'ı da yakar ve cümlemizi kılıçtan geçirir."

Türkmenlerden Balan Han sözün bitmesini beklemeden ayağa fırladı:

"Ne demek?" diye bağırdı. "Düşmanın azlığı ile çokluğu bizi neden alâkadar etsin? Şehri müdafaa etmek üzere buradayız ve kanımızın son damlasına kadar müdafaa edeceğiz."

Ali Er Han da bu fikirde idi. Balan Han sustuktan sonra sözü o aldı:

"Buhara teslim oldu. Cengiz'in yaptıkları meydanda... Gelen haberler tüyler ürpertici. Kuzu kuzu cellâda boynumuzu uzatmak, düşmanı gözümüzde büyütmek niçin? Şehri son ana kadar koruyacağız?"

Turgay Han, Kıpçak Hanlarına bir göz attı. Sonra Balan Hana döndü:

"Halk dövüşmek istemese de mi?"

Balan Han başını salladı:

"Halk dövüşmek istemese de, evet. Halk niçin dövüşsün? Vergi verir, yetmez mi? Dövüşmek askerin işidir. Kalede yeterince asker de vardır. Kaldı ki gerektiğinde halktan gönüllü toplayabiliriz. Kaledeki bütün sivil Türkmenler buna hazırdır."

"Konuştun mu onlarla?"

"Ben milletimi iyi tanırım. Turgay Han."

"Kıpçak Hanlarından biri araya girdi:

"Boş yere münakaşa ediyoruz. Balan ve Ali Er Han dövüşmek isterler. Buyursunlar dövüşsünler, onları tutan yok ki!.."

Ali Er Han öfkeden morardı:

"Siz de karılar gibi oturup seyredin, mâni olan mı var?" diye bağırdı.

"Ne demek istiyorsun?"

"Şunu demek istiyorum ki, dinimizin, memleketimizin, şehrimizin, halkımızın istikbâli tehdit altında iken, kuzu kuzu

teslim olmak isteyerek rahatını düşünenlerin varlığıyla kahroluyorum. Kadınlar bile bu kadar cesaretsiz değildir."

Kıpçak Hanı hançerini çekti:

"Sözünü geri al!"

Ali Er Han da hançerine el attı:

"Peşine askerlerini takıp kaleden çıktığın ve düşman üstüne atıldığın an, sözümü geri almaya hazırım."

"Şimdi geri alacaksın."

Bir adım yaklaştı:

"Ben ancak erkeğe erkek derim."

"Sözünü geri al diyorum."

Kıpçak Hanı hırsla hançeri kaldırdı. Ama indirmeye vakit bulamadı. Arkadan uzanan çelik mengene gibi parmaklar bileğini kavradı. Hiddetle döndü. Balan Hanla yüzyüze geldi, nefretle baktı:

"Köpek!.."

Balan Han bileğini kıvırarak yüzünü yüzüne çevirdi.

Serbest kalan eliyle şiddetli bir tokat çıkardı:

"Ahmak!.."

Araya girdiler. Gerçi Kıpçak Hanları çokluktu, ama iki Türkmenin pervasızlığını iyi biliyorlardı. Turgay Han işi tatlıya bağlamak için konuştu:

"Niçin çekişirsiniz? Biz buraya kavga etmeye değil, düşmandan korunma çareleri araştırmaya geldik. Bu hususu münakaşa edin."

Balan Han:

"Biraz evvel cesaretimizi gösterebileceğimiz söylenmişti. Biz cesaret gösterisi yapmak istemeyiz. Şehir muhasara edilmiştir. Bu muhasaranın yarılması lâzım. Bunun için askerimin başına geçip, Cengiz Hanın ordugâhını basacağım."

Ali Er Han, birkaç adımda Balan Hanın yanına ulaştı. Elini omuzuna koydu, gözlerini Kıpçaklara dikti:

"Ben de kuvvetlerimi peşime takıp aynı şeyi yapacağım."

Şimdiye kadar hiç söz etmeyen Türkmen Beyi Ayhan da ayağa kalkıp onlara doğru yürüdü. Yanlarına geçti. Elini Balan Hanın omuzlarına attı.

Zaten fazla konuşmayı sevmezdi. Bazan günlerce ağzından lâf çıkmadığı olurdu. Ağızla söylemek yerine, iş becermekten hoşlanırdı. Başını göğsüne doğru müsbet mânâda salladı. Böylece iki Türkmen beyinin safında yer aldığını ifade etti.

Üçü birlikte saraydan ayrıldılar. Hemen askerlerini hazırladılar. Biner kişilik üç kol halinde şehirden süratle çıktılar...

Moğol ordugâhına vardıkları zaman şafak atmış, tanyeri kızıllaşmıştı.

Şiddetli bir muharebeye girdiler. Moğollar gerçekten kalabalıktı. Üç bin kişi, onlar için hiç sayılırdı. Yine de gerilemek zorunda kaldılar. Türkmen atlıları çok iyi vuruşuyor, üç kumandan ellerindeki kuvveti maharetle idare ediyorlardı.

Şiddetli muharebe bir saat kadar sürdü. Moğolların toparlanmaya başladığını gören Balan Han, kuşatıldığını hisseder etmez çekilme enirini verdi. Ustaca bir manevra ile sıyrıldılar. Peşlerine takılan beş yüz kadar Moğol atlısını esir alarak şehre girdiler.

Kaledeki beylere bunun bir cesaret aşısı olacağını zannetmekle aklandıklarını, tekrar toplandıkları zaman anladılar. Kıpçak Hanlarından bazıları gerçi savaşa yanaşmıştı, ama büyük kısmı hâlâ aleyhte idi. Müzakere gün boyunca devam ettikten başka, gece yarısına kadar sürdü. Hiçbir netice alınamadı. Sonunda ümidini kesen Balan Han yerinden fırladı:

"Korkaklar!" diye bağırdı. "İkinci bir huruç hareketi yapmaya hazırlanmak üzere askerlerimin başına gidiyorum."

Sabaha herşey tamamlandı. Bu sefer kale halkından bir kısmı da gönüllü olarak muharebeye iştirak ediyordu. Ali Er Han ve Ayhan Bey de hazırdılar. Bunlardan başka iki Kıpçak Hanı da askerlerini hazırlamıştı.

Hepsi altı bin atlı olmuşlardı.

Umumî kumandayı Balan Han üstüne aldı. Temür Melikle birlikte uzun yıllar kılıç sallamış tecrübeli bir askerdi. Turgay Han gururuna mağlûp olmayıp maiyetini ona teslim etseydi, büyük bir ihtimalle şehir kurtulabilecekti.

Cengiz Han, zaten ikinci bir huruç hareketini bekliyordu. Hazırlanmıştı. Birinci baskının kendisine hayli pahalıya mal olduğunu gördükten sonra tedbirini almıştı.

Hücum edenlerin önünde çekilme taktiği yaptı. Sağ ve sol kanat yerinde sayarken, merkez alabildiğine gerilere gitti. Balan Han, her ne kadar bunun bir harp taktiği olduğunu anladıysa da diğerlerine dinletemedi. Moğollar çekildikçe onlar yüklendiler. Akılları başlarına geldiği zaman ise sağ ve sol kanat arkadan sarkarak birleşmiş, Müslümanlar çembere girmişti.

Buna rağmen cesaretlerini kaybetmediler. Arslanlar gibi vuruştular.

Moğollar, vahşî naralar atarak küçük atlarının üstüne sinmiş, etrafında dönüp duruyorlardı.

"Lu!.. Lu!.. Lu!.."

Balan Han coşmuştu:

"Allah!.. Allah!.. Allah!.."

"Allahüekber, Allahüekber!.."

Turgay Han, Kıpçak Hanları yanında olduğu halde sarayın en yüksek burcunda, elini gözünün üstüne siper etmiş bakıyordu.

"Halleri kötü" diye Söylendi. Sonra yanındakine döndü:

"Yardıma ihtiyaçları var. Eğer yirmi bin kişi şehirden çıkarsa Moğolları dıştan çembere alabilir."

Kıpçak Hanı zehir gibi bir tebessümle mukabele etti:

"Yirmi bin kişiyi daha mı feda etmek istiyorsun? Yetmedi mi bu gözü dönmüş Türkmenler yüzünden harcadıklarımız?"

Turgay Han sesini kesti. Kıpçak Hanları homurdanmakta bir süre daha devam ettiler.

Derler ki: Kaleden bir miktar asker çıkıp Moğolları çevirse, Balan Han rahatlıkla çemberden kurtulabilecek ve belki Cengiz Hanı bozguna uğratabilecekti.

Ama olmadı. Turgay Han çok yorgunmuş gibi tekrar odasına kapandı, altın sırmalarla işlemeli sedire uzandı, gerçekleri görmemek için de gözlerim yumdu.

Muharebe ikindi vaktine kadar devam etti. Balan Han birkaç çemberi yarmaya muvaffak oldu. Düşmana büyük zayiatlar verdirdi. Ama kesmekle bitmiyordu. Bir an geldi, her tarafında küçük atlıların kaynaştığını gördü. Arkadaşlarından kimsecikler kalmamıştı. Gözlerinden şimşekler çaktı. Kılıcını bırakmadı. Tam on iki yerinden yaralandı. Kan her tarafından ırmak olup aktı. Atının sırtı kızıla kesti. Yine kılıcı elinde vurdu, vurdu... Gözleri kararana kadar vurdu.

"Allah Allah!" sözü ağzında kan pıhtılarıyla birlikte donana kadar vurdu.

Yavaş yavaş atından kaydı, yere yuvarlandı. Acı acı gülümsedi. Ağzından burnundan kan geldi. Son bir defa daha "Allah!..." dedi, sağ omuzu üstüne döndü. Öylece kaldı.

Kaleye sağ dönebilenlerin arasında Ali Er Han da vardı. Hepsi bin kişi bile tutmazdı. Beş bin Müslüman daha şehit olmuştu.

• • •

Cengiz Han, her zaman yanında gezdirdiği Çinli sanatkârları yanına çağırdı. Kısa adamlar boy boy önünde dizildiler. Hepsi ayakuçlarına bakıyor, gözlerini kaldırmaya cesaret edemiyorlardı.

Cengiz Han toprağı tekmeledi. Ardından öfkeyle titreyen sesi çınladı:

"Nice durursunuz, soysuz kısa boylular? Derhal harekete geçin, uzun mesafeye ok sürebilecek yaylar yapın. İki gün içinde bu iş tamamlanmadığı takdirde kendinizi yok bilin."

Adamlar bakışmaya bile cesaret edemediler. Boyun büktüler. Ürkek adımlarla sarayı terk ettiler.

Şehir dışında, bir zamanlar Harzem Şahının yazlık köşkü olan sarayda bunlar olurken, şehir içinde de bir meclis aktedilmişti.

Kıpçak Hanları Turgay Hanın önünde bağdaş kurmuş oturuyorlar, küstah bir tavırla lâf yarıştırıyorlardı. Aralarında Türkmenlerden eser yoktu. Cesaretleriyle tanınmış kıpçaklardan da kimse yoktu. Hayatlarında yeyip, içip safa sürmekten gayrı şey düşünmemiş Hanlardı bunlar.

Biri bağıra bağıra konuşuyordu:

"Gördük bizimkilerin halini! Sersemlik, hazâ sersemlik... Kaleden savaşmak için çıkmak akıl kârı mıdır? Bunca masumun ölümüne sebep oldular. Daha fazlasına müsaade edemeyiz. Bu şehirde yaşayan çocukların, kadınların mes'uliyeti var üstümüzde. Cengiz Han şehre zorla girecek olursa kadın demez, çocuk demez, yaşlı genç demez, kılıçtan geçirir. Ben kendi hesabıma yapacağımı biliyorum."

Sordular:

"Ne yapacaksın?"

"Ne mi yapacağım? Bu durumda kalan her akıllı adamın yapacağını..."

"Dövüşecek misin?"

"Akıllı adamın yapacağını yapacağım dedi, delilik edeceğim demedim!"

Bir an sustu, sonra kararını açıkladı:

"Teslim olacağım."

Menfaatle gözü dönmemiş gençten biri ayağa fırladı:

"Buna ihanet derler!..."

Öbürü alayla gülümsedi:

"Adını ben takacak değilim. Ne derlerse desinler, canım kıymetlidir, malım da kıymetlidir. Pisipisine ölmek istemiyorum."

"Hâin olarak yaşamak mı istiyorsun?.."

"Neden hâin olacakmışım? Cengiz Hanın safında dövüşürüm, gerekirse. Sanki Harzem Şahı bize ne verdi şimdiye kadar? Alnımızın teriyle kazandık."

Genç adam çıldıracak gibi oldu:

"Utanmaz mısın? Nasıl böyle konuşabilirsin? Harzem Şahı bize her istediğimizi verdi. Devletin en yüksek mevkilerine kadar yükseltti. Kusurlarımızı bile anasının hatırı için görmezden geldi."

"Cengiz de aynı şeyleri yapar..."

Genç adam yalvarır gibi etrafındakilere baktı:

"Ne olur, söyleyin, sizler böyle düşünmüyorsunuz, değil mi?"

Kimsede ses yoktu. Suskundular. Başlarını önlerine eğmiş, halılara bakıyorlardı.

"Ne olur? Bana ihaneti düşünmediğinizi söyleyiniz..."

Yaşlı Hanlardan biri nihayet başını kaldırdı. Genç adama baktı:

"Başka çare de yok" dedi.

Diğerleri hemen tasdik ettiler:

"Evet, başka çare yok."

Bu sefer genç adam gözlerini Turgay Hana çevirdi:

"Hiç olmazsa siz söyleyiniz, teslim olmayacağınızı, bir hana yakışır şekilde, kanınızın son damlasına kadar vuruşacağınızı söyleyiniz."

Turgay Han başını iki yana salladı:

"Kararı kurultay verir delikanlı. Başka çare yok derlerse buna mecburuz demektir."

"Yani şehri müdafaa etmeden düşmana teslim edeceksiniz!"

"Müdafaa edenlerin halini gördük."

"Yiğitçe öldüler."

"Sadece öldüler."

Genç adam öfkeden kıpkırmızı olmuştu. Adımlarını vura vura kapıya yürüdü. Bir an durdu. Geriye baktı. İçerdekileri tek tek süzdü. Tükürük gibi,

"Yazık," dedi. "Bir ihanet şebekesinin içine düşmüşüm meğer!"

Hızla yürüdü. Kaleyi müdafaaya kararlı bir avuç Türkmene katıldı.

"Sizinleyim!" diye bağırdı. "Kanımın son damlasını bu mukaddes topraklar için akıtacağım mertçe, bir asker gibi."

Kucakladılar. Durumu Ali Er Hana bildirdiler. Omuzundan hafif yaralıydı. Yatıyordu. Sevinçle doğruldu:

"Gel, kardeşim," dedi. "Bizim meselemiz ırk değildir. Şu anda memleket bizden fedâkârlık bekliyor, buna hazır olmak lâzım."

"Hazırım ben!"

"Ben de... Biz hepimiz hazırız."

Gözlerini boşluğa kaldırdı:

"Keşke bütün Semerkant hazır olsa..."

Heyhat! Bütün Semerkant hazır değildi. Müdafaanın lüzumsuzluğunda birleşenler vardı. Bir memleketin müdafaası, bir dinin yücelmesi için ölümü nîmet sayanlara mukabil, ölümü hiçlik olarak görüp ölümden korkanlar vardı.

Gece yarısı bir baskın yapacaklarını yayarak kuvvetlerini peşlerine takıp kaleyi terkettiler. Gittiler, Cengiz Hanın ayaklarına kapandılar.

"Biz," dediler, "Kıpçak Hanları olarak tarafınızda şerefle dövüşmek için iltihak ediyoruz, abd-i âcizleri kabul buyur."

Cengiz Han sırıttı. Umursamaz bir tavırla Turgay Hanın başına ayağını bastı.

"Bu baş önümde eğildiği müddetçe omuzlarında kalacaktır. Kabul ettim" dedi.

Çok sevindiler. Kahramanca ölmektense rezilce yaşamaya can attılar. Bir can uğruna Cengiz'in emriyle üstlerindeki Har-

zem kumandanı kıyafetini tereddütsüz sırtlarından çıkararak ateşe attılar. Moğollar gibi giyindiler. Eğri kısa kılıçlar kuşandılar. Başlarını Moğollar gibi tepeden tıraş ettirdiler. Saçlarını ördüler.

Bir anda milliyet değiştirdiler. Gayeyi ters yüz ettiler. Cengiz Hanın saflarında kardeşlerine kılıç çekmek için dizildiler.

• • •

Çinli sanatkârlar üçüncü güne kalmadan yaptıkları uzun menzilli kirişleri Cengiz Hana sundular.

"İşte, Büyük Kaan," dediler. "Bu kirişler sayesinde alevli okları Semerkant'ın göbeğine düşürebiliriz. Ama onların oku bize ulaşamaz."

Kaan sevindi. Sanatkârları mükâfatlandırdı.

Ertesi sabah hücumu bizzat idare etti. Uzun menzilli oklarla şehre alev yağdırdı. Birçok yerleri tutuşturdu. Gaziler yangın söndürmek için canla başla çalıştılar.

Ama Kıpçakların karşı tarafa geçişi maneviyatları üstünde menfî bir tesir yapmıştı. Sıkıntı fırtına gibi her safın içinde esiyordu. Ağızları bıçak açmıyordu.

Moğol ordusunun uzun menzilli alevli okları her yanı tutuşturuyor; insanlar tutuşuyor, evler tutuşuyor, bahçeler tutuşuyordu.

Yine de gönüllerinde taşıdıkları alev, gazileri canla başla çalıştırıyordu. Su kovaları elden ele dolaşıyordu. Eteğinden tutuşan insanlar canlı çıralar halinde alev alev yanıyorlardı.

Birkaç kere huruç hareketine kalktılar. Moğollar kalenin eteklerine kadar sokulmuştu. Hemen etrafını alıp kılıçtan geçirdiler. Ne içeriden, ne dışarıdan kuş uçurtmuyorlardı. Kale bedeni civarında akşama kadar kum gibi, karınca sürüsü gibi Moğol askeri kaynadı.

Gece olunca şehrin ileri gelenleri toplandılar. Uzun uzun konuştular. Kaledeki kuvvet hayli azalmıştı. Mukavemet git-

tikçe güçleşiyordu. Uzun menzilli oklarla şehrin üstüne alevler yağdırıyorlardı. Beklemekte fayda yoktu. Teslim olmalıydılar. O takdirde belki masum insanların katlini önleyebilirlerdi.

Kalenin teslimi kararlaştırıldı. Birkaçı ağladı, birkaçı feryad etti. Ama kaleyi teslim etmemek kimsenin aklına gelmedi. Yalnız Ali Er Han ve maiyetindeki bin kadar süvari geceyarısı bu kararın alındığını öğrenince, gizlice kaleden çıktılar. Moğolların üstüne aslanlar gibi atıldılar. Cengiz Hanı bile şaşkına çeviren bir celâdetle çemberi yardılar. Orman içlerine doğru at kopardılar.

Sabah erkenden bir kafile Semerkant'tan çıktı. Cengiz'in sarayına vardı. Huzuruna alındılar. Teslim olmak istediklerini bildirdiler.

Cengiz Han gözlerini kısarak uzun uzun baktı. Sonra sordu:

"Niçin teslim olmak istersiniz?"

"En yaşlı olanı cevap verdi:

"Gazabınızdan emin olmak için. Şehir halkını öldürmeyeceğinize söz verirseniz kapılar açılacaktır."

Cengiz bu sefer daha uzun baktı. Kendi kendine bir şeyler geveledi:

"Yani şehir halkını kılıçtan geçirmememi istersiniz."

"Evet, Büyük Kaan..."

"Müsterih olun, şehir halkını kılıçtan geçirmeyeceğim."

Yer öptüler, sevinerek döndüler. Fecî müjdeyi ahâliye bildirdiler. Kimisi ah vah etti, kimisi sevindi, bazıları da kale burçlarından kendini boşluğa bıraktı. Cengiz'in zulmünden korkup Cehennemi niçin tercih ettiler, bilinmez...

Kuşatmanın altıncı günüydü. Şehrin bütün kapıları açılmıştı. Moğol askerleri başlarında Cengiz olduğu halde meşhur naralarını atarak Harzem ülkesinin payitahtına girdiler.

Cengiz Han ahâliyi büyük meydana topladı. Her kim evlerinde birini saklarsa acımadan öldürüleceğini bildirdi. Hal-

kı yüzer kişilik kafilelere ayırdı. Şehir dışına çıkardı. Ellerine kazma kürekler vererek geniş kanallar açtırdı.

Kanal açma işi bitince genç birine emretti.

"Gir kanala ve boylu boyunca yat."

Delikanlı söyleneni aynen yaptı. Cengiz diğerlerine döndü:

"Örtün üstünü!"

Örtemeye başladılar. İhtiyar biri saflarından fırladı, toprağa kapandı:

"Oğlum!"

"Babası mısın?" diye sordu, Cengiz Han.

"Evet."

"Güzeeel! Herhalde oğlunu çok seviyorsun."

"Canımdan çok."

"Memleketini de seviyor musun?.."

"Seviyorum."

Cengiz Han kükredi birden:

"Seviyorsan bu hal ne! Oğlunun mezarı kapanırken fırlıyorsun da, memleketin mezara gömülmesini kenardan niçin seyrediyorsun?.."

Ne denirdi buna? İhtiyar hiçbir şey diyemedi. Cengiz donuk donuk güldü:

"Eline küreği al ihtiyar, oğlunu sen gömeceksin..."

İhtiyarın gözyaşları sakalından aşağı kayıp kuru topraklara süzülüyordu.

"Bağışla Büyük Kaan."

"Çabuk!.."

"Büyük Kaan!.."

"Çabuk dedim."

Ucu kurşunlu kırbaç kalktı, indi. İhtiyarın gömleği yırtıldı. Kabarcıklar çıktı sırtında, kanlı kabarcıklar.

"Çabuk!.."

"Bunu yapamazsınız," diye isyan etti nihayet. "Bizi kılıçtan geçirmeyeceğinize söz vermiştiniz."

Sıcak öğle güneşinin buruşturduğu hurma yapraklarını bile titreten histerik bir kahkaha duyuldu. Ardından Cengiz Hanın sesi:

"Ben sizi kılıçtan geçirmeyeceğime söz vermiştim. Sözümdeyim. Tek kişi kılıçtan geçirilmeyecek."

Parmağını açık çukurlara çevirdi:

"Hepiniz buraya diri gömüleceksiniz."

Feryatlar ayyuka çıktı, iniltiler nokta nokta toprağa aktı. Gövdeler gövdelerin üstüne yığıldı. Baba oğlunu, oğul babasını gömdü...

• • •

Derler ki: Orada hâlâ feryatlar duyulur. Allah'a yakın olanlar o feryatları duyar, tüyleri ürperir.

Kıpçak Hanlarının akıbeti korkunç! Şehir dışına bir yere toplu olarak çadır kurmaları emredildi. Bir geceyarısı Moğol müfrezesi baskın verdi. Çoluğu çocuğu ile bütün Kıpçaklar kılıçtan geçirildiler.

İçlerinde Harzem Şahı Alâüddin Muhammed'in dayısı Turgay Han da dâhil olmak üzere...

Hâinler de, gafiller de cezalarını buldu. Ama Semerkant bir daha Harzem'in payitahtı olamadı.

Şairin içinde dert oldu kaldı:

Buhara der, Semerkant der ağlarım.

Nerde benim Ural, Altay dağlarım!

—BİRİNCİ KİTABIN SONU—